

สัญญาเลขที่ RDG48 S0011

**รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**

**โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 2**

โดย

นายพินิจ ชาญฉิสมุต และคณะ

สนับสนุนโดย

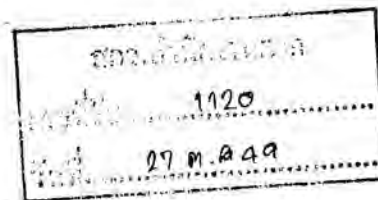
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กรกฎาคม 2549

สัญญาเลขที่ RDG48 S0011

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 2

โดย

นายพินิจ ชาติพิสสุต และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรกฎาคม 2549

บทคัดย่อ

โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 2 ทำการวิจัยระหว่างวันที่ 1 เดือน เมษายน พ.ศ. 2548 ถึงวันที่ 28 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบข้อมูลเรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียงให้เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ และสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียงไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่าลวดลายผ้าบันทึกจากผ้าทอหรือครุผ้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดระบบข้อมูลลงในกระดานกราฟให้เห็นชัดเจนและนำไปใช้ในกรรมวิธีการเก็บดอก(ลวดลายผ้า) การเรียนรู้เรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียง รู้จากง่ายไปสู่ยาก คือ ทอเนื้อ ทอดอก คั่นไหม ม้วนไหม ก่อเขา และเก็บดอก ตามลำดับ

การทำให้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางการทอผ้าของท้องถิ่นอยู่คู่กับคนรุ่นหลัง ควรฟื้นฟูให้เกิดการรวมกลุ่มทำการทอผ้ายกดอกพุมเรียงให้เข้มแข็ง ทำองค์ความรู้ซึ่งอยู่ในรูปแบบธรรมให้เป็นรูปธรรมจับต้องได้ และผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียนของท้องถิ่นพุมเรียงเพื่อคงอยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป

ประกาศคุณูปการ

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากคุณลิขิต ย่าหลิ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอดฝ้ายกดอกพุมเรียง ที่ได้ให้ความรู้เรื่องการทอดฝ้ายกดอก คำแนะนำ ข้อคิดเห็นตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ผู้วิจัยและคณะขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงได้จากรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับนี้ผู้วิจัยและคณะ ขออุทิศให้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการทอดฝ้ายกดอกพุมเรียงตั้งแต่บรรพกาลสู่ปัจจุบัน เพื่อให้ท่านที่เป็นทุกข์ได้พ้นทุกข์ ท่านที่เป็นสุขได้เป็นสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นายพินิจ ธารุฒิสกุล และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ประกาศนุญการ	ข
บทที่ 1 บทนำ	
1. ความเป็นมา	1
2. คำถามหลักของการวิจัย	2
3. วัตถุประสงค์	2
4. กรอบและแนวคิด	2
5. วิธีการดำเนินงาน	2
6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
7. สถานที่ดำเนินการวิจัย	3
8. ระยะเวลาการวิจัย	3
9. งบประมาณ	3
10. นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	3
บทที่ 2 บริบทชุมชน	5
1. สภาพทั่วไปของตำบลพุมเรียง	5
1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต	5
1.2 สภาพภูมิประเทศ	5
1.3 ลักษณะภูมิอากาศ	6
1.4 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพุมเรียง	6
2. สภาพสังคมและวัฒนธรรม	10
3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์	13
4. สภาพทางเศรษฐกิจ	14
5. ศักยภาพของตำบลพุมเรียง	15
6. สภาพปัญหาของชุมชน	16
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	17
1. ขอบเขตการศึกษา	17
2. พื้นที่ดำเนินการวิจัย	17
3. กลุ่มคนเป้าหมายและทีมวิจัย	17
3.1 นักวิจัยและทีมวิจัย	17
3.2 กลุ่มคนร่วมดำเนินการ	18

3.3	วิทยากรและผู้มีส่วนร่วม	19
3.4	องค์กรสนับสนุนและผู้สนับสนุน	19
4.	แหล่งข้อมูลและการเก็บข้อมูล	20
4.1	ประเภทข้อมูล	20
4.2	วิธีเก็บข้อมูล	20
5.	การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	20
บทที่ 4	ผลการวิจัย	21
1.	ผลการดำเนินงานกิจกรรม	21
2.	ผลได้จากการวิจัย	49
3.	สิ่งที่จะทำต่อ	54
บทที่ 5	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	55
1.	สรุปผลการวิจัย	55
1.1	วัตถุประสงค์	55
1.2	ขอบเขตการศึกษาวิจัย	55
1.3	วิธีการดำเนินงาน	55
1.4	วิธีการเก็บข้อมูล	55
1.5	สรุปผลการวิจัย	55
1.6	สรุปบทเรียนสำคัญจากการวิจัย	57
2.	อภิปรายผล	58
3.	ปัญหาและอุปสรรค	62
4.	ข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม		64
ภาคผนวก		65

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี	4.1
แผนที่ตำบลพุมเรียง	4.2
ภาพโครงสร้างและชิ้นส่วนเครื่องมือทอผ้าโบราณ	29.1
ภาพทอผ้าและลงบันทึกในกระดานกราฟ	39.1

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

ชุมชนตำบลพุมเรียง ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “สืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1” ได้รับการสนับสนุนทุนการดำเนินงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว. สำนักงานภาค) โดยในช่วงที่ผ่านมาโครงการได้ดำเนินการศึกษาวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล และเอกลักษณ์ลายผ้าโบราณของผ้าไหมพุมเรียง จากแหล่งความรู้ที่เก็บรวบรวมความรู้ และลายผ้า ได้แก่ ศูนย์ศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ และสถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบรายงานการศึกษาวิจัย ผ้าไหมพุมเรียงเก่าโบราณ และตัวอย่างผ้าลาย โดยทีมวิจัยใช้วิธีการถ่ายรูปเพื่อนำมาแกะลาย และศึกษาวิธีการทอ

โครงการในระยะที่ 1 ได้ค้นหาเอกลักษณ์ของผ้าไหมพุมเรียงจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมจากนักพัฒนาชุมชน ครูในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการท้องถิ่น และชาวพุมเรียง ได้รู้ว่า เอกลักษณ์ของการทอผ้าไหมพุมเรียงเป็นผ้ายกดอก เพราะกรรมวิธีการทอผ้ายกดอกของพุมเรียง ต้องยกตะกอกดอก หรือ “เขาคอก” แล้วพุ่งไหมจึงเกิดเป็นลายผ้า ลายผ้าไหมพุมเรียงได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายก้านแบ่ง ลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน ลายดอกมะลิ ลายไทย ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายราชวัตรโคม เป็นต้น ส่วนผ้ายกดอกไหมพุมเรียงที่มีชื่อเสียงได้แก่ ผ้ายกดอกชุดหน้านาง ผ้ายกดอกกลมเกสร ผ้ายกดอกลายเชิง และผ้ายกดอกชุดฝรั่ง ผ้ายกดอกพุมเรียงทอยกดอกด้วยไหมและด้ายเพราะเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธพื้นเมือง และชาวไทยอิสลามตำบลพุมเรียงเชื้อสายแขก ซึ่งได้ทำการคัดเลือกลายผ้าเพื่อทำการสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียงในระยะที่ 2 คือ ลายดอกพิกุล ลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน ลายมะลิก้านค้อดอก และลายแมลงวัน

สำหรับการดำเนินโครงการวิจัยในระยะที่ 2 จะเป็นการทดลองและลงมือปฏิบัติการเรียนรู้บันทึกลายผ้า การประยุกต์การทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก และเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้า ยกดอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนและคนในชุมชนตำบลพุมเรียงและใกล้เคียง เพื่อการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียง และเป็นการฟื้นฟูและสร้างอาชีพให้คนในชุมชนอีกด้วย

2. คำถามหลักของการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียงให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นแก่คนรุ่นหลังเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจัดระบบข้อมูลเรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียงให้เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพการทอผ้าไหมพุมเรียง
2. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องการทอผ้าไหมพุมเรียงไว้

เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4. กรอบและแนวคิดในการวิจัย

1. จะศึกษาการทอผ้าไหมพุมเรียงด้วยกี่โบราณ หรือ หูก
2. สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง
3. อนุรักษ์เครื่องมือทอผ้าโบราณ หรือ หูกทอผ้าแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น
4. ประยุกต์และเรียนรู้การทอผ้าไหมพุมเรียงลายโบราณด้วยกี่กระตุก

5. วิธีการดำเนินกิจกรรม

- (1) ประชุมทีมวิจัย
- (2) ศึกษาฐานากลุ่มทอผ้าย้อนมิตีธรรมชาติด้านเนินขมมั่ง อ.เข็ญใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช
- (3) เรียนรู้วิธีการบันทึกลายผ้า
- (4) การอนุรักษ์หูก
- (5) ประยุกต์การทอผ้าด้วยกี่กระตุก 8 ดินเหยียบ
- (6) สืบทอดการทอหูกและถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนและคนในชุมชนตำบลพุมเรียง
- (7) จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทีมวิจัยและชุมชนมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัย
2. เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์และหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ได้เรียนรู้วิธีการบันทึกลายผ้า การทอผ้าด้วยกี่กระตุก 8 ดินเหยียบเพื่อใช้ประยุกต์การทอผ้ายก

ดอก

4. ได้ข้อมูลส่วนประกอบ โครงสร้าง วิธีการใช้งานของหูกที่เป็นความรู้รวบรวมไว้เป็นระบบและมีหูกโบราณไว้ฝึกทดลอง

5. นักเรียนและคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้วิธีการทอผ้ายกดอก และความสำคัญในการสืบทอด
6. ได้เผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ให้คนในชุมชนและนักเรียน

7. สถานที่ดำเนินการวิจัย

ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

8. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

11 เดือน (1 เมษายน 2548 - 28 กุมภาพันธ์ 2549)

9. งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

220,640 บาท

10. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกในการทอดผ้ายกดอกพุมเรียง ซึ่งศัพท์เฉพาะดังกล่าวนี้เกี่ยวกับ เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ และกรรมวิธีในการทอดผ้ายกดอกพุมเรียง สรุปได้ดังนี้

1) เขา หมายถึง คำนามใช้เรียกตะกอลในการทอดผ้ายกดอกพุมเรียง เป็นเชือกผูกเส้นยืน ทำหน้าที่ให้เกิดลายผ้า แบ่งเป็น “เขาเนื้อ” และ “เขาดอก”

2) เขาเนื้อ หมายถึง ตะกอลายขัดที่ทำหน้าที่ขัดเส้นยืน ให้เกิดเป็นเนื้อผ้าเมื่อพุ่งเส้นพุ่งไปมา

3) เขาดอก หมายถึง ตะกอลายขัดที่ทำหน้าที่ดึงเส้นยืนให้ขึ้นบนและลงล่าง แล้วพุ่งเส้นพุ่งเพื่อให้เกิดลวดลายผ้าทอ แบ่งเป็นซีกบนและล่าง

4) นัด หมายถึง จำนวนครั้งที่เส้นพุ่งประกอบเป็นลวดลายผ้าทอครึ่งดอก หรือลำดับที่ของเขาดอก ซึ่งเรียกเป็น นัดหนึ่ง นัดสอง ตามลำดับ

5) ร้อยดอก หมายถึง การขันนัดแล้วพุ่งเส้นไหมพุ่งแล้วล้มนัดกระทบฟืมให้ผ้าแน่น ร้อยดอกครบทุกนัดจะได้ดอกลวดลายผ้าทอ

6) ขันนัด หมายถึง การยกและดึงลงเขาดอก สอดไม้ันคใหญ่ไว้ แล้วยกไม้ันคใหญ่ในแนวตั้ง เตรียมพุ่งเส้น พุ่งร้อยดอก

7) ไผ หมายถึง ลักษณะที่เส้นยืนสองเส้นขึ้นไปไขว้กัน ไม่ตามลำดับของเส้นยืนและช่องฟืมหรือ

8) คำสูง หมายถึง ลักษณะของเขาเนื้อ หรือตะกอลเนื้อที่ความยาวไม่เท่ากัน ทำให้เส้นยืนเมื่อทอดผ้าไม่เสมอกัน ถ้าพุ่งกระสวยจะติดเส้นยืน ทอดผ้าได้ยาก

9) เกาะ หมายถึง การทอดผ้าให้หน้าผ้าเสมอกันและเส้นยืนดึงเท่ากันทุกเส้นด้วยการใช้ ก้านมะพร้าวใส่ระหว่างกลางเส้นยืน ทอเนื้อผ้าประมาณ 3 นิ้ว แล้วตัดผ้าที่ยาวครบแล้วใส่ก้านมะพร้าวลงในพื้นเพื่อทำการทอดผ้าต่อไป

10) เขา หมายถึง เส้นยืนที่มีวนเพื่อทอดผ้า 1 ครั้ง เรียกว่า 1 เขา มีความยาวตามต้องการ

11) ก่อเขา หมายถึง การสร้างตะกอลสำหรับทอดผ้า สร้างตะกอลเพื่อทอดผ้าพื้นไม่มีลวดลาย เรียกว่า “ก่อเขาเนื้อ” สร้างตะกอลเพื่อทอดผ้ามีลวดลาย เรียกว่า “ก่อเขาดอก”

12) ปลอง หมายถึง เส้นพุ่งอย่างหนึ่งในการทอดผ้าลายราชวัตร ซึ่งทอดผ้าใช้กระสวย 3 อัน เส้นพุ่งที่มีสีไม่เหมือนเส้นพุ่งในอีก 2 กระสวย เรียกว่า ปลอง

13) หูก หรือ โห่ก หมายถึง เส้นยืนที่ม้วนใส่กระดานม้วน สอดฟันหวี ก่อเขาเนื้อและเขาคอก เรียบร้อยแล้วมีส่วนประกอบพร้อมทอ

14) กี่ หรือ เก หมายถึง โครงสร้างทำด้วยไม้มีชิ้นส่วนครบถ้วน พร้อมติดตั้งหูกและทอผ้าได้ทันที

15) เข็ม หมายถึง เส้นยืนที่ถูกก่อก่อเขาเนื้อแล้วเส้นยืน 1 เส้นอยู่ในเขาเนื้อทั้งสองดับ

16) ล้มนัด หมายถึง การพลิกไม้นัดใหญ่ให้แบนราบไปไว้ใกล้เขาคอก หลังการพุ่งร้อยคอกแล้ว

17) ครูผ้า หมายถึง ผ้าทอขกคอก 1 ริ้ว ที่มีดอกผ้าครึ่งคอกจากการทอหรือเก็บคอกครั้งแรกไว้เป็น
ลายตัวอย่างที่จะเก็บคอกครั้งต่อไป

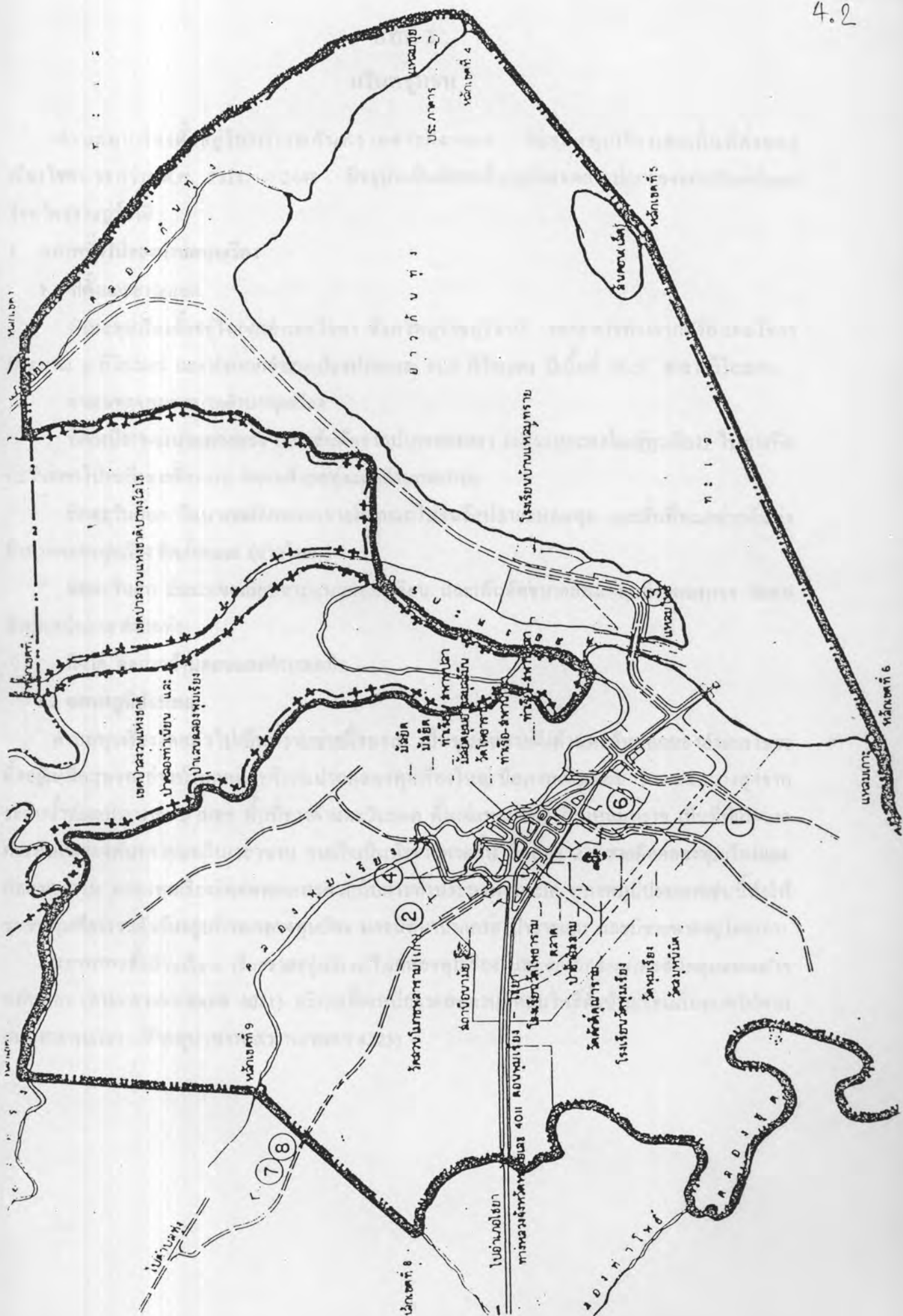
18) ดิน หมายถึง ระยะห่างระหว่างดอกผ้าในการเก็บคอกเพื่อสร้างลวดลายผ้า

.....

แผนที่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทที่ 2

บริบทชุมชน

ตำบลพุมเรียงตั้งอยู่ในบริเวณสันทรายชายฝั่งทะเล ในอดีตพุมเรียงเคยเป็นที่ตั้งของเมืองไชยา ระหว่าง พ.ศ. 2311 – 2442 ปัจจุบันเป็นตำบลขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. สภาพทั่วไปของตำบลพุมเรียง

1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลพุมเรียงตั้งอยู่ในเขตอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะทางห่างจากตัวอำเภอไชยา ประมาณ 6 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 61.5 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 76.5 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขตของเทศบาลตำบลพุมเรียง

ทิศเหนือ จดแนวคลองทรง และเส้นตัดจากปากคลองทรง (บรรจบคลองใหญ่พุมเรียง) ไปทางทิศตะวันออกไปจนถึงชายฝั่งทะเล ติดต่อด้านลุ่มและตำบลตะกรบ

ทิศตะวันออก มีแนวเขตเลียบตามชายฝั่งทะเลไปจนถึงปลายแหลมชุย และพื้นที่ทะเลอ่าวกันทุ่งถึงปากคลองพุมเรียง ติดต่อทะเล (อ่าวไทย)

ทิศตะวันตก มีแนวเขตเลียบตามแนวคลองเกียน และเส้นตัดจากคลองเกียนถึงคลองทรง ติดต่อด้านเลม็ดและ ตำบลทุ่ง

ทิศใต้ ติดอ่าวบ้านคอนและตำบลเลม็ด

1.2 สภาพภูมิประเทศ

ตำบลพุมเรียงโดยทั่วไปเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นชุมชนชายฝั่งด้านตะวันออกของอำเภอไชยา ตั้งอยู่เหนือสุดของอ่าวบ้านคอน บริเวณปากคลองพุมเรียงใหญ่ มีสภาพเป็นคอน ในตอนกลางสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 3 เมตร พื้นที่ทางด้านตะวันออก ตั้งแต่แหลมโพธิ์ ถึงแหลมทราย เป็นพื้นที่ที่เกิดจากการทับถมของสันทรายมาเป็นเวลานาน จนเกิดเป็นป่าชายหาดขึ้น มีคลอง 2 สายคือคลองพุมเรียงและคลองตะกรบ คลองพุมเรียงติดต่อกับทะเลสะดวกกับการทำประมงทางทะเล สภาพภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้ชุมชนพุมเรียงรวมตัวกันอยู่บริเวณคลองพุมเรียง และมีที่นาป่าแกระ ป่าชายเลน และมีชายหาดอยู่โดยรอบ

สภาพการตั้งบ้านเรือน เรียงรายอยู่บริเวณริมคลองพุมเรียง และขยายออกมากรอบคลุมถนนสายพลับพลา (ทางหลวงหมายเลข 4011) บริเวณทิศเหนือจากสะพานแหลมโพธิ์ตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามถนนสายพุมเรียง – ห้วยพุน (ทางหลวงหมายเลข 4223)

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ตำบลพุมเรียงค่อนข้างร้อนชื้น มี 2 ฤดู คือ ฤดูร้อนและฤดูฝน ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม ถึงเดือน พฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนมกราคม ปริมาณฝนตกมากที่สุดในเดือน กันยายน – ธันวาคม ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม มีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน อ่าวไทย ทำให้คลื่นลมพัดเข้าสู่ตำบลพุมเรียงเกิดลมพายุและคลื่นสูง เป็นผลให้ชาวประมงพุมเรียงต้องหยุด การทำอาชีพประมงทางทะเลเป็นระยะเวลาสั้นช่วงหนึ่งระยะเวลาประมาณ 2 - 3 เดือน

1.4 ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นพุมเรียง

พุมเรียงเป็นชุมชนในอดีตนานาน ตั้งอยู่บนสันทรายใหญ่ที่สุดของอำเภอไชยา มีอายุกว่า 2,000 ปี เคยเป็นเมืองท่าของเมืองไชยาสมัยอาณาจักรศรีโพธิ หรือศรีวิชัย ประวัติศาสตร์ของพุมเรียงเขียนไว้ใน รายงานการวิจัยการศึกษาเรื่องการค้าไหมพุมเรียง ของ อาจารย์อุบลศรี อรรถพันธุ์ ปี พ.ศ. 2529 เขียน ถึงไว้ว่า"การเรียกชื่อบ้านนามเมืองของตำบลพุมเรียง มีข้อสันนิษฐานเป็น 2 กระแส กระแสหนึ่งว่า "พุมเรียง" มาจากชื่อดันพุมเรียงซึ่งเป็นพรรณไม้ชนิดหนึ่ง โดยมีสมมุติฐานว่าเดิมบริเวณนี้มีดันพุมเรียง ขึ้นอยู่มาก จึงได้ชื่อว่าบ้านพุมเรียง อีกกระแสหนึ่งแย้งว่า ไม่ปรากฏหลักฐานมีดันพุมเรียงเหลืออยู่ใน ตำบลพุมเรียง นอกจากที่วัดพุมเรียง ซึ่งมีผู้นำไปปลูกไว้เป็นสัญลักษณ์ 1 ดันเท่านั้นและอธิบายเพิ่มเติมว่า "พุมเรียง" น่าจะมาจากคำว่า "โพธิ์เรียง" แล้วเพี้ยนมาเป็น "พุมเรียง" เพราะในตำบลนี้มีดันโพธิ์อยู่มาก เรียงรายจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก โดยเริ่มจากแหลมโพธิ์ปากน้ำพุมเรียงเป็นต้นมา นอกจากนี้ ยังมีดันโพธิ์ขึ้นตลอดไปจนถึงไชยาค่าย แต่ดันโพธิ์ดังกล่าวถูกโค่นล้มไปหลายต้นเมื่อคราวเมืองไชยา เกิด อุทกภัยและวาศภัย พ.ศ. 2435 (จ.ศ. 111) การที่ยังมีดันโพธิ์หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันประกอบกับการพบ หลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมากในบริเวณตำบลพุมเรียง ทำให้นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบางท่านเชื่อว่า พุมเรียงคือท่าเรือของนครโพธิ หรือศรีโพธิ (โพ-ชี หรือชลิ-โพ-ชี) ในบันทึกการเดินทางของภิกษุจีนชื่อ อี้จิง (Iching) ส่วนตัวเมืองนครโพธิ หรือศรีโพธิ ซึ่งเชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยนั้น ตั้งอยู่ บริเวณวัดเวียงหรือบ้านเวียงในเขตตัวอำเภอไชยาปัจจุบัน

จากการสำรวจขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีในท้องที่ตำบลพุมเรียง โดยเฉพาะบริเวณ "แหลม โพธิ์ – ป่ายาง" เมื่อปี พ.ศ. 2522 พบว่าบริเวณนี้มีร่องรอยของมนุษย์อาศัยอยู่มาเป็นเวลานานนับพันปีแล้ว และ อาจเป็นชุมชนที่เป็นเมืองท่าเรือ ศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้ากับต่างประเทศ เช่น จีน อินเดียและ อาหรับ และจากการค้นพบ โบราณวัตถุหลายชนิดแสดงว่าชุมชนที่พุมเรียงเคยติดต่อกับจีนตั้งแต่สมัย ราชวงศ์ถังแล้ว และเมืองท่าโบราณที่พุมเรียงก็อาจเป็นศูนย์กลางการค้าภายในระหว่างอ่าวบ้านดอนและ อ่าวตะกั่วป่า-พังงาค่าย เพราะในบริเวณนั้นพบโบราณวัตถุคล้ายกับที่พุมเรียงและไชยา

หลักฐานทางโบราณคดียังแสดงว่า การตั้งถิ่นฐานของชุมชนพุมเรียงระยะแรกเป็นการตั้งถิ่นฐานบนสันทรายและปากน้ำริมฝั่งทะเล ลักษณะของชุมชนเช่นนี้จะรุ่งเรืองและตั้งมั่นอยู่ได้ต้องอาศัยการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอกและต้องมีชุมชนเกษตรกรรมในแผ่นดินให้การสนับสนุนผลิตเสบียงอาหาร และประการสำคัญคือชุมชนที่เป็นเมืองท่านี้ต้องพึ่งพาเมืองหลักที่เป็นศูนย์รวมอำนาจทางการเมืองการปกครองด้วย ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าหลังจากนครศรีโพธิหรือกรุงศรีวิชัยที่ไชยาเสื่อมอำนาจเนื่องจากการรุกรานของพวกโจฬะในปี พ.ศ. 1567 และตามพรลิงค์หรือลิกอร์ (Ligor) ที่นครศรีธรรมราชเรืองอำนาจขึ้นมาแทนที่ ทำให้ศูนย์กลางการค้าขายเปลี่ยนไปอยู่ที่อาณาจักรซึ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นใหม่ จึงอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การค้าที่เมืองท่าพุมเรียงซบเซาลง ส่วนนครศรีโพธิที่บ้านเวียง ไชยามีร่องรอยของการตั้งชุมชนอยู่ต่อมาอีกหลายร้อยปี แต่ความสำคัญของเมืองลดลงจากเมืองใหญ่ที่มีกษัตริย์ปกครอง เป็นเพียงหัวเมืองเล็ก

ในกรุงศรีอยุธยาตอนปลายมีตำนานที่กล่าวถึงการย้ายเมืองไชยาจากบ้านเวียงมาตั้งที่ทุ่งไชยาซึ่งต่อมาเรียกว่าบ้านสงขลา และย้ายมาตั้งที่บ้านพุมเรียงว่า ราวปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาตำแหน่งเจ้าเมืองไชยาที่บ้านเวียงว่างลง จึงมีการแต่งตั้งแขกมลายูชื่อมะระหุมปะแก ซึ่งอพยพครอบครัวและพรรคพวกจากบ้านหัวเขาแดง ปากน้ำสงขลา มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ทุ่งโลก (คือบ้านหัววัง อำเภอพุนพินในปัจจุบัน) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองไชยา แต่มะระหุมปะแกไม่ได้อยู่ที่เมืองไชยาบ้านเวียง กลับพาพรรคพวกไปตั้งบ้านเรือนที่ทุ่งไชยา และเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านสงขลา มีการลงเสาหลักเมืองหรือหลักประโคนในหนองบ้านสงขลา แล้วขุดคูเมืองไว้โดยรอบ หลังจากมะระหุมปะแกถึงแก่กรรม บุตรหลานได้เป็นเจ้าเมืองต่อมาคือมะระหุมดาไฟและมะระหุมมุดา ในสมัยของมะระหุมมุดา พม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2307 – 2310) และเลขมาตีหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วยเมื่อพม่ายกกองทัพเข้าตีเมืองไชยาที่บ้านสงขลานั้นมะระหุมมุดาได้พาครอบครัวหนีหายสาบสูญไปพม่าจับได้ แต่นายrukบุตรชายคนโต ส่วนชาวเมืองไชยาอพยพหนีกองทัพพม่ามาอยู่ที่บ้านพุมเรียง

ตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พุมเรียงเริ่มมีบทบาทปรากฏชัดเนื่องจากเป็นแหล่งที่ชาวเมืองไชยาอพยพหนีภัยสงครามจากพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ เพราะสภาพที่ตั้งซึ่งอยู่บนสันทรายชายฝั่งทะเลและด้านหลังสันทรายเป็นพฤษภาคมใหญ่ มีน้ำท่วมขังตลอดปีเส้นทางที่จะเข้าหมู่บ้านได้ต้องอาศัยลำคลอง ส่วนทางบกก็มีทางด่านเหนือหมู่บ้านเพียงด้านเดียวและเป็นเส้นทางทุรกันดาร พุมเรียงจึงเหมาะสมเป็นสถานที่หลบภัย แต่อย่างไรก็ตามพุมเรียงไม่ได้พ้นภัยจากการรุกรานของพม่า มีตำนานจังหวัดสุราษฎร์ธานีก่กล่าวถึงการรวมกำลังของชาวพุมเรียงเพื่อต่อสู้กับพม่าในระหว่างสงคราม ปี พ.ศ. 2307-2310

ชาวเมืองไชยาและพุมเรียงที่หนีรอดไปได้ก็อพยพกลับมาอยู่ที่พุมเรียงอีก และหลังจากที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 เมืองนครศรีธรรมราชได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นในหัวเมืองฝ่ายใต้ เมืองไชยาได้ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชและทางเมืองนครได้ส่งข้าราชการออกมาสร้างเมืองไชยา และตั้งเมืองไชยาขึ้นที่บ้านพุมเรียง ประมาณ ปี พ.ศ. 2311

ในปี พ.ศ. 2312 สมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จนำทัพลงมาปราบชุมนุมเจ้านคร ได้ตั้งทัพที่แหลมโพธิ์ เมืองไชยา นายบุญชู ปลัดเมืองไชยาจึงนำผู้รั้งเมืองไชยาซึ่งเป็นคนของเจ้านครตายแล้วปลัดบุญชูออกมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าตากสิน อาสาโดยเสด็จไปตีเมืองนครศรีธรรมราช สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดฯ แต่งตั้งปลัดบุญชูเป็นพระยาวิชิตภักดีศรีพิไชยสงคราม

ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2311 – 2442) บ้านพุมเรียงเป็นสถานที่ตั้งของเมืองไชยาขึ้นกับศูนย์รวมอำนาจการปกครองของไทยที่กรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ตามลำดับ โดยมีฐานะเป็นเมืองชั้นตรีพิเศษเทียบเท่ากับเมืองชั้นโท เจ้าเมืองได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยา มีราชทินนามว่าพระยาวิชิตภักดีศรีพิไชยสงครามมีศักดินา 5,000 เมืองไชยามีเจ้าเมืองปกครองต่อจากพระยาวิชิตภักดีฯ (บุญชู) อีกหลายคน จนกระทั่งคนสุดท้ายที่เป็นพระยาวิชิตภักดีศรีพิไชยสงคราม นั้นมีชื่อเดิมว่า จำ ปกครองเมืองไชยา จนถึงปี พ.ศ. 2437

เมืองไชยาที่พุมเรียงในสมัยกรุงธนบุรีและต้นกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ได้เผชิญศึกพม่าหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงคราม 9 ทัพ ปี พ.ศ. 2328 ทำความเสียหายให้กับเมืองไชยาเป็นอย่างมาก รวมทั้งเมืองอื่นๆ ในหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย พม่าส่งทัพเรือเข้าตีเมืองถลาง ทัพบกตีเมืองกระบุรี ระนอง ข้ามมาตีเมืองชุมพร เข้าตีเมืองไชยา แล้วลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราชเจ้าเมืองเหล่านี้มีกำลังน้อยต่อสู้พม่าไม่ได้ สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทพระอนุชาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงยกทัพหลวงมาตั้งทัพที่เมืองชุมพรและไชยา กองทัพไทยสามารถตีกองทัพพม่าแตกพ่ายไปที่เมืองไชยานี้ จากการที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามจึงได้มีการขุดคูเมืองและทำกำแพงดินที่เมืองไชยา พุมเรียง รวมทั้งวางผังเมืองเพื่อป้องกันการโจมตีของข้าศึก ซึ่งยังมีร่องรอยเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนี้

นายภิญญ ภิญโญศิริกุล อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง ได้กล่าวถึงผังเมืองไชยาที่พุมเรียงไว้ว่า “...เมืองไชยาที่พุมเรียงได้วางผังเมืองเป็นอย่างดี หมู่บ้านคนไทยพุทธตั้งอยู่ตลอดแนวของลำคลองพุมเรียงส่วนไทยอิสลามอยู่ทางตอนเหนือขึ้นไปเรียกกันว่าบ้านหัวเลนจัดอยู่นอกเมืองคือนอกคูเมือง เมืองไชยาที่พุมเรียงมีการสร้างกำแพงดินและคูล้อมทางทิศตะวันออก ทิศใต้และทิศตะวันตก ส่วนทิศเหนืออาศัยคลองพุมเรียงเป็นคูเมือง เวลาเมื่อศึกสงครามก็ใช้ไม้ปึกเป็นระแนงคั่นกำแพงดินอีกทีหนึ่ง แนวระแนงนี้จะเห็นได้ชัดเจนริมคลองพุมเรียงชาวบ้านเรียกว่าเขื่อนเมือง ภายในเมืองมีถนนสายยาวสองสายขนานกัน จากตะวันตกไปตะวันออกและมีถนนขอยติดต่อกันหลายสาย ปัจจุบันยังคงเหลืออยู่สี่ซอก ถนนยาวที่ขนานกันนั้นจะโค้งไปพบกันทางตะวันตกและตะวันออกจนคล้ายรูปไข่ ...มีการป้องกันเมืองอย่างเต็มที่ นอกจากสร้างเขื่อนชั้นๆ คูเมืองดังกล่าวแล้ว ยังมีการหล่อปืนใหญ่ใช้จำนวนมาก สถานที่หล่อปืนใหญ่ตั้งอยู่ที่นอกค่ายหรือวัดชนะสงคราม (โรงเรียนวัดโพธารามในปัจจุบัน) เบ้าหล่อยังคงปรากฏอยู่จนปัจจุบันนี้ ในบ้านพุมเรียงเต็มไปด้วยตะกรันขี้เหล็กที่เกิดจากการถลุงเหล็กอยู่ทั่วไปตลอดจนถึงแหลมโพธิ์...ส่วนที่หน้าเมืองไชยาที่แหลมโพธิ์ก็มีเสาธงขนาดใหญ่ปักบอกตำแหน่งปากน้ำไว้ด้วย...”

ตลอดระยะเวลากว่าศตวรรษ ที่พุมเรียงเป็นศูนย์กลางที่ตั้งของเมืองไชยา ทำให้พุมเรียงกลายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และเป็นแหล่งรวมกลุ่มชนต่างเชื้อชาติและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นคนไทยชาวพื้นเมืองกับชาวจีนและแขกเมืองไทรบุรี เมืองปัตตานี ชนกลุ่มน้อยทั้ง 2 ชาติ นี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพุมเรียงด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการค้าและการเมืองตามลำดับ ชุมชนพุมเรียงจึงหลากหลายด้วยผู้คนและวัฒนธรรม ช่วงนี้ได้มีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการ ร้านค้าหนาแน่นขึ้น รวมทั้งสร้างวัดสำคัญ 2 วัด คือวัดสมุหนิมิตและวัดโพธาราม โดยเฉพาะวัดสมุหนิมิตเป็นวัดถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (คิรี บุนนาค) เป็นผู้สร้าง เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยาพระคลัง สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2392

ฐานะของพุมเรียงในการเป็นศูนย์กลางปกครองท้องที่เมืองไชยาล้นสุดลง ภายหลังจากการปฏิรูปการปกครองประเทศสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการย้ายตัวเมืองไปตั้งที่บ้านคอนในปี พ.ศ. 2442 แต่ยังคงมีการตั้งศาลจังหวัดไชยาที่พุมเรียงอีกแห่งหนึ่งเพื่อความสะดวกของราษฎรพุมเรียงมีฐานะเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอไชยาต่อมา จนถึงปี พ.ศ. 2445 อำเภอไชยาถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอพุมเรียง” ตามชื่อบ้านที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ และหลังจากการสร้างทางรถไฟสายได้ผ่าน “คอนลือทอง” ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอพุมเรียง ทำให้คอนลือทองเจริญขึ้นเป็นชุมชนขนาดใหญ่ สามารถติดต่อกับตัวจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ได้สะดวก จึงมีการย้ายที่ว่าการอำเภอพุมเรียงไปตั้งที่ “คอนลือทอง” ในปี พ.ศ. 2473 และเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอไชยา” อีก พุมเรียงจึงมีฐานะเป็นเพียงตำบลหนึ่งของอำเภอไชยา ขึ้นอยู่กับจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่นั้นมา

จากการรวบรวมประวัติศาสตร์ของพุมเรียงทำให้สรุปเรื่องราวของบรรพบุรุษซึ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้าไหมพุมเรียง ได้ดังนี้

ตำนานจังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวถึงการอพยพของมะระหุมปะแกและพรรคพวกจากเมืองสงขลาหัวเขาแดง มาอยู่ในเขตเมืองไชยา เมื่อปี พ.ศ. 2223 ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองไชยา และมีบุตรหลานปกครองสืบต่อมา จนถึงพระยาวิชิตภักดีศรีพิไชยสงคราม (บุญชู) ซึ่งเป็นเหลนของมะระหุมปะแกได้เป็นเจ้าเมืองไชยา ในปี พ.ศ. 2312 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งขณะนั้นเมืองไชยาดังอยู่ที่พุมเรียงแล้ว

จึงกล่าวได้ว่าชาวไทยมุสลิมที่ตำบลพุมเรียงปัจจุบัน ส่วนหนึ่งสืบเชื้อสายมาจากแขกเมืองสงขลาหัวเขาแดง ซึ่งแขกพวกนี้นับถือศาสนาอิสลามและเป็นพวกมลายูที่อพยพมาจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย และชาวไทยมุสลิมที่ตำบลนี้อีกบางส่วนอาจเป็นเชื้อสายของแขกเมืองปัตตานีและไทรบุรีเพราะในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ไทยได้ขยายอาณาเขตเข้าไปในหัวเมืองมลายู จึงเป็นเหตุให้ต้องทำสงครามกับหัวเมืองเหล่านั้นหลายครั้ง โดยเฉพาะหัวเมืองปัตตานีและเมืองไทรบุรี และการทำสงครามทุกครั้งจะเกณฑ์พลจากหัวเมืองฝ่ายใต้เข้าสมทบกับทัพหลวงเสมอ รวมทั้งเมืองไชยาดด้วย เมื่อไทยทำสงครามชนะ เมืองปัตตานีและไทรบุรีก็ได้ “กวาดครัว” ชาวเมืองทั้งสองมาไว้ในพระราชอาณาจักร ดังมีหลักฐานในพระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์บันทึกเหตุการณ์ภายหลังการรบชนะเมืองปัตตานี ในพ.ศ. 2328

หลักฐานทำให้ทราบว่า สงครามเป็นสาเหตุประการหนึ่งของการอพยพ เคลื่อนย้ายแขกปัตตานี และไทรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพระราชอาณาจักรไทย และแขกเหล่านี้ส่วนหนึ่งอาจถูกนำมาไว้ที่พุมเรียง เพราะเมืองไชยาพุมเรียงถูกเกณฑ์กำลังไปทำสงครามทุกครั้ง และบางครั้งเจ้าเมืองไชยาเป็นแม่ทัพนำทหารเข้าร่วมกับกองทัพหลวงเองด้วย จึงอาจจะได้รับการปันส่วน “ครัว” พวกแขกเมืองปัตตานีและไทรบุรี ซึ่งกองทัพไทยควบคุมได้ ดังที่สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทโปรดฯ ให้แบ่งแขกเมืองปัตตานีไว้ตามเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ทุกเมือง เมื่อเสร็จสงครามสงครามในปี พ.ศ. 2328

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับการพิจารณาสถานการณ์แวดล้อมเมืองไชยาพุมเรียงในช่วงนั้น จึงสันนิษฐานได้ว่าพวกแขกเมืองปัตตานีและไทรบุรีถูกนำเข้ามาที่พุมเรียงในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ด้วย และอาจเป็นบรรพบุรุษของชาวไทยมุสลิมบางส่วนในตำบลพุมเรียงปัจจุบัน ซึ่งผลสืบเนื่องจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพวกแขกเมืองสงขลาหัวเขาแดง เมืองปัตตานีและไทรบุรีในตำบลพุมเรียง ก่อให้เกิดการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมกับชาวพื้นเมืองซึ่งเป็นคนไทย แต่ส่วนใหญ่พวกแขกเหล่านี้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้าไหมยกด้นเงิน ด้นทองหรือยกไหม ซึ่งจะต่างไปจากผ้าที่คนไทยสมัยนั้นทอและสิ่งเหล่านี้ได้ถ่ายทอดเป็นมรดกมาสู่ทายาท ซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมในปัจจุบัน ทำให้ผ้าไหมพุมเรียงมีลักษณะที่แตกต่างไปจากผ้าพื้นเมืองที่ทอในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น จังหวัดพัทลุงและสงขลา เป็นต้น

2. สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ตำบลพุมเรียงมีประชากรทั้งหมด 7,515 คน ชาย 3,673 คน หญิง 3,842 คน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านไทยพุทธ 3 หมู่บ้านและหมู่บ้านไทยอิสลาม 2 หมู่บ้าน มีการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเทศบาลตำบลทั้งตำบล แบ่งเป็น 2 เขต เมื่อ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

หมู่ที่ 1 บ้านกลาง เป็นหมู่บ้านไทยพุทธ มีจำนวนครัวเรือน 571 ครัวเรือน ประชากร 2,558 คน แบ่งเป็นชาย 1,253 คน หญิง 1,305 คน

หมู่ที่ 2 บ้านหัวเลน มีชื่อเรียกอีกว่า ไนบ้าน เป็นหมู่บ้านไทยมุสลิมมีจำนวนครัวเรือน 385 ครัวเรือน ประชากร 1,917 คน แบ่งเป็น ชาย 923 คน หญิง 994 คน

หมู่ที่ 3 บ้านเหนือ เป็นหมู่บ้านไทยพุทธ มีจำนวนครัวเรือน 371 ครัวเรือน ประชากร 1,246 คน แบ่งเป็น ชาย 615 คน หญิง 631 คน

หมู่ที่ 4 บ้านเหนือน้ำ เป็นหมู่บ้านไทยพุทธรวมกับไทยอิสลาม มีจำนวนครัวเรือน 144 ครัวเรือน ประชากร 750 คน แบ่งเป็น ชาย 365 คน หญิง 385 คน

หมู่ที่ 5 บ้านแหลมทราย เป็นหมู่บ้านไทยพุทธ มีจำนวนครัวเรือน 260 ครัวเรือนประชากร 1,037 คน แบ่งเป็น ชาย 513 คน หญิง 524 คน

ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 30 มีมัสยิดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในศาสนาอิสลาม 5 แห่ง มัสยิดที่ตั้งขึ้นแห่งแรก คือ มัสยิดสมัยขุมอิมามตุลอิสลาม สร้างเป็นอาคารถาวร เมื่อ พ.ศ. 2497 และยังมีมัสยิดขุมอียาตุลอิสลามและมัสยิดขุมอาตุลมุสลิมัน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอีก 2 แห่ง ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 70 มีวัดซึ่งประกอบพิธีในศาสนาพุทธ 6 วัด ได้แก่ วัดสมุหนิมิตร วัดโพธาราม วัดพุมเรียง วัดศักคิคุณาราม วัดตระพังจิก และวัดทุ่งจับช้าง

ประชากรร้อยละ 90 ในตำบลพุมเรียงเป็นคนดั้งเดิมอยู่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นการสืบต่อจนถึงคนรุ่นลูกหลานในปัจจุบัน ร้อยละ 10 ที่เหลือเป็นประชากรที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพโดยอพยพมาจากตำบลใกล้เคียง และต่างอำเภอ เช่น ตำบลกระแฉะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอท่าฉาง อำเภอท่าชนะ และอำเภอพุนพิน เป็นต้น เนื่องจากพุมเรียงเคยเป็นเมืองเก่าแก่ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนและเป็นเมืองติดต่อทะเล คือ อำเภอบ้านดอนเป็นแหล่งที่มีทรัพยากรทางทะเลอุดมสมบูรณ์ ประชากรที่อพยพเข้ามาอาศัยส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อประกอบอาชีพทำการประมงพื้นบ้าน

สภาพบ้านเรือน เป็นบ้านถาวรทำจากไม้ และบ้านก่ออิฐถือปูนเป็นส่วนใหญ่ การดัดบ้านเรือนเรียงรายหนาแน่นมาก เลียบริมคลองพุมเรียง ขยายออกมารอบคลุมถึงถนนสายพลับพลา-ไชยา ซึ่งเป็นทางหลวงหมายเลข 4011 และพื้นที่ราบชายทะเล และดัดบ้านเรือนเรียงรายไปทางทิศเหนือไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 4223 (ถนนสายพุมเรียง-หัวพุน) ประชากรดัดบ้านเรือนเรียงรายหนาแน่นเลียบคลองใหญ่พุมเรียง จึงเป็นประชากรที่ประกอบอาชีพการทำประมงทะเล บ้านเรือนมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน

เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอกมีถนนลาดยาง ทางหลวงหมายเลข 4011 เป็นถนนลาดยางเข้าสู่ตัวอำเภอไชยา และเชื่อมต่อกับทางหลวงจังหวัดและทางหลวงหมายเลข 4 ถนนลาดยาง ทางหลวงหมายเลข 4423 ติดต่อกับทางหลวงจังหวัดไปอำเภอท่าชนะ ถนนภายในตำบลเป็นถนนคอนกรีตจัดทำโดยเทศบาลตำบล

สถานศึกษา มีโรงเรียนระดับประถม จำนวน 4 โรง และเป็นโรงเรียนขยายโอกาสมีระดับมัธยมศึกษา 1 โรง มีโรงเรียนเอกชนศาสนาอิสลาม 1 โรง

สาธารณสุข มีสถานอนามัยตำบล และมีสถานพยาบาลเอกชน 3 แห่ง การเดินทางไปโรงพยาบาลประจำอำเภอสะดวกและรวดเร็ว

ปัญหาทางด้านสาธารณสุข มีผู้ป่วยติดเชื้อเอดส์เพิ่มขึ้นเพราะในตำบลเคยมีแหล่งบันเทิงและเป็นเมืองท่องเที่ยว

ปัญหาสุขภาพจิต พบว่ามีการเสพยาเสพติดเป็นจำนวนมาก สารเสพติดที่พบบ่อย ได้แก่ ยาบ้า กัญชา และกระท่อม เป็นต้น

ด้านวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของคนไทยมุสลิม นับถือศาสนาอิสลาม ในตำบลพุมเรียง ใช้ภาษาภาคใต้เป็นภาษาหลัก มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่ไม่เหมือนชาวมุสลิมภาคใต้ที่เคร่งครัด ผู้ชายนุ่งโสร่งเมื่อปฏิบัติศาสนกิจ ผู้หญิงส่วนใหญ่แต่งกายเหมือนชาวไทยทั่วไปมีส่วนน้อยที่คลุมผมด้วยผ้าคลุม ในรอบปีหนึ่งจะมีการทำบุญประเพณีต่าง ๆ ดังนี้ เดือนกุมภาพันธ์มีการทำบุญประเพณีวันตรุษอีดิ้ลอัฎฮา เดือนเมษายนมีการทำบุญประเพณีแผ่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่า ทำบุญกูโบร์ เดือนพฤษภาคมมีการทำบุญประเพณีวันเมาลิดคินนบี เดือนพฤศจิกายนมีการทำบุญประเพณีการถือศีลอด (เดือนรอมฎอน) และเดือนธันวาคม มีการทำบุญประเพณีวันตรุษอีดิ้ลฟิตรี

ด้านวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธ ใช้ภาษาภาคใต้เป็นภาษาพูด มีวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสังคมการบริโภคนิยมซื้อสิ่งของสำเร็จรูปไม่นิยมทำหรือประดิษฐ์เอง

การผลิตเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมผลิตเพื่อขายให้พ่อค้าและโรงงาน โดยไม่มีการแปรรูปก่อนจะทำการขาย มีการประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีของตำบลพุมเรียง ที่เป็นประเพณีประจำปี คือ ประเพณีทำบุญเดือนสิบ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีชักพระทางบกเดือนสิบเอ็ด และประเพณีชักพระทางน้ำเดือนสิบสอง

ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เด่นชัดเจนในตำบลพุมเรียง ที่สมควรได้รับการสนับสนุนเพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และสร้างงานให้กับชุมชนระดับรากหญ้า ใช้ประสบการณ์ความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านสร้างและทำผลงานเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านต่าง ๆ ที่พบในตำบลพุมเรียง คือ

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านยาสมุนไพร และแพทย์แผนโบราณ ได้แก่ นางบุญเย็น มีเพียร อยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง นายซาเฟียะ ขวัญโ๊ะ หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมครัวเรือน (หมวกสาน) ได้แก่ นางวันดี ภิญโญศิริกุล บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง นางเมี้ยน นิลวิเศษ บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลพุมเรียง

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการแปรรูป (ปลาแป้งแดง) ได้แก่ นางห้วย เนตรวงศ์ บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 5 ตำบลพุมเรียง

ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการทำขนมไทย ได้แก่ นางแววศรี จาดแห บ้านเลขที่ 6/2 หมู่ที่ 3 ตำบลพุมเรียง นางผาด ช่วยแยม บ้านเลขที่ 104/1 หมู่ที่ 1 ตำบลพุมเรียง

ตำบลพุมเรียงในอดีตเคยเป็นเมืองไชยามาก่อน เคยเป็นชุมชนโบราณอายุกว่า 2,000 ปี ทำให้มีสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดีของแต่ละยุคสมัยซึ่งไม่ได้รับการบูรณะและฟื้นฟู ทำให้มีการขุดทำลาย และสูญพังสลายไป เช่น แหล่งลูกปัดโบราณ “แหลมโพธิ-ป่ายาง” ที่ตั้งทัพพระเจ้าตากสินมหาราชตอนไปตีก๊กนครศรีธรรมราช พลับพลาที่ประทับของรัชกาลที่ 5 ครั้งประพาสเมืองไชยา (พุมเรียง) ที่ตั้งจวนเจ้าเมืองไชยา ที่ตั้งศาลไชยา ที่ตั้งโรงพักไชยา ที่ตั้งเรือนจำไชยา ที่ตั้งบ้านนายร้อยประจำเมืองไชยา และวัดอุบล (วัดนอก) เป็นต้น แหล่งโบราณคดีเหล่านี้รอการฟื้นฟู และเผยแพร่ถ่ายทอดให้ผู้มาเยือนทราบถึง

ประวัติศาสตร์ของพุมเรียง สามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สร้างงานให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3. ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

พื้นที่โดยทั่วไปของตำบลพุมเรียงเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลและสันดอนทราย ดินเป็นทรายไม่สมบูรณ์ มีคลองใหญ่พุมเรียงซึ่งต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอท่าชนะไหลผ่าน ลำน้ำนี้ไหลลงทางใต้ได้แยกออกเป็นลำคลอง 2 สาย เรียกว่า คลองตะกอบและคลองพุมเรียง คลองใหญ่พุมเรียงไหลลงทะเลที่อ่าวบ้านดอน ซึ่งประชาชนใช้ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน มีป่าสงวนเสื่อมโทรม คือ ป่าสงวนทุ่งไผ่ไชย และมีป่าสงวนที่เป็นป่าชายเลน คือ ป่าสงวนคลองที่เนียนและป่าชายเลนพุมเรียง

อ่าวบ้านดอนในบริเวณที่เป็นตำบลพุมเรียง คือ อ่างกันทุ่ง และยังมีอ่าวไทยเป็นแหล่งประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จับปูม้า ปูทะเล และปลา บริเวณอ่าวกันทุ่งปัจจุบันมีการจับจองพื้นที่ทะเลทำเป็นคอกหอยแครงประกอบอาชีพเลี้ยงหอยแครงโดยนายทุนเป็นส่วนใหญ่ มีการเลี้ยงหอยแครงทั้งในและนอกเขตสัมปทานของทางราชการ จับจองปักหลักเขตเป็นเขตคอกหอยแครง เป็นผลทำให้ประชาชนอาชีพการทำประมงพื้นบ้านมีพื้นที่ทะเลที่สามารถประกอบอาชีพได้เหลือน้อยมาก ประกอบกับการเสื่อมโทรมของทะเล การลดน้อยลงของสัตว์น้ำทะเลเหลือน้อยมาก ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านเดือดร้อนสามารถหาจับสัตว์น้ำทะเลได้ในปริมาณเฉลี่ยต่อวันน้อยมาก ต้องออกทะเลไปไกลกว่าเดิม มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นและใช้เวลาต่อครั้งของการไปจับสัตว์น้ำถึง 2 วัน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทะเลเพื่อให้ปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มจำนวนในเขตตำบลพุมเรียงยังไม่ได้รับผลสถานการณ์สัตว์น้ำลดน้อยลงมากยังคงเป็นสถานการณ์ในขั้นวิกฤต ของชาวประมงพื้นบ้าน การประกอบอาชีพประมงทางทะเลที่ทำลายล้างระบบนิเวศน์ทางทะเล ได้แก่ อวนรุนและอวนลาก ในเขตทะเลของตำบลพุมเรียงโดยเรืออวนรุนและอวนลากไม่ใช้ของชาวพุมเรียง ยังไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานมาสนับสนุนอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์ทางทะเล

ความสมบูรณ์ของพื้นที่ทะเล น้ำทะเล และน้ำกร่อยในลำคลองลดน้อยลงทุก ๆ วัน ทำให้สิ่งแวดล้อมทางทะเลเปลี่ยนแปลงไป เป็นผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดลง มีปูม้า กุ้ง ปลา และหอยต่าง ๆ ลดน้อยลงซึ่งสวนทางกับความต้องการของชาวประมงเพิ่มขึ้น เพราะประชากรเพิ่มมากขึ้น ชาวประมงพุมเรียงได้สร้างเรือประมงมากขึ้นมีเรือประมงพื้นบ้านมากถึง 1,000 ลำ ประกอบกับโรงงานแปรรูปปูม้า 5 โรงไม่มีบ่อบำบัดน้ำเสีย น้ำกร่อยในลำคลองและชายฝั่งทะเลขาดความอุดมสมบูรณ์ ปริมาณถูกสัตว์น้ำวัยอ่อนเกิดได้ในอัตราต่ำ การเลี้ยงปลาในกระชังได้รับปัญหา ปลาตายเพราะมลพิษจากโรงงานปล่อยน้ำเสียลงในลำคลอง

การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติทางทะเลซึ่งเกิดจากการใช้ทรัพยากรทะเลที่เป็นผลเสีย เช่น การคราดหอยแครงในฟาร์มเลี้ยงหอยแครง การใช้ลอบจับปูม้า อวนลาก อวนรุน และอวนรัง เป็นต้น และมลพิษซึ่งเกิดจากโรงงานและนาุ้ง เป็นสาเหตุการทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงมาก

ซึ่งเป็นอัตราผกผันกับจำนวนชาวประมงที่เพิ่มมากขึ้น เกิดผลทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้เฉลี่ยต่อคนลดลงมาก พันธุ์สัตว์น้ำของพุมเรียงที่ต้องสงวนพันธุ์ หาวิธีการอนุรักษ์พันธุ์ไว้ ได้แก่ หอยขาว หอยรากหรือ หอยปากเปิด หอยไฟไหม้ หอยเม็ดย่น ปูม้า ปลากระบอก กุ้งขาว และกุ้งก้ามกราม เป็นต้น เพราะสัตว์น้ำเหล่านี้เป็นสัตว์น้ำที่เลี้ยงชีวิตชาวประมงพื้นบ้านจน ๆ ที่หากินในแหล่งน้ำตื้น ได้มีอาชีพหากินไปในแต่ละฤดูกาลตลอดปี

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของประชาชนในตำบลพุมเรียง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ 85 ค้าขาย ร้อยละ 5 รับราชการ ร้อยละ 5 อาชีพรับจ้างและอื่นๆ ร้อยละ 5 ส่วนใหญ่ประมงพื้นบ้านทำการจับปูม้า ปูทะเล และปลาเนื่องจากตำบลพุมเรียงมีพื้นที่ติดต่อกับทะเล ที่เป็นอ่าวบ้านดอนและอ่าวไทย พื้นดินเป็นดินทราย ดินที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกมีน้อยมากประชาชนเคยชินกับทะเลที่มีสัตว์น้ำทะเลอุดมสมบูรณ์ เป็นเหตุผลให้ประกอบอาชีพทำประมงพื้นบ้านเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อถึงปัจจุบันสถานการณ์จำนวนและปริมาณสัตว์น้ำลดเหลือน้อย ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านพบกับปัญหาเดือดร้อน

การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมทำให้ไม่มีการแปรรูปปูม้าที่จับได้จากทะเล ชาวประมงขายปูม้าให้กับโรงงานแปรรูปปูม้าซึ่งมีโรงงานแปรรูปปูม้าในตำบล จำนวน 5 โรงทำให้แรงงานในครัวเรือนเกิดการว่างงาน การจัดการเพิ่มมูลค่าของปูม้าและปูทะเลยังไม่มีวิธีการจัดการเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า การจัดการกลุ่มชาวประมงในเรื่องผลผลิตที่ได้มาและเรื่องจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์และเครื่องทางการประมงยังไม่มี การจัดการรวมกลุ่มหรือรวมเป็นสหกรณ์ การขายสัตว์น้ำทะเลของชาวประมงพื้นบ้านยังขายให้กับนายทุน และซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือทางการประมงจากพ่อค้านายทุน การกำหนดราคาของสัตว์น้ำทะเลถูกกำหนดราคารับซื้อปูม้าโดยโรงงานแปรรูป ราคาขายของอุปกรณ์และเครื่องมือทางการประมงกำหนดโดยพ่อค้าและนายทุน การประมงของตำบลพุมเรียงเป็นการผลิตเพื่อขายแล้วซื้อของทุกอย่างในครัวเรือนด้วยเงินตรา ไม่มีการผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน ประชาชนได้ดำรงชีวิตด้วยระบบทุนนิยม ทำงานและดำรงชีวิตอยู่ด้วยการใช้ทุนเป็นเงินตราในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องอุปโภคบริโภค ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม

สภาพการณ์ในปัจจุบันพุมเรียงมีทรัพยากรทางทะเลน้อยลงมา ปัญหารายได้น้อยลงมา ปัญหารายได้น้อยลง การเงินฝืดเคืองเพราะรายได้ลดลง รสนิยมการบริโภคไม่ปรับเปลี่ยนทำให้สถานะทางเศรษฐกิจของประชากรมีปัญหา เศรษฐกิจของตำบลตกต่ำ โดยเฉลี่ยรายได้เฉลี่ยเก็บของประชากรแทบไม่มี ความเคยชินต่อการประกอบอาชีพที่ได้มาง่ายและได้ทุกวันของการทำประมงพื้นบ้านเมื่อปัญหาเสื่อมโทรมทางทะเลเกิดขึ้น การพัฒนาและปรับปรุงของประชากรยังคงไม่เกิดขึ้น เป็นปัญหาที่ต้องทำความเข้าใจ และรอการพัฒนาในทุกๆ ด้านอีกต่อไป

โรงงานอุตสาหกรรมในตำบลพุมเรียงเป็นโรงงานแปรรูปปูม้า จำนวน 5 โรง มีการจ้างแรงงานในตำบลพุมเรียงและตำบลใกล้เคียง จำนวน 150 คน/วัน โดยเฉลี่ย แต่ปริมาณความต้องการจ้างจะลดลงและเพิ่มได้ตามปริมาณการจับปูม้าได้จากทะเลของชาวประมง และการแปรรูปปูม้าเป็นเนื้อปู หรือไม่แปรรูป โดยต้มสุกแล้วส่งขายทั้งตัว

หนี้สินของประชาชนในตำบลมีทั้งหนี้สินและนอกระบบ หนี้สินนอกระบบของประชาชนตำบลพุมเรียงมีทั้งแชร์รายวัน แชร์รายเดือน และเงินกู้นอกระบบดอกเบี้ยสูง ร้อยละ 20 ต่อเดือน โครงการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถแก้ปัญหาหนี้นอกระบบได้ เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านของตำบลพุมเรียงเป็นหมู่บ้านใหญ่มาก ประชาชนมีในหมู่ที่ 1,2 และ 3 จำนวนมาก เงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านของลูกหนี้แต่ละรายยังไม่สามารถสร้างงานได้อยู่ในอัตราสูง หนี้สินในระบบของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีรายงานว่าตำบลพุมเรียงเป็นลูกหนี้ค้างชำระ มากกว่าลูกหนี้ในตำบลอื่น ๆ ถึง 10 เท่า การเลี้ยงหอยแครงในทะเล ในระยะ 3-4 ปีที่ผ่านมา อัตราการได้ผลดีมีน้อยราย สาเหตุการเลี้ยงมากราย แต่ละรายเลี้ยงหอยแครงหนาแน่นเกินไป และความเสื่อมโทรมของทะเล ทำให้รายได้ของประมงโดยเฉลี่ยลดลงมาก การเลี้ยงหอยแครงเกิดการขาดทุนสูง

5. ศักยภาพของตำบลพุมเรียง

ตำบลพุมเรียงเป็นชุมชนที่ก่อตั้งมา 2,000 กว่าปี มีประวัติศาสตร์ มาช้านาน มีวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางทะเล เป็นศักยภาพของตำบลที่จุดสนใจของนักท่องเที่ยวที่มาพุมเรียงเพื่อเรียนรู้เรื่องราวของพุมเรียง ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมากในอดีต หลายยุคหลายสมัย ข้อดีของพุมเรียงเป็นหัวข้อที่สามารถนำมาพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นความน่าสนใจ ของคนไทยและชาวต่างประเทศที่จะนำมาศึกษาสัมผัสกับความเป็นพุมเรียงในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรม เช่น การทอผ้าไหมพุมเรียง หมวกสาน ด้านอาหาร เช่น ปลาแป้งแดง ขนบอก เป็นต้น

วัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำบุญเดือนสิบ มีการทำบุญ 3 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน รับดาบย เลี้ยงดาบย และส่งดาบย การชักพระทางบก-ทอดผ้าป่าเดือนสิบเอ็ด การชักพระทางน้ำเดือนสิบสอง จากทำน้ำหมู่ที่ 1 ไปปากคลองพุมเรียงมีการตกแต่งเรือสวยงามเป็นประเพณีมานานโดยการแข่งขันยึดหลักการตกแต่งเรือ เครื่องแต่งกาย และการพาสวยงามแบบเรือในพระราชพิธีทางชลมารค

แหล่งโบราณคดี ของพุมเรียงสมัยต่าง ๆ เช่น แหล่งลูกปัดแหลมโพธิ์-ป่ายาง จวนเจ้าเมืองไชยา อดีตที่ตั้งศาลไชยา อดีตที่ตั้งโรงพัก อดีตที่ตั้งเรือนจำ พลับพลาที่ประทับรัชกาลที่ 5 ที่ตั้งทัพของพระเจ้าตากสินมหาราช ทำน่านาข่อย ถนนบ้านโบราณ อดีตบ้านเกิดของท่านพุทธทาสภิกขุ วัดสมุหนิมิตร โบสถ์วัดอุบล (วัดนอก) วัดใหม่พุมเรียง และป่านใหญ่ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นชายทะเลทราย คือ แหลมโพธิ์ แหลมทราย เกาะเสม็ด คอน
หอยขาว คอนหอยเล็บ และคอนหอยรอก

เมื่อมองในภาพรวมแล้วจะเห็นว่าตำบลพุมเรียงเป็นตำบลที่มีศักยภาพสูงทั้งในด้านประวัติศาสตร์
เมือง แหล่งโบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีอยู่เป็นความเข้มแข็งทาง
กายภาพ ทั้งเป็นตำบลที่มีความเข้มแข็งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เนื่องจากรากฐานการเป็นเมืองเก่าแก่มี
ฐานการดำรงชีวิตมาช้านานทั้งทางด้านศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ถึงแม้ว่าต่างศาสนาแต่ทุกคนมี
ความกลมเกลียวสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีความแตกแยกใด ๆ ซึ่งเกิดจากศาสนาเป็นสาเหตุ ด้วย
ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพของตำบลเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นปัจจัยเบื้องต้นสามารถพัฒนาได้หากการดำเนิน
ชีวิตได้ยึดถือหลักการและเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการ
ดำรงชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิตครอบครัว

6. สภาพปัญหาของชุมชน

1) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาหนี้สินนอกระบบ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาการ
เปลี่ยนแปลงทางการบริโภคตามกระแสนิยม และปัญหาขาดการรวมกลุ่มเพื่อผลิตและจำหน่าย เป็นต้น

2) ปัญหาสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหายาเสพติด โรคเอดส์ วัณโรค ปัญหาการลดความนิยม
ประเพณีท้องถิ่น และปัญหาการไม่สนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

3) ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมทางทะเล ปัญหาขาด
พื้นที่ทำมาหากินทางทะเล ปัญหาการลดอัตราการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำทะเล ปัญหาอวนรุน-อวนลาก
และปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงาน เป็นต้น

4) ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาขาดผู้นำทางธรรมชาติของท้องถิ่น ปัญหาขาดการฟื้นฟูอุตสาหกรรม
ในครัวเรือน ปัญหาการพนัน ปัญหาลักขโมยในทะเล และปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านถูกยึดพื้นที่ทะเล
โดยนายทุน เป็นต้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยในโครงการระยะที่ 2 มีกรอบและแนวคิดในการวิจัย ซึ่งได้วางไว้เป็นแนวทาง และมีวิธีดำเนินการวิจัยที่จัดองค์ประกอบได้ดังนี้

1. ขอบเขตของการศึกษา

1.1 ศึกษา และฝึกหัดการทอผ้าไหมพุ่มเรียงด้วยกี่โบราณหรือหูก เพื่อให้เกิดการสืบทอดการทอผ้าไหมพุ่มเรียง จากภูมิปัญญาชาวบ้านแก่คนรุ่นหลัง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ ขั้นตอนการทอผ้าไหมที่เป็นระบบ บันทึกเป็นข้อมูลไว้ให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

1.2 อนุรักษ์เครื่องมือทอผ้าโบราณ หรือหูกทอผ้าแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น เพื่อทราบถึงโครงสร้าง ชิ้นส่วนและการใช้งานของหูกโบราณ อีกทั้งได้อนุรักษ์แบบอย่างหูกโบราณไว้

1.3 เรียนรู้และประยุกต์การทอผ้าไหมพุ่มเรียงลายโบราณด้วยกี่กระตุก เพื่อเรียนรู้การพัฒนาการทอผ้าไหมพุ่มเรียงโบราณที่ประหยัดเวลา ให้ได้ผ้าที่มีความประณีตสวยงามตามแบบอย่างโบราณ

1.4 สร้างกระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าไหมพุ่มเรียงให้นักเรียนและเยาวชนในท้องถิ่น มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมการทอผ้าของถิ่นตนเองและทราบถึงกระบวนการที่เหมาะสมต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมทอผ้าของท้องถิ่นให้เด็กเยาวชน

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. กลุ่มคน / เป้าหมาย / และทีมวิจัย

3.1. นักวิจัย และทีมวิจัย

1) หัวหน้าโครงการ : นายพินิจ ธาตุพิสกุล อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 85/1 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี เป็นชาวพุมเรียงโดยกำเนิด ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จบการศึกษาวชิราวุธวิทยาลัย (เกษตรศาสตร์) ประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการจัดการและประเมินโครงการ เคยทำงานบัณฑิตอาสา ปีพ.ศ. 2541 และบัณฑิตกองทุนหมู่บ้านปี พ.ศ. 2545

2) นางวิไลพร สวัสดิ์นาค อายุ 35 ปี อยู่บ้านเลขที่ 95/1 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี

3) นางประไพ สรรพกร อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 168 หมู่ 4 ตำบลพุมเรียง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี

4) นางวรรณิ ธาตุพิสกุล อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 85/8 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี

- 5) นางปรานี บุหลัน อายุ 52 ปี อยู่บ้านเลขที่ 95/1 หมู่ 1 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 6) นางสาวจนา พักทอง อายุ 17 ปี อยู่บ้านเลขที่ 113 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 7) นางสาวบุญส่ง สุวบุตร อายุ 30 ปี อยู่บ้านเลขที่ 101/1 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 8) นางนิระมล ปลอดอ้อน อายุ 41 ปี อยู่บ้านเลขที่ 85/1 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 9) นางขนิษฐา คงด้วง อายุ 22 ปี อยู่บ้านเลขที่ 105 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 10) นางสิริพร เขตอนันต์ อายุ 40 ปี อยู่บ้านเลขที่ 102 หมู่ 5 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 11) นางอัมพร ย่าหลี่ อายุ 54 ปี อยู่บ้านเลขที่ 40/1 หมู่ 1 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 12) นางระดี อาคคิน อายุ 49 ปี อยู่บ้านเลขที่ 82/3 หมู่ 2 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 13) นางสาวละเมาะ บุหลัน อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 41/1 หมู่ 2 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 14) นางวันหนูน อรินเคอร์ อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 45/1 หมู่ 2 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- 15) นางอาระยา เจริญจง อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 104/1 หมู่ 1 ตำบลพุมเรียง
อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

3.2. กลุ่มคนร่วมดำเนินการ

เยาวชนเข้าร่วมเรียนรู้ และสืบทอดการทอผ้าไหมพุมเรียงในโครงการมีนักเรียนในระบบและนอกระบบโรงเรียน ดังนี้

- (1) เด็กหญิงวิลาวัณย์ ทองถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 116 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- (2) เด็กหญิงนิศาวัลย์ แก้วนิคม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 119 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี
- (3) เด็กหญิงเฟื่องฟ้า ทองปลอด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 35/1 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

- (4) เด็กหญิงรัตนพร เกษไชยชม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 95/1 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (5) เด็กหญิงจุฑารัตน์ สวัสดิ์นาค นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 99/3 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (6) เด็กหญิงอรุณา อินทรอักษร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (7) เด็กหญิงสุณิสา ศรีสุวรรณ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 37/3 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (8) เด็กหญิงสุทธิดา เปรมมีเพชร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 92 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (9) เด็กหญิงโชติรส เล็กธนู นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 150 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (10) เด็กหญิงกมลรัตน์ ถ้วนอินทร์ชู นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (11) นางสาวจิตติมา จันทร์กลั่น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 102 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (12) นางสาวเนาวรัตน์ แก้วนิคม นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดพุมเรียง อยู่บ้านเลขที่ 119 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (13) นางสาวพรพิมล แผ้วชนะ อายุ 17 ปี อยู่บ้านเลขที่ 50/1 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี
- (14) นางสาวศศิธร สุขศิริ อายุ 20 ปี อยู่บ้านเลขที่ 19/3 หมู่ 5 (ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์) ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี นักเรียนการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอไซยา

3.3. วิทยาการและผู้มีส่วนร่วมในการเสริมประสบการณ์

วิทยาการสอนและฝึกหัดการทอดผ้าไหมพุมเรียงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ทอดผ้ายกดอกพุมเรียงนานถึง 55 ปี คือ นางสาวลือข อ่าหลี อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี

3.4. องค์กรสนับสนุน หรือผู้สนับสนุน

โครงการได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค และได้รับบริจาคไม้เพื่อทำโครงถักทอดผ้า จำนวน 4 หลัง จากชาวบ้าน คือ นางแดง ภูณา อยู่บ้านเลขที่ 20/1 หมู่ที่ 5 ตำบลพุมเรียง อ. ไซยา จ. สุราษฎร์ธานี

4. แหล่งข้อมูล และการเก็บข้อมูล

4.1. ประเภทข้อมูล

การเก็บข้อมูลของโครงการ แบ่งประเภทข้อมูลที่ได้มาประมวลผลดังนี้

- 1) ข้อมูลในภาคสนามจากพื้นที่การศึกษาวิจัย
- 2) ข้อมูลจากการทดลองการปฏิบัติจริงในการศึกษาวิจัย
- 3) ข้อมูลจากการสอนและฝึกหัดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2. วิธีเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลของโครงการ มีวิธีเก็บข้อมูลจากการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

- 1) วิธีเก็บข้อมูลโดยตรง เป็นการเก็บข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยด้วยตนเองของทีมวิจัย มีดังนี้
 - (1) การศึกษาดูงาน
 - (2) การประชุมกลุ่มทีมวิจัย
 - (3) การสอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่และนอกพื้นที่ดำเนินการวิจัย เป็นการกระทำโดย

ธรรมชาติไม่มีแบบแผน

- (4) การปฏิบัติทดลองทำ นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาทดลองทำ เก็บข้อมูลให้เป็นระบบ
- (5) การฝึกหัดปฏิบัติจริง เป็นวิธีเก็บข้อมูลจากการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น และฝึกหัดเพิ่ม

ความชำนาญของทีมวิจัย

- 2) วิธีเก็บข้อมูลโดยทางอ้อม เป็นการเก็บข้อมูลที่ค้นพบในการศึกษาวิจัยนอกและในพื้นที่วิจัยมีดังนี้

- (1) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม
- (2) การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

5. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ข้อมูลของโครงการประเภทต่าง ๆ ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้น นำมาประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์ โดยทีมวิจัย และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการประชุมกลุ่มของทีมวิจัย การประชุมกลุ่มมีทั้งเป็นทางการและปรีกษาไม่เป็นทางการ การวิเคราะห์ข้อมูลทำในขณะที่ฝึกหัดปฏิบัติจริงและวิเคราะห์ประมวลผลในการประชุมทีมวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยโครงการได้เกิดผลการวิจัยในทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งข้อค้นพบต่าง ๆ ในการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ผลการดำเนินงานกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมในการศึกษาวิจัยของโครงการ มีผลการดำเนินงานแบ่งตามกิจกรรมได้ดังนี้

1) การประชุมประจำเดือน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อประชุมเตรียมการดำเนินงานรายงานผล ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

วัน เวลา สถานที่ ประชุมทีมวิจัยประจำทุกเดือน วันเวลากำหนดครั้งต่อไปทุกๆ ครั้งเพื่อเมื่อจบการประชุมครั้งปัจจุบัน ใช้สถานที่อาคารศูนย์การเรียนรู้ตำบลพุมเรียง

ผู้เข้าร่วมประชุม คือทีมวิจัยและผู้ต้องการเรียนรู้การทอดผ้ากคอกพุมเรียง

ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม คือ ประสานงานผู้เข้าร่วมประชุมโดยจดหมายและโทรศัพท์

กำหนดวัน เวลา สถานที่ ประชุมจริง นัดหมายวัน-เวลาครั้งถัดไป

ผลการดำเนินงานกิจกรรม คือการจัดประชุมทีมวิจัยประจำเดือนใช้ วัน เวลา ที่เหมาะสมของสมาชิกทีมวิจัยซึ่งว่างจากงานอาชีพหลักให้ตรงกัน กำหนดวัน-เวลาครั้งต่อไปเมื่อจบวาระการประชุมครั้งปัจจุบัน ได้วางแผนเตรียมการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบและหน้าที่ในแต่ละกิจกรรม ตกลงหาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเรียนรู้และทำกิจกรรม ได้รายงานผล สรุปผล และปัญหาอุปสรรค ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขของแต่ละกิจกรรม

บทเรียนจากการดำเนินงานกิจกรรม

- การประชุมของสมาชิกทีมที่มีความแตกต่าง มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ต้องหาช่วงเวลาที่เหมาะสมกับทุกคนเพราะผู้มาร่วมเรียนรู้ไม่ได้ประกอบอาชีพทอดผ้า ตั้งใจมาเรียนรู้ การทอดผ้ากคอกเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอดผ้าอาจทำเป็นอาชีพเสริมในโอกาสต่อไป

- ทักษะด้านการนำเสนอและแสดงความคิดเห็นของทีมวิจัย ต้องมีการฝึกฝนให้ได้รับประสบการณ์ให้มากขึ้น

- ผู้ที่มีความตั้งใจสืบทอดการทอดผ้ากคอกพุมเรียงไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมอย่างแท้จริงจะมาร่วมประชุมและทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ตรงเวลา ด้วยความพร้อมเพียง ยังได้แสดงออกถึงการเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมการทอดผ้ากคอกพุมเรียงด้วยการเรียนรู้ ฝึกหัดแล้วทอดผ้ากคอกพุมเรียงในชีวิตประจำวัน

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

การประชุมทีมวิจัยทำให้เกิดการเตรียมงาน การติดต่อประสานงาน การจัดการวางแผนและการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม เป็นผลให้หัวหน้าโครงการมีทักษะในการจัดการ วางแผน การนำและการควบคุมในการดำเนินกิจกรรม ให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ สมาชิกทีมวิจัยมีความกล้าแสดงออกเพิ่มขึ้น เห็นความสำคัญของการวางแผนงาน การตรงต่อเวลา ความพร้อมเพียง และการระดมความคิดในการทำงาน และแก้ไขปัญหาอุปสรรคร่วมกัน

2. กิจกรรมศึกษาและดูงาน

2.1 กิจกรรมศึกษา ดูงาน การเยี่ยมชมธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง ต.แม่น้ำอยู่หัว

อ.เขียร์ใหญ่ จ. นครศรีธรรมราช วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2548

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อศึกษาและดูงานการเยี่ยมชมธรรมชาติด้วยการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นผลิตสีย้อมเส้นใยเพื่อทอผ้า

ความคาดหวังต่อการดูงานที่กลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง คือ ได้ศึกษาและดูงานกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ การใช้วัตถุดิบจากป่าพรุ และลักษณะสีธรรมชาติแต่ละสีเมื่อย้อมติดเส้นใย

ทีมวิจัยจำนวน 12 คนได้ร่วมเดินทางโดยการเช่ารถตู้ กำหนดการศึกษาและดูงานภายใน 1 วัน ทีมวิจัยที่ไปครั้งนี้เป็นชาวพุมเรียงผู้ต้องการเรียนรู้การทอผ้ายกดอกพุมเรียงตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นจนกระทั่งทอผ้ายกดอกได้ชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอกของพุมเรียง ที่ทอผ้ามาแล้ว 50 ปี ต้องการศึกษาศึกษาการย้อมสีธรรมชาติซึ่งเคยมีในอดีตและล้มเลิกไปในที่สุด

ขั้นตอนเตรียมการศึกษาและดูงาน

1. ติดต่อประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง คือคุณจำนุญ พลายด้วงเพื่อทราบข้อมูลการย้อมสีธรรมชาติ ในประเด็นสถานที่ย้อม วัน-เวลา การเดินทางไปหา ที่ทำการของกลุ่ม ความสะดวกร่วมมือในการศึกษาดูงาน

2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมการและกำหนดวันทำกิจกรรม

3. ติดต่อประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมังขอความร่วมมือในการศึกษาดูงาน และกำหนดวันไปศึกษาดูงาน

4. ติดต่อประสานงานกับทีมวิจัยเพื่อแจ้งวัน ไปศึกษา ดูงานที่แน่นอน

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ ทีมวิจัย 12 คนเริ่มเดินทางเวลา 05.00 น. ถึงบ้านคุณจำนุญ พลายด้วง หัวหน้ากลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง เวลาประมาณ 09.00 น. คุณจำนุญได้ให้ความร่วมมือในการศึกษาและดูงานให้ข้อมูลกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ วัตถุดิบใช้ย้อมสีธรรมชาติ และตัวย้อมสีธรรมชาติกับเส้นด้าย แหล่งวัตถุดิบผลิตสีธรรมชาติ แหล่งสนับสนุนข้อมูลและแนวคิดเรื่องสีธรรมชาติกับผ้าทอมือ และการจัดการงานกลุ่มทอผ้า เวลา 13.00 น. ออกจากบ้านคุณจำนุญเดินทางไปต.เกาะข่อย อ.เมือง จ. สงขลา

กรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง มีดังนี้

1) ใช้วิธีการย้อมร้อน นำวัตถุดิบมาสับให้ละเอียด ต้มให้เดือด เทวุ้นสีออกมาตามความต้องการ ใช้มากขึ้นหรือน้อยขึ้นกับชนิดของวัตถุดิบและความต้องการลักษณะสี กรองแยกน้ำสีและวัตถุดิบออกจากกัน ต้มน้ำสีที่อุณหภูมิ 80° - 90° องศาเซลเซียส ใส่ผ้าจับยึดตัวสีแล้วย้อมเส้นด้าย ทำการย้อมซ้ำหลายครั้งจนได้สีตามต้องการ

2) วัตถุดิบใช้ทำสีธรรมชาติ ได้แก่ ใบไม้ เปลือกไม้ และเนื้อไม้ กลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมังใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นจากป่าพรุในหมู่บ้าน มีดังนี้

- ใบไม้ ได้แก่ คุระ จิกนา มันแดง ไทร และสะตอบ้าน

- เปลือกไม้ ได้แก่ คันทะพุด ชะมวง ส้มเฒ่า มะม่วง ลำพู ข่อย เสม็ด มะพร้าว ไทย

พบ จิก ไม้ผสม พ้อครก เลียบ หนามเสือ เบาแดง แคนา มะขามเทศ กระถินเทพา และกระท่อมป่า

- เนื้อไม้ ได้แก่ ย่านลิเภา ย่านปด ชบา กาบคันตาล จาก หลุมพอ และมะพร้าว

3) ตัวย้อมจับสีธรรมชาติกับเส้นด้าย ทำให้หลังจากการย้อมสีเส้นด้ายแล้วสีติดแน่นไม่หลุดลอก ติดทนทาน ตัวย้อมจับสีต่างชนิดผสมในน้ำสีธรรมชาติ จะให้โทนสีต่างกันได้ วัตถุดิบตัวย้อมจับสีหาได้ในท้องถิ่น ได้แก่ น้ำโคลน น้ำปูนใส น้ำขี้เถ้า น้ำสารส้ม และน้ำสนิมเหล็ก

4) สีธรรมชาติที่กลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง ได้แก่ สีดำ เทาและควันบุรี จากใบคุระ ให้สีดำ เข้มกว่าการย้อมสีดำจากมะเกลือ เพราะให้จำนวนครั้งที่ย้อมซ้ำๆ น้อยกว่า สีเขียวจากใบมันแดง สะตอบ้าน สีน้ำตาลจากใบไทร สีดำจากใบจิกนา สีน้ำตาลจากกาบคันโดนด ย่านมันแดงให้สีหลายสีขึ้นกับจำนวนครั้งที่ย้อมและการต้มน้ำสี สีส้มจากต้นเสม็ด

5) การย้อมสีเพื่อให้สีมีความสม่ำเสมอ คุณภาพคงที่และได้สีเส้นด้ายโทนเดียวกัน ต้องจัดคนย้อมเพียงจำนวนจำกัด ย้อมเส้นด้ายให้ครบหมดตามจำนวนในลักษณะการย้อมแบบเดียวกัน จะได้ผลงานที่ไม่แตกต่างโทนสี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช สาขาวิชาไทยคดี ศึกษา สนับสนุนการฝึกอบรม อุปกรณ์และเส้นใย เพื่อให้กลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมังศึกษาเชิงปฏิบัติการเรื่องแม่สีธรรมชาติเพื่อการย้อมผ้าทอมือ

การจัดการงานกลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง มีดังนี้ ครอบครัวของหัวหน้ากลุ่มทำการย้อมสีเส้นด้ายตามความต้องการเรื่องลักษณะสีและปริมาณ เพื่อรักษาคุณภาพของสีเส้นด้าย จากนั้นนำไปกระจายทอผ้าที่บ้านสมาชิกซึ่งเป็นที่กระตุกตามคำสั่งซื้อและความต้องการของลูกค้า การจำหน่ายนอกเหนือจากคำสั่งซื้อให้สมาชิกกลุ่ม ที่นัดการขายไปจำหน่ายโดยการกำหนดราคาต่ำสุด ผู้ขายสามารถขายได้ตามราคากลางและสร้างกำไรได้เอง

แนวคิดการย้อมสีธรรมชาติกับผ้าทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมัง หัวหนากลุ่มได้กล่าวถึงไว้ว่า เป็นการสร้างงาน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือที่ต่างจากผ้าด้วยกัน ได้ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบภายในท้องถิ่น พึ่งตนเองและสร้างมูลค่าเพิ่ม ผู้ใช้ได้รักษาสุขภาพของตนเองเพราะผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติไม่มีสารเคมี เป็นพิษเจือปน โทนสีธรรมชาติเป็นโทนสีที่เป็นความต้องการลูกค้าต่างชาติ ซึ่งได้ตระหนักถึงสุขภาพและความปลอดภัยจากการใช้ผ้า การย้อมสีกำลังค้นคว้าใช้เฉพาะใบไม้ จะไม่ตัดไม้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มทอผ้าบ้านเนินธัมมังมีคุณสมบัติและคุณภาพเด่นทำให้สร้างมูลค่าเพิ่ม ความต้องการของตลาด และเอกลักษณ์ ผ้าทอของกลุ่มจากการย้อมสีธรรมชาติ ถึงแม้เป็นผ้าทอเกิดใหม่ ไม่เด่นเรื่องลวดลายและชื่อเสียงยาวนาน ลักษณะดังกล่าวมานี้เป็นผลให้ทีมวิจัยได้ตระหนักว่าการสร้างผลงานของตนเองให้มีเอกลักษณ์ ใช้วัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่น ต้นทุนต่ำ ใช้กรรมวิธีที่พยายามศึกษาคิดค้นให้เหมาะสมกับสภาพของตนเองหรือสภาพแวดล้อมของตนเอง แม้ว่าจะมีทรัพยากรธรรมชาติไม่อุดมสมบูรณ์ก็สามารถดำรงชีพอยู่ในโลกของเราได้อย่างพอเพียง

- ได้ข้อคิดจากการศึกษา ดูงาน พบเห็นสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเป็นป่าพรุ ดินพรุ การปลูกพืชสร้างรายได้ไม่ได้รับผลดี แต่คนเราสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยความพยายาม มานะบากบั่น หมั่นศึกษาค้นคว้าหาประโยชน์จากวัตถุดิบภายในท้องถิ่นที่คนในท้องถิ่นอื่นมองไม่เห็นคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มทอผ้ายังมีแนวคิดรักษาสภาพแวดล้อมพยายามศึกษา ค้นคว้า เพื่อไม่ต้องตัดต้นไม้มาใช้เปลือกไม้และเนื้อไม้ค้นคว้าการใช้ใบไม้ในท้องถิ่นผลิตสีธรรมชาติ

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

1)การย้อมสีธรรมชาติด้วยการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น ทำให้ต้นทุนต่ำได้สร้างงานและมูลค่าเพิ่ม ควรใช้วัตถุดิบอย่างรักษาสภาพแวดล้อม ไม่จำเป็นไม่ควรใช้เปลือกไม้และเนื้อไม้ ใช้ใบไม้แทนให้มากที่สุด เมื่อใช้ย้อมแล้วสามารถนำกากที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ได้อีกหลายครั้ง

2)การติดต่อประสานงานที่ศึกษาก่อนไปศึกษา ดูงาน การไม่หวงความรู้ของกลุ่มทอผ้า ยินดีเผยแพร่ความรู้และตอบคำถามด้วยความเต็มใจทำให้การศึกษาดูงานครั้งนี้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์

3)การได้พบเห็นและสัมผัสกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ สีและเส้นด้ายที่ย้อมแล้ว ข้อมูลเรื่องวัตถุดิบย้อมสีธรรมชาติในท้องถิ่น การมีมูลค่าเพิ่มของผ้าทอมือและเป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นความสำคัญของการสร้างผลงานด้วยการศึกษาและค้นคว้า เพื่อสร้างเอกลักษณ์และคุณภาพของผ้าทอมือให้เป็นที่สนใจของตลาด และใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบใกล้ตัวในท้องถิ่นของตนเอง

2.2 ศึกษาและดูงานการทอผ้าด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ ต. เกาะยอ อ.เมือง จ. สงขลา

วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2548

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อศึกษาและดูงานการทอผ้าด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบมาใช้ในกิจกรรมการประยุกต์การทอผ้ายกดอก

ความคาดหวังต่อการศึกษาและดูงาน คือได้ศึกษาและดูงานการทอผ้าด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ ในประเด็นเรื่องเครื่องมือทอผ้า กรรมวิธีการทอ ตะกอผูกคันกระดกและดินเหยียบ และวิธีการทอ

ทีมวิจัย จำนวน 12 คนได้เดินทางต่อจากนครศรีธรรมราชไปจังหวัดสงขลาเพื่อศึกษาและดูงานที่ กลุ่มทอผ้า ชื่อ กลุ่มราชวัตร อยู่ที่ ตำบลเกาะข่อย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ทีมวิจัยและภูมิปัญญาต้องการ ศึกษาคันกระดกของกี่กระตุก การผูกดับตะกอ คันกระดก และดินเหยียบ

ผลการดำเนินกิจกรรม คือทีมวิจัย 12 คนได้เดินทางถึงที่ทำการกลุ่มราชวัตร ซึ่งทอผ้าด้วย กี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ สังเกตพบว่ากี่กระตุกทอผ้า 6-8 ตะกอใช้คันกระดกผูกเชือกดิ่งดับตะกอ แล้วใช้ดิน เหยียบทำหน้าที่ดิ่งดับตะกอด้วยเชือกเพื่อให้เกิดลายผ้าจากการเหยียบดินเหยียบครั้งละ 1 หรือ 2 ดินเหยียบ สอบถามข้อมูลจากช่างทอผ้า ได้รู้ว่า ทอผ้าด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบมาจากการฝึกอบรมของศูนย์ส่งเสริม อุตสาหกรรม ภาคที่ 11 ฝึกอบรมทำเครื่องมือคันกระดก และเก็บตะกอลายผ้าไว้ให้ฝึกหัดทอผ้า ช่างทอ ผ้าทอลวดลายที่อาจารย์ทำไว้ให้ด้วยการสับเส้นด้าย เรื่องเกี่ยวกับคันกระดกและการผูกตะกอลายเป็นเรื่อง ยาก ไม่เข้าใจ ไม่สามารถอธิบายได้ต้องฝึกอบรมตามหลักสูตรของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรม คือ

- 1) ขาดการประสานงานกับกลุ่มทอผ้าราชวัตร ทำให้ความร่วมมือการให้ข้อมูลจึงไม่มี
- 2) ความแตกต่างของกาทอตะกอของกี่กระตุกและก่อเขาของลูกเหินได้ชัดเจนจึงต้องใช้เวลาหลาย วันเพื่อการศึกษาการทำงานของกลไกคันกระดก ดับตะกอ และดินเหยียบ
- 3) ความเมื่อยล้าจากการเดินทางไกลทำให้ทีมวิจัยลดการกระตือรือร้นศึกษากลไกการทำงานของ คันกระดก บวกกับความร่วมมือให้ข้อมูลมีน้อยมาก จึงเป็นผลให้การคิดและวิเคราะห์เรื่องที่จะศึกษาลด น้อยตามไปด้วย เกิดความท้อถอย คิดว่าสิ่งที่เผชิญหน้าอยู่เป็นเรื่องยากไม่น่าสนใจ

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) การศึกษาดูงานให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ต้องประสานงานติดต่อ ขอความร่วมมือ ตำรวจข้อมูลเบื้องต้น ก่อนดำเนินกิจกรรม
- 2) ความเหมาะสมเรื่องระยะเวลาต้องสัมพันธ์กับเรื่องที่จะศึกษาและคุณสมบัติของผู้มาศึกษา มี ความสอดคล้องกับทุกเรื่องจึงจะทำให้การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเป็น ไปอย่างก้าวหน้า
- 3) ทักษะของทีมวิจัยมีผลต่อความต้องการศึกษาด้วยความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง หรือแสดง เจตนารมณ์อื่นๆ

2.3 ศึกษาและดูงานการทอผ้าที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง กิ่งอำเภอวิภาวดี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
วันที่ 28 สิงหาคม 2548

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อศึกษาและดูงานการทอผ้าด้วยกี่ทอมือมีดินเหยียบ ไม่ต้องใช้ไม้มัด ขวางเส้นยืนความคาดหวังต่อการศึกษาและดูงานการทอผ้าที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิงคือ ได้ข้อมูลการผูก คันกระดก ดับตะกอ และดินเหยียบของกี่ทอมือ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัย 12 คนเพื่อศึกษาและดูงานการผูกคั้นกระดก และดินเหยียบในที่ทอมือ และการก่อเขาหรือดัดตะกอกซึ่งต่างจากการก่อเขาหรือตะกอกในการทอหูกเป็น ผ้ายกดอก

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม หลังจากพบปัญหาและอุปสรรคจากการไปศึกษาและดูงานที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา ไม่ได้รับข้อมูลที่จะนำมาใช้ประยุกต์ได้ ทีมวิจัยได้พยายามสอบถามข้อมูลจากผู้รู้แหล่งต่างๆ จนได้ข้อมูลยืนยันจากผู้รู้ว่า การทอผ้าที่ศูนย์ศิลปชีพบ้านท่านหญิงใช้ที่ทอมือ พุ่งกระสวยด้วยมือ เปลี่ยนตะกอกด้วยการเหยียบดินเหยียบที่ดัดตะกอก มีคันกระดกร่วมผูกคั้นเปลี่ยนดัดตะกอก ไม่ต้องใช้ไม้มัดขวาง เส้นยืนทำให้ประหยัดเวลา จึงได้ร่วมประชุมตัดสินใจไปหาข้อมูลที่ศูนย์ศิลปชีพบ้านท่านหญิง เพราะผู้รู้หลายท่านได้ยืนยันว่าที่ศูนย์ศิลปชีพบ้านท่านหญิงไม่หวงความรู้ ยินดีเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ผู้สนใจ

ผลการดำเนินกิจกรรม คือทีมวิจัยและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ไปศึกษาและดูงานที่ศูนย์ศิลปชีพบ้านท่านหญิง พบว่า การทอผ้ามีทอทั้งผ้าพื้น และผ้ามีลวดลายก็ทอผ้าใช้ที่ทอมือ จำนวนตะกอก 2 4 และ 8 ตะกอก พุ่งกระสวยด้วยมือ เปลี่ยนตะกอกด้วยการเหยียบดินเหยียบซึ่งกลไกทำงานร่วมกันทั้งคันกระดก ดัดตะกอกและดินเหยียบ ได้ข้อมูลจากช่างทอผ้าบ้านท่านหญิงว่า ข้อสำคัญการทำงานของที่ทอมือที่นี้ ทอผ้ามีลวดลายต้องรู้วิธีเก็บตะกอกเป็นดับ ให้เกิดลวดลายผ้าตามต้องการ ใช้ตะกอดังกล่าว 2 ตะกอกทำหน้าที่เป็นตะกอกขัดทอเนื้อผ้า ตะกอกอื่นร่วมกันสับเป็นลวดลายผ้า จึงใช้คันกระดกร่วมคึงตะกอกทำงานร่วมกับดินเหยียบ ให้คึงและยกดัดตะกอกได้ตามต้องการของช่างทอผ้า การทอจะเหยียบ 1 หรือ 2 ดิน เหยียบ เป็นไปตามการคิดลวดลายยกและข่มเส้นยืนให้เกิดลวดลายผ้านั้นๆ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- การทอผ้าที่บ้านท่านหญิงมีทั้งทอที่ศูนย์ศิลปชีพและทอที่บ้านช่างทอผ้า เป็นการรับจากโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สามารถสร้างรายได้เสริมให้ครอบครัวและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

- การทอผ้าเป็นงานต้องใช้สมาธิเพื่อให้ผ้ามีคุณภาพ การทอที่บ้านเป็นการสร้างสมาธิให้กับช่างทอผ้า

- การทอผ้าที่บ้านท่านหญิงใช้ขนาดของก็ทอผ้าต่างจากพุมเรียงเนื่องจากก็ทอผ้าบ้านท่านหญิงมีขนาดความยาวน้อยกว่าพุมเรียง เปลือกพื้นที่ดั่งก็น้อยกว่า แต่โครงที่สูงกว่าเพราะใช้ไม้มัดเส้นยืนพาไปไว้บนหลังคาก่อน ไม้มัดเส้นยืนขนาดกว้างและแข็งแรงกว่า จึงมัดเส้นด้ายได้มากกว่า ใช้รอกช่วยในการผูกดัดตะกอกเป็นคู่ จึงมีความเบาเมื่อกดดินเหยียบ การจึงผ้าให้คึงไม่ใช้ไม้ผัด แต่ใช้ยางคึงริมผ้ากับบ่าที่ ทำให้คึงได้ง่ายและสะดวกดี

- นิสัยของคนในการดำรงชีวิตรวมทั้งบริบทของชุมชนในบ้านท่านหญิงเป็นปัจจัยให้คนร่วมมือกัน ทอผ้าเป็นอาชีพเสริมจากการทำสวน นับว่าเป็นการใช้เวลาว่างได้เป็นประโยชน์มาก

- ความสามารถในการทอผ้าให้มีคุณภาพเป็นความสามารถส่วนบุคคลรวมทั้งการฝึกฝน เอาใจใส่ ประสบการณ์ในการทอผ้า

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- การศึกษาและดูงานได้ศึกษาข้อมูลเรื่องทอผ้าที่บ้านท่านหญิงบรรลุลวดอุประสงค์ตามความ คาดหวังเพราะช่างทอผ้าบ้านท่านหญิงไม่หวงความรู้ให้ข้อมูลทุกเรื่องด้วยความเต็มใจ มีใจกว้างสามารถ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้

- ทีมวิจัยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกิจกรรมทำให้การศึกษาหาความรู้ครั้งนี้เป็นไปได้ดี มีการ พิจารณา วิเคราะห์และวิจารณ์ เปรียบเทียบที่ทอผ้า ระหว่างบ้านท่านหญิงกับพุมเรียง ให้ทีมวิจัยเห็นข้อ แตกต่างข้อดี ข้อเสีย อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

3. กิจกรรมการเรียนรู้การบันทึกลายผ้า วันที่ 1-15 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อเรียนรู้วิธีการแกะลวดลายผ้ายกดอกลงบันทึกในกระดาด กราฟเป็นข้อมูลหลักฐานไว้อย่างเป็นระบบ

ความคาดหวังของกิจกรรม คือ ได้เรียนรู้วิธีการแกะลวดลายผ้ายกดอกลงบันทึกในกระดาดกราฟ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นทีมวิจัยและชาวบ้านที่ต้องการเรียนการแกะลวดลายผ้าเพื่อสืบทอดการทอ ผ้ายกดอกพุมเรียง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้สอนและฝึกหัด ให้ผู้เรียนรู้จักวิธีแกะลายผ้าจากจากรูผ้า และ ผ้าเก่าแก่ของชาวบ้าน นำไปบันทึกในกระดาดกราฟ

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม คือ ทีมวิจัยสำรวจหาครุผ้าและผ้าเก่าแก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนให้ รู้จักลักษณะของผ้ายกดอก การนับเส้นยืน จำนวนเส้นยืนถูกข่มและยก การนับจำนวนตะกอกจากเส้นพุ่ง หลักการทั่วไปของการสร้างดอกผ้า และการจำลองเส้นยืนและพุ่งลงในกระดาดกราฟ ทีมวิจัยและภูมิ ปัญญาร่วมฝึกสอนและฝึกหัด

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอกพุมเรียงมานาน 50 กว่าปี ชื่อ ลิข อ่าหลี สอนให้ทีมวิจัยและผู้เรียนรู้ได้รู้จักผ้าทอยกดอกมาจากการทอมือพุ่งกระสวยด้วยมือผ่านเส้นใยใน ลักษณะแนวตั้ง เรียกเส้นใยที่พุ่งกระสวยด้วยมือในลักษณะแนวนอน หรือขางว่า “เส้นพุ่ง” และเส้นใย ในแนวตั้งว่า “เส้นยืน” เส้นพุ่งจะมีทั้งเส้นพุ่งเนื้อและดอกหรือลวดลายผ้าสลับกันไป ลายผ้าในผ้ายกดอก จึงเป็นเส้นพุ่งดอก ส่วนใหญ่เส้นพุ่งดอกในแต่ละตะกอกจะพุ่ง 2 ครั้ง หรือช่างทอผ้าเรียกตะกอกว่า “นัค” การนับจำนวนนัคของแต่ละลวดลายใช้เข็มหมุดนับจากครุผ้า และผ้าเก่าแก่ในพุมเรียง ให้สมมุติว่าแกนตั้ง ของกราฟคือเส้นยืน ซึ่งจะถูกข่มและข่มด้วยเส้นพุ่ง แกนนอนของกราฟ คือเส้นพุ่ง ใช้เข็มหมุดนับเส้นยืน ว่ามีการข่มและข่มอย่างไร ในแต่ละนัค แล้วเขียนด้วยดินสอ สมมุติว่า กราฟแกนนอน 1 ช่อง เป็นเส้นพุ่ง

ดอก 1 นิ้ว กราฟแกนตั้ง 1 ช่องเป็นเส้นขึ้น 1 เส้น ระบายสีแกนนอนหรือเส้นพุ่งที่ข่มเส้นขึ้นให้ครบทุกนิ้วหรือทั้งดอกลายผ้า จะได้ลวดลายผ้าเหมือนผ้าจริง

การบันทึกลวดลายผ้าจะทำเครื่องดอกเหมือนครุผ้า ใช้สำหรับก่อตะกอหรือก่อเขาเพื่อทอผ้า และเติมดอกเพื่อดูลวดลายผ้าไว้เป็นหลักฐาน

ลวดลายผ้ายกดอกพุ่มเรียง ที่ได้ใช้ฝึกหัดบันทึกลายผ้าลงบนกราฟ มีตะกอดอก (ลวดลายผ้า) ดังนี้

1) ลายดอกพิกล	7	นิ้ว(ตะกอ)
2) ลายมะลิ	8	นิ้ว(ตะกอ)
3) ลายมะลิกันค่อดอก	11	นิ้ว(ตะกอ)
4) ลายไทย	9	นิ้ว(ตะกอ)
5) ลายดอกโบตั๋น	15	นิ้ว(ตะกอ)
6) ลายก้านแย่ง	10	นิ้ว(ตะกอ)
7) ลายนพเก้า	11	นิ้ว(ตะกอ)
8) ลายพุ่มข้าวบิณฑ์	27	นิ้ว(ตะกอ)
9) ลายเชิงผ้า	11	นิ้ว(ตะกอ)
10) ลายเชิงราชวัตรดอกใหญ่	5	นิ้ว(ตะกอ)

ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน คือ ผู้เรียนแกะลวดลายผ้าอายุ 41-42 ปีขึ้นไปมักมีปัญหาทางสายตา ความยากลำบากในการแกะลวดลายผ้าจึงมีมาก จนต้องหยุดชะงัก และล้มเลิกไปในที่สุด เพราะมองไม่ชัดต้องเพ่งมอง ใช้สายตาหนัก มีผลเสียทำให้ตาเจ็บ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- ผู้เรียนบันทึกลายผ้าลงในกราฟจะต้องมีสายตาดี มองเห็นชัดเจน จึงจะใช้เข็มหมุดเขี่ยนับเส้นขึ้นในผ้าทอเมื่อได้ดี

- การนับเส้นขึ้นในผ้าทอมือว่ายกและข่มอย่างไรต้องใช้สมาธิสูง ฉะนั้นสถานที่เรียนจะต้องเงียบสงบ ไม่พลุกพล่าน ผู้เรียนต้องจิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านไม่มีเรื่องกังวล จึงทำให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดี

- การได้บันทึกลวดลายผ้าลงในกราฟ ทำให้มองเห็นลายผ้าได้ง่ายขึ้น เข้าใจง่ายลดความซับซ้อนลง ลดความยากในการเรียนรู้เพราะลวดลายผ้าขนาดเล็กในผ้าทอ ได้ถูกขยายให้ใหญ่ขึ้นหลายร้อยเท่า สามารถพิจารณารายละเอียดลวดลายผ้าได้ชัดเจน จำนวนกี่นิ้ว การยกและข่มเส้นขึ้น และรูปร่างของลวดลาย

- การสร้างลวดลายในผ้ายกดอกส่วนใหญ่ใช้หลักการข่มเส้นขึ้นให้เกิดลายเป็นจำนวนที่ 1,3,5,7 และ 9 เพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ

- การบันทึกลวดลายผ้าลงบนกราฟจนมีความชำนาญ ทำให้สามารถมีจินตนาการ สร้างลวดลายผ้าขึ้นมาใหม่ได้จากหลักเกณฑ์ ที่เรียนรู้มาจากกิจกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปผลและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่หวนความรู้และลวดลายจากครุผ้าได้ร่วมวิเคราะห์และฝึกฝนให้ทีมวิจัยเรียนรู้ หลักการของลายผ้าในผ้ายกดอกประยุกต์ไปใช้บันทึกในกราฟเป็นการบันทึกอย่างมีหลักฐาน เรียนรู้ได้ง่าย เห็นภาพเหมือนของจริงที่ขยายขนาดให้ใหญ่ขึ้น

- อุปสรรคเรื่องสายตาทำให้หลายคนต้องยกเลิกการเรียนรู้ เนื่องจากต้องเพ่งสายตา ทำได้ช้า บ่งบอก จนผู้เรียนเกิดการท้อถอย

4. กิจกรรมการอนุรักษ์หูก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่ออนุรักษ์แบบอย่างหูกโบราณ และทราบถึงโครงสร้าง ชิ้นส่วน และการใช้งาน

ความหวังต่อกิจกรรม คือ ได้อนุรักษ์หูกโบราณและหูกใหม่ไว้ทำการทดลอง ฝึกหัดทอหูก จำนวน 4 หลัง และข้อมูลโครงสร้างชิ้นส่วนและการใช้งานที่เป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ชาวบ้านพุมเรียงบริจาคนไม้เพื่อทำหูกจำนวน 4 หลัง ช่างไม้ทำหูกในตำบลพุมเรียง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ข้อมูลโครงสร้าง ชิ้นส่วน และการใช้งานของหูก

ขั้นตอนการเตรียมการดำเนินกิจกรรม

- ทีมวิจัยสำรวจ หาหูกโบราณที่เก่าแก่สามารถซ่อมแซมได้
- สอบถามค่าใช้จ่ายการทำหูกในปัจจุบัน และหาช่างไม้ทำหูกในตำบลพุมเรียง
- เตรียมไม้ ช่างไม้ จัดทำหูก 4 หลัง
- สำรวจจัดหา อุปกรณ์ประกอบของหูกในตำบลพุมเรียง และพื้นหวีจากกรุงเทพฯ
- จัดทำข้อมูลโครงสร้าง ชิ้นส่วน และการใช้งานของหูก

ผลการดำเนินกิจกรรม

- จัดทำโครงหูกได้จำนวน 4 หลัง โดยชาวบ้านพุมเรียงบริจาคนไม้ ทีมวิจัยจัดหาคนเลื่อยไม้

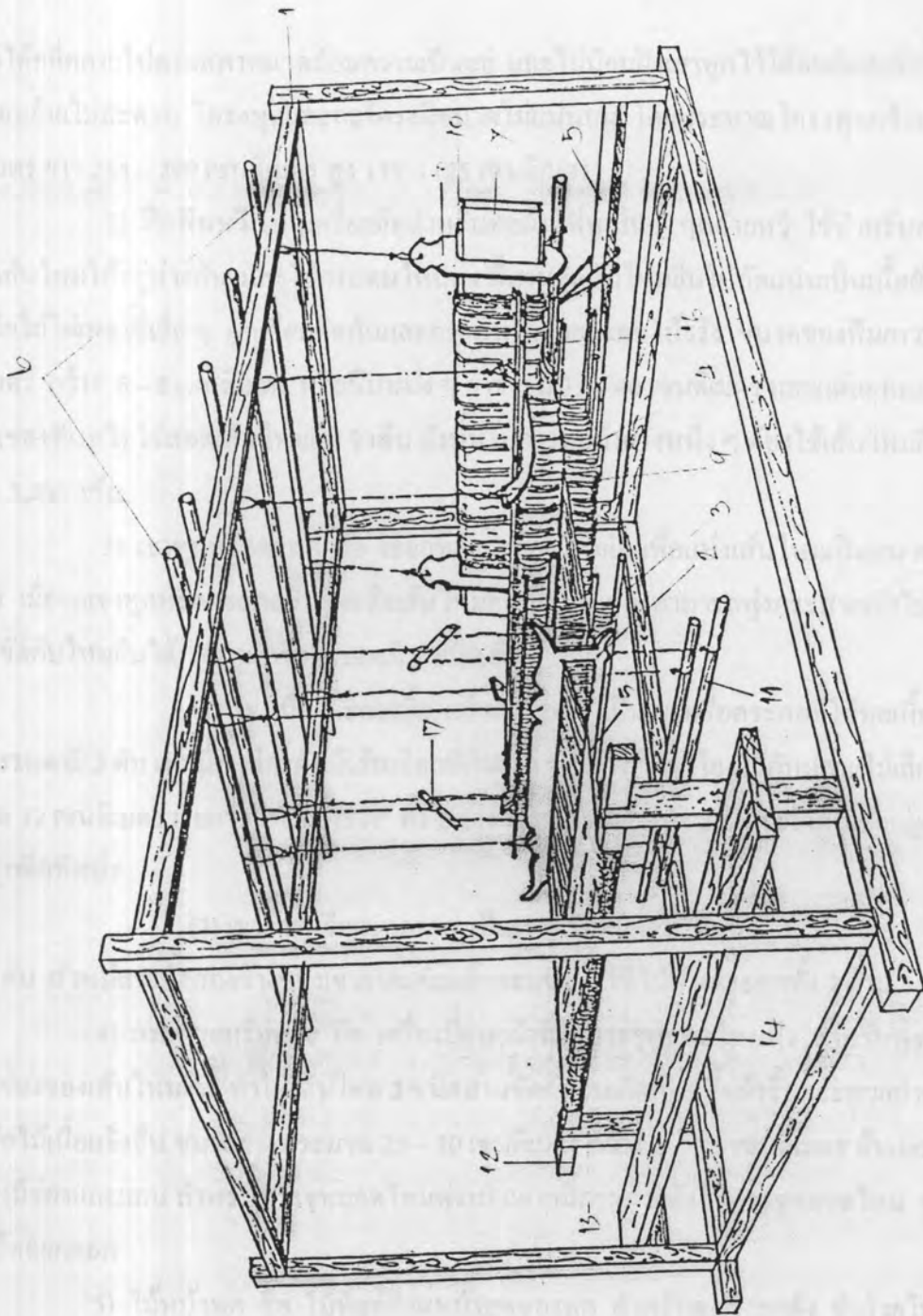
กระดานตามขนาดที่ทำเป็นหูก

- พื้นหวีไว้ใช้ทอผ้าไหม เป็นพื้นหวีทำด้วยเหล็กแสดคนเล่น ต้องมีช่องพื้นหวีจำนวน 2,000 – 2,200 ช่อง เพราะการทอผ้าไหมพื้นหวีต้องถี่ ไม่มีสนิม มีความถี่มากกว่าพื้นหวีทอผ้าฝ้าย เพื่อทอผ้าไหมให้มีความแน่นเป็นเนื้อผ้าไหมมีคุณภาพ

หูก คือ เครื่องมือทอผ้าที่ใช้ในตำบลพุมเรียงตั้งแต่โบราณ ส่วนประกอบสำคัญของหูก ได้แก่ โครงหูก ฟืม เขาหูก กระสวย ไม้หน้าหูก ไม้ราวหูก กระดานม้วนหูก ลูกดั่ง ไม้ค้ำเขา ไม้มัดลาย ดิน ฟืม ไม้ม้วนผ้า บ่ากั ไม้หนัง มีรายละเอียด ดังนี้

- 1) โครงหูก หรือโครงกั ประกอบด้วยเสา 4 ต้น มีราวหูกกระหนาบทั้ง 4 ด้าน ทั้งด้านบน

และล่าง บางหูกอาจมีราวกระหนาบกลางโดยรอบ เพื่อให้หูกแข็งแรงยิ่งขึ้น สมัยก่อนฝึงหูกติดไว้กับดิน เพราะเชื่อกันว่าการทอหูกหรือทอผ้านั้นทำได้เฉพาะได้ดินบ้าน จะทำทอบนเรือนไม่ได้ แต่ปัจจุบันความ

1. โครงหูก
2. พืม
3. เขานื้อ
4. เขาลาย
5. ไม้หน้าหูก
6. ไม้ราวหูก
7. กระดานม้วนหูก
8. ลูกตั้ง
9. ไม้ค้ำเขา
10. ไม้ลูกพืม
11. ตีนพืม
12. พืม
13. ปากี่
14. ไม้นั่ง
15. ผัง
16. ไม้ลูกเขา
17. ลูกเขียง่าง

เชื่อนั้นได้กลีกลายไปตามสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และไม่นิยมฝังเสาหูกไว้ใต้ดินอีกต่อไป เพราะจะทำให้เคลื่อนย้ายไม่สะดวก โครงหูกและตะโครงมีขนาดไม่แน่นอน โดยประมาณ โครงหูกกว้าง 130 – 143 เซนติเมตร ยาว 254 – 290 เซนติเมตร สูง 117 – 125 เซนติเมตร

2) พืมพินหวี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้ามีพินเป็นซี่ ๆ คล้ายหวี ใช้สำหรับสอดไหมขึ้นเพื่อจัดเส้นไหมให้อยู่ห่างกัน และใช้กระทบไหมพุง ที่สานขัดกับไหมขึ้นให้อัดแน่นเป็นเนื้อผ้า พืมทำด้วยหวดหรือไม้ไผ่เหลาซี่เล็ก ๆ ผูกเชือกติดกันและกระหนาบด้วยกรอบไม้จริง ขนาดของพืมยาวประมาณ 117 เซนติเมตร กว้าง 6 – 8 เซนติเมตร หรือพืมหนึ่ง ๆ อาจจะมี 35 – 40 เซนติเมตร และแต่ละหลบมี 40 พิน แต่ละพิน (ช่องพินหวี) ใช้สอดเส้นไหมขึ้น 2 เส้น ดังนั้นในการทอผ้าครั้งหนึ่ง ๆ ต้องใช้เส้นไหมขึ้นประมาณ 2,800 – 3,200 เส้น

3) เขาหูกหรือตะกอก คือ เชือกที่ร้อยคล้องไหมขึ้นเพื่อแบ่งเส้นไหมเป็นหมวดหมู่ตามที่ต้องการ เมื่อยกเขาหูกหรือตะกอกขึ้นก็จะดึงเส้นไหมขึ้นเปิดเป็นช่องสามารถพุงกระสวยเข้าไปทำให้ไหมพุงสานขัดกับไหมขึ้นได้ เขาหูกหรือตะกอกมี 2 ชนิด คือ

(1) เขาเนื้อ ตะกอกเนื้อ หรือตะกอกขัด เป็นเขาหรือตะกอกที่ใช้ทอเนื้อผ้าหรือผ้าพื้นธรรมดา มี 2 ดับ เขาเนื้อแต่ละดับมีเส้นเชือกที่เรียกว่า “เอียงข้าง” ผูกโยงไว้กับปลายไม้เล็ก ๆ ขนาดประมาณ 12 เซนติเมตร เรียกว่า “ไม้เอียงข้าง” ทั้ง 2 ข้าง และไม้เอียงข้างทั้ง 2 อัน จะมีเส้นเชือกผูกแขวนไว้กับไม้ราวหูกอีกทีหนึ่ง

(2) เขาลายหรือตะกอลาย เป็นเขาหรือตะกอกที่ใช้ทอลวดลายยกดอก อาจมีตั้งแต่ 4 – 200 ดับ ส่วนปลายทั้งสองข้างของเขาลายแต่ละดับจะแขวนไว้ที่ไม้ค้ำตะกอกทั้ง 2 ด้าน

4) กระสวยหรือสวซ คือ เครื่องมือทอผ้าที่ใช้บรรจุหลอดไหมพุง สำหรับพุงสอดไประหว่างช่องของเส้นไหมขึ้น ทำให้เส้นไหม 2 ชนิดสานขัดกันจนเกิดเป็นเนื้อผ้าขึ้น กระสวยทำด้วยไม้เหลาหรือไม้เนื้อแข็งอื่น ขนาดยาวประมาณ 25 – 30 เซนติเมตร กว้าง 2 – 3.5 เซนติเมตร ดันและปลายเรียวตรงกลางมีช่องและแกน สำหรับบรรจุหลอดไหมพุง นอกจากนี้กระสวยยังใช้บรรจุหลอดไหม หรือหลอดคืนซึ่งใช้ทอยกดอก

5) ไม้หน้าหูก คือ ไม้ที่อยู่ส่วนหน้าสุดของหูก สำหรับผูกขึงลูกดั่ง ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ ขนาดยาวประมาณ 152 เซนติเมตร

6) ไม้ราวหูก คือ ไม้ที่พาดขวางโครงหูกส่วนบนทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ มี 3 – 4 ท่อน ยาวประมาณท่อนละ 160 – 170 เซนติเมตร ใช้สำหรับผูกแขวนลูกดั่ง ไม้ค้ำเขาหูกและพืม

7) กระดานม้วนหูก เป็นไม้กระดานที่ใช้ม้วนปลายด้านหนึ่งของเส้นไหมขึ้น ซึ่งม้วนเก็บและจัดเรียงเส้นเป็นระเบียบแล้ว นอกจากนี้ยังช่วยให้เส้นไหมขึ้น หูกขึงตึง โดยที่ปลายอีกด้านหนึ่ง ติดหรือพันไว้กับไม้ม้วนผ้า ขนาดของกระดานม้วนหูกยาวประมาณ 15 – 18 เซนติเมตร

8) ลูกคู้ง คือ ไม้ที่ใช้สอดค้ำงกระดานม้วนหูก มี 2 ลูก ทำด้วยไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 56 เซนติเมตร หนาแต่ละ 4 – 5 เซนติเมตร เจาะเป็นช่องตามความยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ส่วนหัวของ ลูกคู้งเจาะรูสำหรับร้อยเชือกแขวนไว้กับราวหูก และต้องยึดลูกคู้งไว้กับไม้หน้าหูก เพื่อให้ลูกคู้งแกว่งไปมา

9) ไม้ค้ำงเขา หรือ ไม้ค้ำงตะกอก เป็นไม้ 2 อันสำหรับแขวน เขาหูกหรือตะกอกที่ใช้ทอ ลวดลายขกดอก ทำด้วยไม้ขนาดยาวประมาณ 30 – 35 เซนติเมตร ส่วนปลายทั้ง 2 ด้าน เจาะรูผูกเชือกแขวนไว้กับไม้ที่พาดขวางราวหูก

10) ไม้คัดลาย คือ ไม้ที่ใช้สอดในระหว่างเส้นไหมขึ้น เมื่อผูกตะกอลายขึ้นเพื่อทำให้เกิด ช่องว่าง สำหรับพุ่งกระสวยไหมหรือด้นที่จะใช้ทอ ขกดอก ทำให้ลวดลายปรากฏบนเนื้อผ้า ไม้คัดลายทำ ด้วยไม้หลา ชะโอน ลักษณะแบน ๆ ปลายด้านหนึ่งมนแหลมเล็กน้อย มี 2 ขนาด คือ ไม้คัดลายใหญ่และ ไม้คัดลายเล็ก

(1) ไม้คัดลายใหญ่ ใช้สำหรับการทอผ้าไหมขกดอกตลอดผืนขนาดยาวประมาณ 127 เซนติเมตร กว้าง 7 เซนติเมตร

(2) ไม้คัดลายเล็ก หรือ ไม้คัดท่อน ใช้สำหรับการทอขกดอกเฉพาะเชิงผ้า หรือ การทอขกดอกที่ไม่มีลวดลาย ขนาดยาวประมาณ 54 เซนติเมตร กว้างประมาณ 6 เซนติเมตร

11) ดินพื้ม ดินเหยียบ หรือ กานเหยียบ คือ ไม้ 2 อันที่ผูกเชือกเชื่อมโยงกับเขาหูก ซึ่งเป็นเขาเนื้อหรือตะกอกขัด เพื่อใช้สำหรับเหยียบค้ำงเขาหูก 2 ดับ ให้รั้งไหมขึ้นขึ้นลงสลับกันและเปิดเป็นช่อง เมื่อพุ่งกระสวยไหมพุ่งเข้าไปในช่องค้ำงกล่าว เส้นไหมทั้ง 2 ชนิด จะสานขัดกันเป็นเนื้อผ้า ดินพื้มทำด้วยไม้ มี 2 กาน ลักษณะกลมไม่ใหญ่นัก ความยาวประมาณ 95 เซนติเมตร จำนวนและลักษณะการวางดินพื้มของ หูก คือ ดินพื้มของหูกมี 2 กานและวางขวางตามความกว้างของโครงหูก

12) ไม้ม้วนผ้าไม้พันผ้าหรือพัน คือ ไม้ที่ใช้ผูกปลานด้านหนึ่งของไหมขึ้นซึ่งสอดผ่านพื้น หวีแล้วหรือใช้พันผ้าไหมที่ทอเป็นเนื้อผ้า ไม้ม้วนผ้าทำด้วยไม้เหลี่ยมหนาประมาณแต่ละ 4 – 5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 120 – 180 เซนติเมตร เจาะเป็นช่องเรียกว่านมพ้นหรือนมพ้น ยาวประมาณ 110 – 125 เซนติเมตร ต้องดอกคาบให้ส่วนปลายที่แหลมโผล่ออกมาไว้สำหรับเกี่ยวค้ำงเนื้อผ้าที่ทอแล้วให้ตึง สำหรับ นมพ้นหรือนมพ้น สมัยก่อนเชื่อกันว่าข้ามไม้ได้เพราะจะทำให้หนังเป็น “พ้น” คือน่องแข็งและตึง

13) บ่ากี้ คือ ไม้ที่รองรับส่วนปลายสองด้านของไม้ม้วนผ้า มี 2 หลัก สูง ประมาณ 69 เซนติเมตร แต่ละหลักมีระยะห่างกันตามความกว้างของ หูก

14) ไม้นั่ง เป็นไม้กระดานที่ใช้สำหรับนั่งทอผ้า กว้างประมาณ 26 – 40 เซนติเมตร ความ ยาวของไม้นั่งเท่ากับความกว้างของโครงหูก

15) ผัง เป็นไม้ที่ใช้ขึงไว้ตามความยาวของริมผ้าที่ทอ เพื่อทำให้น้ำผ้าตึงพอดีกับพื้ม และเพื่อให้ลายผ้าตรงไม่คดไปคดมาตอนทอผ้า ส่วนปลายทั้งสองของผังจะผูกเข็มไว้ใช้สอดริมผ้าทั้ง 2 ด้าน

16) ไม้หนัหวี ไม้หนัคเล็กหรือไม้หนัคซ้าย เป็นไม้ 2 อันที่ใช้สอดในเส้นไหมขึ้นซึ่งขัดกัน เพื่อสะดวกในการสอดไหมขึ้นเข้าฟันพิมพ์ และทราบตำแหน่งเส้นที่ขาดเมื่อเวลาทอผ้า ไม้หนัหวีทำด้วยไม้หลา โอน หรือไม้ไผ่เหลาแบน ๆ ยาวประมาณ 146 เซนติเมตร กว้าง 3-4 เซนติเมตร ส่วนปลายด้านที่ใช้สอดมีลักษณะมนแหลมเล็กน้อย

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรม คือ ช่างทอผ้าดอกพุมเรียง เลิกทอผ่านานถึง 20 ปี หูกทอผ้าที่เก็บไว้ไม่ได้ทอผ้าเลย ส่วนใหญ่ชำรุดทรุดโทรมมากเกินไปที่จะซ่อมแซมได้ ที่เหลือพอใช้ได้เป็นอุปกรณ์ประกอบหูกบางชิ้น จึงต้องทำหูกใหม่ที่เหมือนชิ้นส่วนหูกโบราณ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- การทำหูกต้องใช้ไม้ที่เป็นเนื้อแข็งเป็นไม้เก่า แห้งสนิท และจะไม่บิด ไม่โค้งงอและเปลี่ยนรูปทรง
- การทำหูกต้องทำกับช่างไม้ทำหูกที่มีประสบการณ์ เพื่อจะได้หูกที่มีความถูกต้อง ใช้ได้ทันทีไม่ต้องแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงให้ยุ่งยาก
- พิมพ์ที่เป็นกรอบใช้ครอบพื้นหูกควรเบาเพราะจะทอได้สะดวก ไม่ต้องออกแรงมาก ได้เนื้อผ้ามีคุณภาพ
- การทำราวโครงหูก 2 ชั้น ความกว้างของหูกต้องยาวมากกว่าความยาวของไม้ลูกเขา เพื่อการเหยียบเขาขณะทอผ้าจะสามารถทำได้สะดวก

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- การทำหูกควรใช้ไม้เนื้อแข็งที่แห้งสนิท เพราะจะได้โครงหูกและส่วนประกอบที่ไม่เปลี่ยนรูปทรง ไม่บิดงอหรือโค้ง
- การบริจาคม้าของชาวบ้านทำให้ไม่มี ปัญหาราคาม้าสูงขึ้น ปริมาณและจำนวนไม้ที่ได้รับบริจาคจึงทำให้ได้หูก 4 หลัง ใช้ในการเรียนรู้การทอผ้ายกดอกพุมเรียงต่อไป
- ไม้ลูกเขาทำด้วยไม้หลาโอนใช้ได้ดี แต่ปัจจุบันหาไม้หลาโอนได้ยากสามารถใช้ไม้หมากแทนได้ แต่ความทนทานมีน้อยกว่า
- การทำโครงหูกตามแบบโบราณใช้ไม้หนาและกว้างเพื่อให้ฐานหูกหนักและแข็งแรง ต่อมาไม้หายาก ราคาสูงขึ้น จึงทำหูกที่บางและแคบลง เพิ่มราวหูกเป็น 2 ราว ซึ่งต่างจากโบราณเก่าแก่ใช้ไม้ แผ่นเดียวที่หนาและกว้างกว่า ไม่มีราวบนฐานหูก

5.กิจกรรมประยุกต์การทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อให้ทีมวิจัยทดลองทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ

ความคาดหวังต่อกิจกรรม คือ ได้ประยุกต์ทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 6-8 ดินเหยียบ เพื่อเรียนรู้วิธีการทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก เปรียบเทียบปริมาณและคุณภาพกับผ้ายกดอกทอด้วยหูก

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัยศึกษาและดูงาน นำความรู้ความเข้าใจมาประยุกต์ใช้ดินเหนียวเข้ากับหูกทอผ้า เก็บตะกอกเป็นดับผูกด้วยคันกระดกและดินเหนียว ทอมือด้วยการพุ่งกระสวย

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัยศึกษาดูงาน ได้ความรู้ความเข้าใจจากบ้านท่านหญิง กิ่งอ.วิภาวดีมา วิจารณ์และวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องคันกระดก ดินเหนียว และการเก็บตะกอก
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัยร่วมวิเคราะห์เกี่ยวกับหูกของชุมชนเรียงและกึ่งทอมือมีคันกระดกและดินเหนียวที่บ้านท่านหญิงที่เป็นข้อแตกต่างและความเหมือน
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัยร่วมทดลอง ประยุกต์ทอผ้าด้วยการทอมือ ใช้ดินเหนียวและกึ่งตะกอกเป็นดับ

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทีมวิจัย ได้ประยุกต์ทอผ้ายกดอก ชื่อ ลายราชวัตรโคม ซึ่งมีตะกอกเนื้อ 2 ตะกอก ตะกอกดอก 4 ตะกอก โดยใช้โครงหูกติดด้วยดินเหนียว 6 อัน ก่อตะกอกเป็นดับ 6 ตะกอก และคันกระดก ทอด้วยการพุ่งกระสวย 3 อันด้วยมือตามลำดับของการทอลายราชวัตรโคม การทอผ้าโดยใช้เท้ากดดินเหนียวไม่ต้องใช้ไม้บังคับใหญ่ขวางเส้นยืน กดดินเหนียวให้เส้นยืนแยกออกเป็น 2 ส่วน พุ่งกระสวยเส้นพุ่งตามขวางเส้นยืน แต่การม้วนหูกหรือการม้วนไหมด้วยกระดานม้วนสลับสีไหม 2 สี และการข่มและยกดเส้นยืน ตามลักษณะลายราชวัตรโคมดั้งเดิม ได้ทำตามแบบการทอหูกโบราณ ด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้นสามารถทอผ้าลายราชวัตรโคมเหมือนผ้ายกดอกดั้งเดิม

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน

- การประยุกต์ลายราชวัตรโคมถ้าทอด้วยกึ่งกระดกจะขลุกขลักเพราะต้องใช้การสลับสีแล้วใช้กระสวย 3 อัน จึงตัดแปลงใช้หูก พุ่งกระสวยด้วยมือ ถึงแม้ทีมวิจัยที่ไม่เคยทอก็กระดกก็ได้เรียนรู้ฝึกหัดทอแบบดังกล่าวข้างต้นได้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- การนำความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น นำมาผสมกับความรู้จากการไปศึกษาดูงานและประยุกต์กิจกรรมการทอผ้า ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้ดี
- การเสาะหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เราศึกษาด้วยความสนใจจะรู้ว่าในชุมชนยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทอผ้า ที่มีความรู้ในมุมมองต่าง ๆ ของการทำผ้าทอมือและผ้ายกดอก
- รู้จักประยุกต์พัฒนาเครื่องทอผ้าให้ง่ายขึ้น ประหยัดเวลา แต่ได้ผ้าที่คุณภาพและสวยงามเท่าเทียมผ้ายกดอกทอมือด้วยหูกเป็นแรงจูงใจ ให้คนทอผ้าอยากทอเพราะทำได้เร็วขึ้น แต่คุณภาพเท่าเดิมตลอดเวลาที่ผ่านมาและทุกวันนี้ช่างทอผ้ามีเหตุผลอย่างหนึ่งที่จะเลิกทอผ้า เนื่องจากรับจ้างทอผ้าให้กับธุรกิจในครัวเรือน ทอหูกทำได้ยากและช้า จึงได้ค่าแรงรวมแล้วไม่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ช่างผ้าทอมือที่มี 3 คนในปัจจุบันทำเพราะมีใจรักการทอหูก และพอที่จะมีหนทางหาตลาดจำหน่ายผ้าของตนเอง

- ความร่วมมือเพื่อการประยุต์พัฒนาด้วยความเต็มใจของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความต้องการให้มีผู้สืบทอดการทอหูกเป็นส่วนสำคัญมากในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- การดำเนินกิจกรรมเพื่อประยุต์เครื่องทอหูกหรือทอผ้าให้ทอผ้ายกดอกกลดลวดลายดั้งเดิมได้ง่ายและเร็วขึ้นด้วยการทอมือ แม้จะทำได้เพียง 1 ลายก็ตามเป็นการจูงประกายให้สมาชิกทีมวิจัยและผู้ทอผ้าได้พยายามศึกษาและพัฒนาต่อไป

- การพัฒนาการทอผ้ายกดอกพุมเรียงให้ทำได้ง่ายและเร็วขึ้นในเครื่องมือทอผ้าด้วยมือที่ต่างไปจากหูก ความคิดเห็นของภูมิปัญญาท้องถิ่นเห็นว่า สามารถทำได้กับลวดลายที่ตะกอลายไม่เกิน 12 ตะกอล ส่วนผ้ายกดอกที่จำนวนตะกอล 20 – 200 ตะกอล ไม่สามารถทำดินเหยียบได้ครบตามจำนวนตะกอลลาย

6) กิจกรรมสืบทอดการทอหูก

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อให้ทีมวิจัยและชาวบ้านพุมเรียงได้สืบทอดเทคนิคกรรมวิธีการทอหูกทุกขั้นตอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

ความคาดหวังของกิจกรรม คือ ได้เรียนรู้วิธีการทอหูกทุกขั้นตอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และบันทึกข้อมูลไว้เป็นระบบ ให้คนรุ่นหลังต่อไป

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทีมวิจัยและชาวบ้านพุมเรียงจำนวน 12 คน รับการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคกรรมวิธีการทอผ้ายกดอกพุมเรียงทุกขั้นตอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนการเตรียมการดำเนินกิจกรรม

- ทีมวิจัยและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำหนดวันที่เหมาะสมเพื่อเรียนรู้การทอผ้ายกดอก
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นกำหนดวันเตรียมเครื่องมือทอหูก
- ทีมวิจัยและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้ายกดอกพร้อมทั้งประกอบ

ติดตั้งเครื่องมือทอหูกทุกชิ้นส่วน

- เริ่มต้นเรียนรู้และฝึกหัดทอผ้ายกดอกจากทอพื้น ทอดอก คั่นเส้นยืน สวเส้นยืน สอดพื้นหัว ม้วนเส้นยืน ก่อเขาเนื้อ และก่อกเขาดอก ตามลำดับ

- ทีมวิจัยฝึกหัดทอผ้ายกดอกเพื่อเพิ่มความชำนาญ โดยการควบคุมดูแลของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ ทีมวิจัยและชาวบ้าน พุมเรียง จำนวน 15 คน ได้ร่วมเรียนรู้ และฝึกหัดกรรมวิธีการทอผ้ายกดอกทุกขั้นตอนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้มีการประมวลผลความรู้ สรุปได้ดังนี้

1. การทอผ้ายกดอกพุมเรียง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ การทอเนื้อผ้าและการทอยกดอก

- 1.1. การทอเนื้อผ้า คือ การสานขั้ระหว่างเส้นยืนและเส้นพุ่งจำนวนมากสลับไปมาจนเกิดเป็นเนื้อผ้า มีขั้นตอนดังนี้

1) ใช้สันเท้าเหยียบคานเหยียบ หรือเรียก “คีนเหยียบ” คึงตะกอกขัด หรือเขาเนื้อ ดับที่ใกล้ผู้ทอดลงมา ซึ่งจะคึงเส้นยืนกลุ่มที่ 1 ตามลงมาด้วย ตะกอกขัด หรือเขาเนื้อที่ใกล้ผู้ทอดกว่าดับแรกยกเส้นยืนกลุ่มที่ 2 ขึ้น เกิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นยืนทั้งสองกลุ่ม กรรมวิธีนี้ทำเพื่อเป็นการสับตะกอกขัดหรือเขาเนื้อ

2) มือขวาพุ่งกระสวยเส้นพุ่งเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืน 2 กลุ่มจากขวา ไปซ้าย ใช้มือซ้ายรับกระสวย ทำให้เส้นพุ่งสอดเข้าไปสานขัดกับเส้นยืน

3) กระทบฟืม เพื่ออัดเส้นพุ่งให้ชิดกันเป็นเส้นตรง โดยใช้สองมือจับฟืมกระทบเส้นพุ่ง 1-2 ครั้ง

4) ใช้ปลายเท้าเหยียบคานเหยียบที่ใกล้ผู้ทอดกว่าดับแรก ตะกอกขัดหรือเขาเนื้อดับที่ 2 จะรังเส้นยืนกลุ่มที่ 2 ลง และตะกอกขัดดับแรกจะคึงเส้นยืนกลุ่มที่ 1 ขึ้น เปิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นยืนทั้งสองกลุ่มอีกครั้ง ทำให้เส้นยืนเปลี่ยนตำแหน่งสลับกัน คือ เส้นยืนกลุ่มที่ 1 เปลี่ยนจากข้างล่างกลับขึ้นสู่ข้างบน ส่วนเส้นยืนกลุ่มที่ 2 เปลี่ยนจากข้างบนกลับมาสู่ข้างล่าง

5) มือซ้ายพุ่งกระสวยเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืนจากซ้ายกลับมาขวา ใช้มือขวาจับกระสวย เส้นพุ่งก็จะสอดเข้ามาสานขัดกับเส้นยืน

6) ใช้สองมือจับฟืม กระทบอัดเส้นพุ่งให้ชิดแน่นเป็นเส้นตรงอีกครั้ง จำนวน 1-2 ครั้ง

7) สับตะกอกขัด หรือเขาเนื้อพุ่งกระสวยกลับไปมา และกระทบฟืม หลาย ๆ ครั้งรวมกันจะปรากฏเป็นผืนผ้า ซึ่งเป็นเนื้อผ้าที่ให้สีสันตามการประสานสีของสีเส้นพุ่งและสีของเส้นยืน

การต่อเส้นยืนที่ขาดขณะทอผ้า เส้นยืนที่ขาดต้องต่อโดยใช้เงื่อนที่ต่อเสร็จแล้วสามารถสอดผ้าช่องฟืนหวีได้ดี มีวิธีการต่อเส้นยืนคือ มือทั้งสองจับปลายเส้นยืนอยู่ระหว่างนิ้วชี้และหัวแม่มือ ปลายเส้นยืนมือขวากลับไปอยู่ข้างล่างปลายเส้นยืนมือซ้าย เส้นยืนมือขวากลับไปพันรอบหัวแม่มือซ้าย สอดให้อยู่ข้างล่างปลายเส้นยืนทั้งสองแล้วพันรอบเส้นยืนทั้งสอง มือขวาพลิกปลายเส้นยืนทั้งสองพับให้อยู่ใต้หัวแม่มือซ้ายมือขวาดึงปลายเส้นยืนขวา จะทำให้เส้นยืนต่อดิดกันแล้วมีปมเล็กมากสามารถลอดผ่านช่องฟืนหวีได้ดี

1.2. การทอยกดอก

การทอยกดอก คือ การพุ่งเส้นพุ่งไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืน 2 กลุ่ม ซึ่งได้มีการจัดเส้นยืนยกและข่มไว้ตามลวดลายผ้าด้วยเขาคอกชีกบนและล่าง ทำให้มีการขัดกันของเส้นพุ่งและยืนตามลวดลายผ้า สลับการทอเนื้อผ้าที่จะทำให้เกิดการทอยกดอก หรือ เส้นพุ่งร้อยดอกอัดแน่นเป็นผ้าทอยกดอก มีขั้นตอนดังนี้

1) ยกไม้ลูกเขาคึงตะกอก หรือเขาคอก ลายหรือนักที่ 1 ด้วยการหงายมือซ้ายจัดคึงชีกบนขึ้น และใช้เท้าเกี่ยวไม้ลูกเขาคึงตะกอกหรือ เขาคอก ลายหรือนักที่ 1 ชีกล่างลง ทำให้เส้นยืนที่เป็นเส้นยกและข่มซึ่งร้อยด้วยห่วงของตะกอกหรือเขาคอก ลายหรือนักที่ 1 แยกเปิดเป็นช่องว่าง

2) ใช้มือขวากลับไม้หนักใหญ่สอดเข้าไประหว่างช่องเส้นยืน ปลอ่ยมือซ้ายและเท้า ที่ยกและเกี่ยวเขาคอกนักที่ 1 ออก ขึ้นนักเพื่อคึงเส้นยืนยกขึ้นและข่มลง ปลอ่ยไม้หนักใหญ่ค้างไว้ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเส้นยืนที่เป็นเส้นยกและข่ม

3) ใช้มือขวาพุ่งกระสวยเส้นพุ่งร้อยดอก ซึ่งอาจจะเป็นไหมหรือด้ายที่จะใช้ทอเป็นดอกหรือ ลวดลายผ้าเข้าไปในระหว่างช่องเส้นยืนที่เป็นเส้นขกและข้ม ทำให้เส้นพุ่งที่เป็นไหมหรือด้ายสอดเข้าไป สานขัดกับเส้นยืน แล้วใช้มือซ้ายรับกระสวย จากนั้นลั่นไม้กด แล้วผลักไปชิดกับเขาคอก ทำเหยียบดิน ฟืมใกล้ตัวผู้ทอ กระทบฟืมเพื่ออัดเส้นพุ่งร้อยดอกให้แน่น

4) ทอเนื้อผ้า 1 ครั้ง โดยใช้เท้าเหยียบดินฟืมใกล้ตัวผู้ทอ เพื่อสับเขาเนื้อสำหรับทอเนื้อผ้า เส้นยืน จะเปิดเป็นช่องว่างใช้มือขวาพุ่งกระสวย เส้นพุ่งเนื้อผ้าจากด้านขวาไปซ้าย รับกระสวยด้วยมือซ้ายแล้ว กระทบฟืมด้วยสองมือ 1 – 2 ครั้ง ทำให้เส้นพุ่งร้อยดอกและพุ่งเนื้อผ้าไปอัดรวมกันเป็นเส้นตรง

5) ใช้มือขวาจับไม้กดใหญ่แล้วขยับขึ้น คึงเส้นยืนที่เป็นเส้นขกกลุ่มเดิมขึ้น ทำให้เกิดช่องว่างระหว่าง เส้นยืนอีกครั้ง ใช้มือซ้ายพุ่งกระสวยร้อยดอกกลับจากด้านซ้ายกลับมาทางด้านขวา แล้วลั่นไม้

6) ทอเนื้อผ้าอีก 1 ครั้ง โดยใช้เท้าเหยียบดินฟืมใกล้ตัวผู้ทอเพื่อสับเขาเนื้อสำหรับทอเนื้อผ้า ทำให้ เส้นยืนเบิกเป็นช่องว่าง ใช้มือซ้ายพุ่งกระสวยเส้นพุ่งพื้น หรือเนื้อผ้า กลับจากด้านซ้ายมาทางด้านขวาแล้ว สองมือกระทบฟืม 1 – 2 ครั้ง เพื่ออัดเส้นพุ่งร้อยดอกและเส้นพุ่งพื้นให้รวมกันเป็นเส้นตรงอีกครั้ง

เขาคอกนัดที่ 2 หรือตะกอลายที่ 2 และเขาคอกนัดต่อ ๆ ไปก็ใช้วิธีทอเช่นเดียวกับนัดที่ 1 ดังที่กล่าว มาแล้ว เมื่อทอจนครบทุกนัดหรือตะกอลายจะได้ลวดลายเพียงครึ่งลายหรือ ครึ่งดอก ตามจำนวนนัดที่เก็บ เขาคอกไว้ ถ้าจะทอให้ครบเต็มดอกหรือเต็มลายก็ต้องใช้เขาคอกลายเดิม โดยยกเขาคอกทวนกลับจากเขาคอกนัดที่รองจากนัดหลังสุดมายังเขาคอกนัดหน้าสุด เมื่อทอเสร็จแล้วก็จะปรากฏลวดลายเส้นพุ่งร้อยดอก เป็นลวดลายของผ้าทอขกคอกบนพื้นผ้าสวยงาม

2. การเตรียมเส้นยืนสำหรับทอผ้า เส้นยืนคือ เส้นที่นอนไปตามทางยาวของผืนผ้า ซึ่งจะจึงจึงไปตาม ส่วนยาวของกึ่งทอผ้า การเตรียมเส้นยืนจากการเรียนรู้ครั้งนี้มีหลายขั้นตอน คือ การกรอไหมเข้าหลอด การ คั่นไหม การสอดพื้นหวี และการม้วนเส้นยืน

2.1. การกรอไหมเข้าหลอด ช่วงทอเรียกว่า “หลอดไหม” เครื่องมือที่ใช้กรอไหมคือ ไน ระวึง และหลอดคั่น

วิธีกรอเส้นยืน นำเจ็ดไหมยืนสวมที่ระวึง คึงเส้นไหมจากระวึงไปพันที่หลอดคั่นซึ่งได้สวมติด กับแกนหลอดของไน หรือเรียกว่า “ดาไน” เมื่อใช้มือขวาหมุนวงล้อไน แกนหลอดก็จะหมุนดึงไหมจาก ระวึงซึ่งจับด้วยมือซ้ายพันเข้าหลอด การกรอไหมเข้าหลอดจะต้องกรอให้ได้จำนวนหลอดเพียงพอที่จะคั่น ไหมหรือสาวไหมแต่ละครั้งซึ่งประมาณ 30 – 200 หลอด

2.2. การคั่นไหม หรือสาวไหม ต้องใช้เครื่องมือคือ รากคั่น และหลักคั่น หรือคราด โดยนำหลอด คั่นที่กรอไหมขึ้นเข้าหลอดแล้ว ใส่ในแกนของรากคั่นโดยหลอดคั่นเป็นหลอดท่อพลาสติก ใส่แกนละ 1 หลอด การคั่นไหมแต่ละครั้งจะใส่หลอดคั่นในรากคั่นให้ครบตามจำนวนเส้นยืน ส่วนใหญ่นิยมคั่นครั้งละ 30 หลอด แล้วนำรากคั่นไปผูกไว้ในที่สูง คือ รอดของบ้านซึ่งมีไต้สูง นำหลักคั่นมาวางให้รากคั่นแยก

หลักหรือลูกคราด 2 แฉกออกจากกัน ระยะห่างตามที่จะคัน เส้นขึ้นทอผ้าก็ชุด มีความยาวเท่าไร จะต้องตั้งหลักคัน 2 แฉกห่างกันเท่าไร ต้องคันเส้นขึ้นจำนวนกี่เส้น รวมทั้งหมดจะต้องคันเส้นขึ้นรวมเป็นกี่หลบ

วิธีคันเส้นขึ้น มีขั้นตอนคือ ใช้มือซ้ายรวบเส้นไหมทั้ง 30 เส้นจากหลอดในรางคัน มือขวาดึงเส้นไหมทั้ง 30 เส้นลงมาไขว้สวมลูกคราดที่ 1 และ 2 ของหลักคันที่ 1 เป็นรูปเลขแปด แล้วดึงไหมทั้งหมดมาพันอ้อมลูกคราดที่ 1 ของหลักคันแถวที่ 2 แล้วดึงกลับมาพันอ้อมลูกคราดที่ 3 ของหลักคันที่ 1 จากนั้นก็ดึงเส้นไหมทั้ง 30 เส้นพันอ้อมลูกคราดที่ 3 ของหลักคันที่ 1 จากนั้นก็ดึงเส้นไหมทั้ง 30 เส้นพันอ้อมลูกคราด พันอ้อมลูกคราดอื่น ๆ กลับไปกลับมาระหว่างหลักคันสองแถว (หลักคันแต่ละแถวจะมีลูกคราด 11 หลัก) จนกระทั่งถึงลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่ 2 จะต้อง"เก็บไหมขัดกัน" โดยการใช้มือซ้ายรวบเส้นไหมทั้ง 30 เส้นให้ตึง แล้ววางนิ้วชี้และนิ้วกลางของมือขวาบนเส้นไหม ทำมุมประมาณ 120 องศา หมุนนิ้วทั้งสองจากซ้ายไปขวา ตวัดเกี่ยวเส้นไหม 1 เส้น ม้วนเข้าหาตัวแล้วพลิกมือขึ้นกลับไปอยู่ในตำแหน่งเดิม เก็บไหมเส้นถัดไปด้วยวิธีเดียวกันจนครบทั้ง 30 เส้น แล้วจึงสวมเส้นไหมที่ขัดกันแล้วนี้ ลงพันในลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่สอง ต่อจากนั้นก็ดึงไหมทั้ง 30 เส้นกลับไปพันอ้อมลูกคราดที่ 11 ของหลักคันแถวที่หนึ่ง แล้วจึงกลับมาพันอ้อมลูกคราดที่ 9 ของหลักคันแถวที่สอง จากนั้นก็ดึงเส้นไหมทั้งหมดพันอ้อมลูกคราดอื่น ๆ โดยทบกลับไปมาระหว่างหลักทั้งสองแถว จนได้จำนวนเส้นขึ้นตามที่ต้องการที่จะใช้ไปสอดพันหวี จากลูกคราดที่ 1 ของหลักคันที่หนึ่ง ถึงลูกคราดที่ 11 ของหลักคันที่ 2 เรียกว่า "หลบ" เช่น 1 หลบ ใช้ไหม 30 เส้น ถ้าคันไหม 3,000 เส้น ก็ต้องคันไหม 100 หลบ ทุกครั้ง ที่ดึงเส้นไหมมาถึงลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่สอง จะต้องเก็บไหมขัดกันเสมอ การเก็บไหมขัดกัน มีผลทำให้เส้นขึ้นที่ใช้ทอผ้าในหูกทั้งหมดแบ่งเป็น 2 ชุด ลักษณะไหมขัดกันก็เรียกว่า "นัด" โดยใช้ไม้ลูกเขาสอดระหว่างเส้นขึ้นที่ถูกแบ่งออกเป็น 2 ชุด ทั้งด้านหน้าและหลังของไหมขัดกัน เพื่อใช้ในการก่อเขาเนื้อ หรือตะกอลายขัด สำหรับทอเนื้อผ้า เพราะเส้นขึ้น 2 ชุดนี้จะผลัดกันเป็นเส้นขึ้นและเส้นลงสลับกันเมื่อทอเนื้อผ้า เหยียบดินฟืมสับเขาเนื้อขึ้นและลง ทำให้เส้นขึ้นสานขัดกับเส้นพุ่งเป็นเนื้อผ้าขึ้นมา

เมื่อคันเส้นขึ้นที่ใช้ทอผ้าจนครบตามต้องการและดึงความยาวตามต้องการแล้ว ก็นำไม้ลูกเขา 2 อันสอดเข้าไปในเส้นขึ้นที่พันอยู่กับลูกคราดที่ 1 และ 2 ของหลักคันแถวที่ 1 และใช้ไม้ลูกพันสองอันสอดเข้าไปในเส้นขึ้นที่พันอยู่กับลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่สอง ทำให้ไม้ลูกพัน 2 อันสอดกันเส้นขึ้นที่ขัดกันรูปเลขแปดแล้วจึงปลดเส้นขึ้นทุกเส้นออกจากลูกคราดดังกล่าว ค่อยม้วนเส้นขึ้นไปกับไม้ลูกพันทั้งสอง จนถอดเส้นขึ้นออกจากหลักคันได้หมด แล้วจึงนำเส้นขึ้นไปสอดพันหวี

2.3. การสอดพันหวี คือการสอดเส้นขึ้นด้านที่เก็บขัดกันเข้าไปในช่องพันหวี ช่องละ 2 เส้น ยกเว้นริมผ้าสองข้างสอดพันหวีช่องละ 8 เส้นช่องเว้นช่อง ข้างละจำนวนข้างละ 7 ช่อง เส้นขึ้นแต่ละคู่ในช่องพันหวีแต่ละช่องจะสลับกันเป็นเส้นขึ้นและเส้นลงตามการเหยียบดินฟืมสับเขาเนื้อตอนทอผ้า การสอดพันหวีทำได้โดยวิธีเลื่อนไม้ลูกเขา 2 อัน ที่สอดคันเส้นขึ้นที่ขัดกันอยู่ เข้าไปใกล้ส่วนปลายข้างหนึ่งของเส้นขึ้นแล้ว

ใช้ “ไม้สอดฟันหวี” เกี่ยวเส้นขึ้นเข้าช่องฟันหวี ช่องละ 1 คู่ การสอดฟันหวีทำคนเดียวหรือสองคนก็ได้ คือ คนหนึ่งเลื่อนเส้นไหมขึ้นจากไม้ลูกเขาทีละคู่ อีกคนคอยใช้ไม้สอดเกี่ยวเส้นไหมขึ้นเข้าช่องฟันหวี และสวมเส้นขึ้นที่เป็นคู่กับไม้ลูกเขา ทำให้การสอดเร็วขึ้น เสร็จแล้วนำไปหวีเพื่อม้วนเส้นขึ้นเข้ากระดานม้วนหูก

2.4. การม้วนเส้นไหมขึ้น คือการแผ่เส้นไหมขึ้นจากลักษณะที่เป็นทำให้กระจายสม่ำเสมอ แล้วม้วนเข้ากระดานม้วนหูก เรียกว่า “ม้วนเก็บ” การม้วนเส้นไหมขึ้นเข้ากระดานม้วนหูกใช้แรงงานอย่างน้อย 4 คน คือ ถือกระดานม้วนหูก 2 คน อีก 2 คนจะคอยเลื่อนไม้ลูกพัน หลังจากม้วนเก็บเสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำกระดานม้วนหูกไปตั้งที่ถัก โดยสอดค้ำปลายสองข้างไว้กับลูกตั้งในถัก ต่อจากนั้นก็ผูกปลายอีกด้านหนึ่งของเส้นไหมขึ้นที่สอดฟันหวีแล้วสวมไว้กับไม้ลูกเขาทุก ๆ คู่ ผูกไม้ลูกเขาติดกับไม้ม้วนผ้า ผูกปลายเส้นขึ้นให้ตึงเพื่อเก็บตะกอหรือก่อเขาเนื้อต่อไป

3. การเตรียมเส้นไหมพุ่ง เส้นไหมพุ่ง คือเส้นไหมที่ทอดขวางไปตามส่วนกว้างของหูก ให้พุ่งสานขัดกับเส้นไหมขึ้นทำให้เกิดเป็นผืนผ้า การเตรียมเส้นไหมพุ่ง คือหลังจากฟอกไหมและย้อมสีเสร็จแล้วก็นำไหมมารอเข้าหลอดพุ่งหรือลูกเรือ โดยใช้ในและระวิงเช่นเดียวกับการกรอเส้นไหมขึ้น แล้วบรรจุลงในกระสวยที่ใช้ทอผ้า นอกจากเส้นพุ่งใช้ทอเนื้อผ้า ยังมีไหมร้อยดอกหรือคันที่ใช้ทอลวดลายขกดอก ก็ต้องกรอใส่หลอดพุ่ง ใส่หลอดพุ่ง หรือลูกเรือบรรจุลงในกระสวยใช้พุ่งสานขัดกับเส้นขึ้นเช่นกัน

4. การก่อเขา หรือตะกอ เป็นขั้นตอนสำคัญของการทอผ้า เพราะ เป็นขั้นตอนกำหนดให้การทอผ้าสามารถดำเนินไปได้ และทำให้ผ้ามีลวดลายสวยงาม

การก่อเขา คือ การร้อยคล้องเส้นไหมขึ้น 2 ชุด ที่เส้นขัดกันด้วยไพล่อนทั้งด้านบนและล่างของเส้นไหมขึ้นทุกเส้น เพื่อให้เขายกเส้นไหมขึ้นขึ้น หรือดึงเส้นไหมขึ้นลงสลับกันตอนทอผ้า การก่อเขาต้องทำทีละซีก คือก่อจากด้านล่างของเขาเนื้อก่อน แล้วจึงพลิกเส้นไหมขึ้น กลับมาก่อเขาส่วนที่เป็นด้านบนจนหมดเขาเนื้อ เขาก่อเสร็จแล้วทั้งซีกบนและซีกล่าง เรียกว่า “1 ดับ” ส่วนเขาคอกต้องก่อเขาคอกซีกบนจนครบทุกนัดแล้วพลิกเส้นไหมขึ้นกลับขึ้นมาก่อซีกล่างทีละนัดจนครบทุกนัด

การก่อเขา แบ่งเป็น เขาเนื้อและเขาคอก ซึ่งมีวิธีการทำดังนี้

4.1. การก่อเขาเนื้อ เริ่มต้นติดตั้งหูกแบบหงายพื้นพิม ก่อเขาคับนอกสุดของพิมโดยใช้ไม้มัดใหญ่สอดไปในระหว่างเส้นไหมขึ้นที่ขัดกัน โดยมีไม้ลูกเขาคั่นเส้นขึ้นขัดกันอยู่แล้ว ตั้งไม้มัดใหญ่ขึ้นตามส่วนกว้าง เรียกว่า “ขันมัด” ทำให้เส้นไหมขึ้นแยกเป็น 2 ชุด ใช้ไพล่อนสอดเข้าไปในระหว่างเส้นไหมขึ้นทั้งสองจากขวาไปซ้าย และเริ่มก่อเขาเส้นไหมขึ้นชุดที่ 1 จากด้านซ้ายไปขวา โดยวางไม้ลูกเขาสองอันบนไม้กระดานก่อเขาเนื้อจับด้วยมือซ้าย ผูกไพล่อนติดกับไม้ลูกเขาอันบน ใช้มือขวานิ้วกลางแหวกเส้นขึ้นเส้นแรกด้านซ้ายจากหน้ามาหลังผ่านจุดที่เส้นไหมขัดกัน นิ้วชี้มือขวาเกี่ยวจับไพล่อนผ่านเส้นขึ้นไปพันอ้อมไม้กระดานก่อเขาเนื้อขึ้นไปพันกับไม้ลูกเขาอันบน ทำให้เกิดเป็นบ่วงคล้องเส้นขึ้น 1 เส้น แล้วใช้นิ้วกลางมือขวาเริ่มแหวกเส้นต่อไป นิ้วชี้ขวาจับไพล่อนไปอ้อมไม้กระดานก่อเขาเนื้อขึ้นไปพันไม้ลูกเขาอันบนแบบเหมือนเดิม ทำเช่นนี้ไปจนหมดเส้นไหมขึ้นชุดที่ 1 จึงสอดไม้กระดานก่อเขาเนื้อ และถอดไม้มัด

ใหญ่ออก และให้ทำไม้ลูกเขาเดิมอยู่ในช่องว่างเส้นขึ้นขัดกันเหมือนเดิม แล้วเริ่มก่อเขาเนื้อดับใน หรือใกล้ คัดฟิม โดยใช้ไม้คัดใหญ่สอดไปในระหว่างเส้นขึ้น ซึ่งเป็นช่องว่างหลังเส้นขึ้นที่ขัดกัน ชันคัดจึงกลุ่มเส้น ขึ้น ชุดที่ 2 ขึ้นมาสอดในล่อนเข้าไปในช่องที่ไม้คัดใหญ่อยู่ แล้วเริ่มก่อเขาเนื้อดับใกล้ฟิมแบบเดียวกัน แต่ ใช้นิ้วกลางมือขวา แหวกเส้นขึ้นจากหลังเส้นขึ้นขัดกันหรือใกล้ผู้ก่อเขาออกไปข้างหน้า แล้วใช้นิ้วชี้จับใน ล่อน ทำเหมือนวิธีเดิม จนหมดเส้นไหมขึ้นชุดที่ 2

หลังจากก่อเขาเนื้อชีกล่าง 2 เขาหมดแล้ว จึงพลิกหูกกลับฟิมขึ้นใช้ในล่อนร้อยเขาชีกล่างทุกเขาจาก ขวาไปซ้าย แล้วก่อเขาด้วยวิธีเดียวกันกับการก่อเขาชีกล่าง โดยบ่วงเขาเนื้อชีกบนแต่ละเขาจะต้องร้อยเส้นไหม ขึ้นให้ตรงกับเขาชีกล่างแต่ละชุดที่ร้อยไว้เดิม เมื่อก่อเขาชีกบนครบทุกเส้นขึ้นจะได้เขาเนื้อ 2 ดับ ซึ่งทำ หน้าที่ เป็นเขาเนื้อสับเส้นขึ้นในการทอผ้า คือเส้นขึ้นเป็น 2 ชุด สลับไปมาระหว่าง 2 ดับ

เมื่อเสร็จเขาเนื้อ 2 ดับ หูกจะติดตั้งอย่างนั้นไว้ทำการก่อเขาคอกต่อไปได้เลย เพราะการทอผ้ายกดอก ด้านบนขณะกำลังทอผ้าคือ หลังของผ้า ซึ่งจะเก็บคอกให้เห็นหลังผ้า และคอกผ้าหรือลวดลายผ้าอยู่ด้านใน เป็นการถนอมหน้าผ้า และคอกผ้าหรือลวดลายผ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.2. การเก็บคอก การเก็บคอกลวดลายผ้าทำโดยวิธีใช้ขนแ่มหรือเขาสัตว์ที่คัดแต่งแล้วขนาดเท่าขน แ่ม นับแบ่งเส้นไหมขึ้นออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยแยกเป็นเส้นยก และข่มตามลวดลายที่ต้องการ

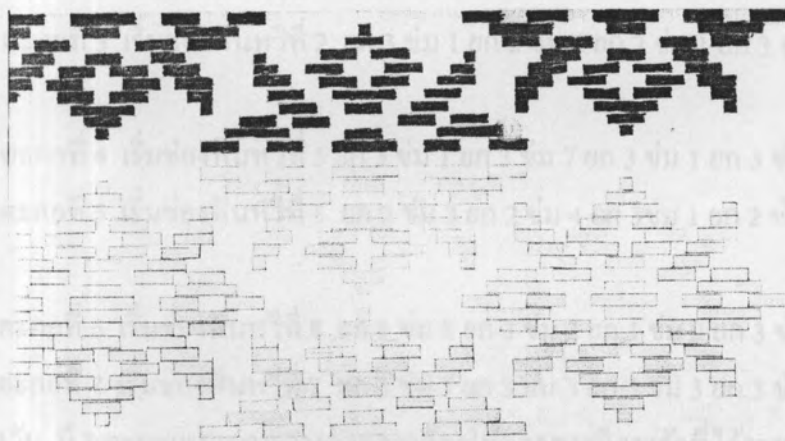
การยกและข่มของวิธีเก็บคอก หมายถึง ยกและข่มเส้นไหมขึ้นตามจำนวนฟันหวี เช่น ยก 3 หมายถึง ยกเส้นไหมขึ้น 3 ฟัน หรือ 3 ช่องฟันหวี จึงยกเส้นไหมขึ้นเท่ากับ ยกเส้นขึ้นขึ้น 6 เส้น และข่ม 3 หมายถึง ข่มเส้นไหมขึ้น 3 ฟัน หรือ 3 ช่องฟันหวี จึงข่มเส้นไหมขึ้นลงเท่ากับ 6 เส้น

วิธีทำการเก็บคอก เริ่มทอเนื้อผ้า ประมาณ 2 นิ้ว ใช้ก้านมะพร้าวใส่แทนเส้นพุ่ง ทอเนื้อผ้า อีก 2 นิ้ว คัดผ้งขึ้นหน้าผ้าให้ตึง ดูลวดลายผ้าว่ามีกี่นัด เริ่มเก็บคอกจากนัดแรก ซึ่งเป็นกลางคอก หรือลวดลายผ้า ดังเหตุการณ์ยกและข่มเส้นขึ้นแต่ละชุด ใช้ไม้เก็บคอกผ้าแต่ละชุดยกและข่ม เก็บจากขวาไปซ้าย เมื่อเก็บ คอกผ้าได้แล้วใช้ไม้ไผ่สอดระหว่างเส้นยกและข่มของเส้นขึ้นซึ่งเป็นไม้ไผ่เล็กแบนเรียบ ปลายหัวแหลม ด้านท้ายผ้าเป็น 2 ซีก เรียกว่า “ไม้กระจุค” เมื่อเก็บคอกซึ่งมียกและข่ม ตามลวดลายผ้าครบหมดความ กว้างของผ้า หรือหมดทุกเส้นขึ้น พร้อมกับสอดไม้กระจุคเรียบร้อยแล้ว ใช้ไม้คัดใหญ่สอดคอกกับไม้ กระจุคเพื่อให้ไม้คัดใหญ่อยู่ระหว่างเส้นยกและข่มตามลวดลายผ้า ชันไม้คัดใหญ่ใช้ไม้ลูกเขาสอดไปใน ช่องว่างของเส้นขึ้นที่ขัดกัน นำไม้คัดใหญ่ออกมาโดยมีไม้ลูกเขาอยู่แทนที่ ใช้ไม้คัดใหญ่สอดระหว่างเส้น ขึ้นที่เก็บคอกยกและข่มไว้ โดยสอดไม้คัดใหญ่ข้างหน้าเขาเนื้อดับนอก (ใกล้ผู้ทอ) เพื่อเตรียมไว้ก่อเขาคอก

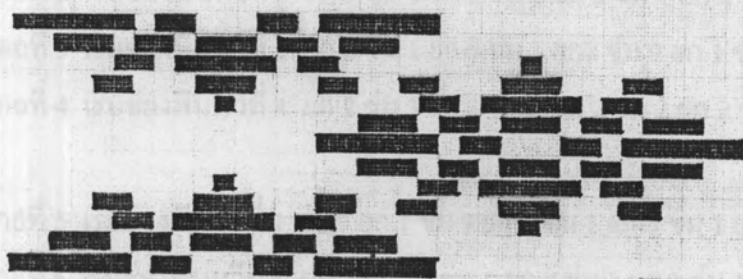
การเก็บคอกลายผ้าของการทอหูกจะเก็บเพียงครึ่งคอกหรือครึ่งลวดลาย โดยเริ่มเก็บจากส่วนกลาง ของคอก หรือกลางลวดลายผ้าไปยังส่วนริมของลาย เมื่อจะทอลายให้เต็มคอกต้องยกเขาคอกชุดเดิมจาก หลังมาหน้า หรือจากเขาคอกรองสุดท้ายมายังเขาคอกนัดแรกสุด

ลวดลายผ้าทอยกดอกที่จะเรียนรู้และฝึกหัด จำนวน 4 ลาย คือ ลายดอกพิบูล ลายแมลงวัน ลาย มะลิกันต่อคอก และลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน มีการบันทึกลายลงในกราฟและเก็บคอกผ้า ดังนี้

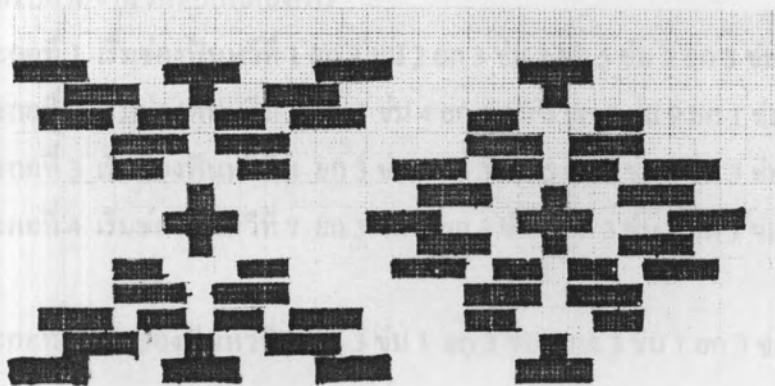
ลวดลายผ้าและลงบันทึกในกระดานกราฟเพื่อเก็บดอก

ลายมะลิ

ลายแมลงวัน

ลายดอกพิกุล

ลายดอกพิภูล มี 7 ตะกอล เริ่มเก็บดอกแรกจากกลางดอก

ตะกอลที่ 1 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 5 ยก 3 ช่ม 5

ตะกอลที่ 2 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 3 ยก 3 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 8 ยก 1 ช่ม 8

ตะกอลที่ 3 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 2 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 4 ยก 2 ช่ม 3

ยก 2 ช่ม 4

ตะกอลที่ 4 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 5 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 7 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 7

ตะกอลที่ 5 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 5 ยก 2 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 4 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1

ยก 3 ช่ม 4

ตะกอลที่ 6 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 8 ยก 1 ช่ม 8 ยก 3 ช่ม 2 ยก 1 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 8

ตะกอลที่ 7 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 7 ยก 3 ช่ม 7 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 5

ลายแมลงวัน มี 7 ตะกอลเพราะการวางลวดลายต้องให้ลวดลายมีการจัดที่ได้ระยะห่างพอดี แต่ละดอกคั่นกลางระหว่างกันดูสวยงาม เริ่มเก็บดอกแรกจากกลางดอก ดอกต่อไปเก็บจากริมลายและสลับกลางดอกและริมลายดอกไปเรื่อย ๆ จนครบตามต้องการ

ตะกอลที่ 1 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ยก 5 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 1 ยก 5 ช่ม 11

ตะกอลที่ 2 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 2 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 13

ตะกอลที่ 3 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 5 ยก 2 ช่ม 1 ยก 5 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 9 ยก 1 ช่ม 9

ตะกอลที่ 4 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 4 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 3 ยก 2

ช่ม 2

ตะกอลที่ 5 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ช่ม 9 ยก 1 ช่ม 9 ยก 2 ช่ม 1 ยก 5 ช่ม 1 ยก 2

ตะกอลที่ 6 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ช่ม 16 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 1 ยก 3

ตะกอลที่ 7 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ช่ม 15 ยก 5 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 1 ยก 5 ช่ม 11

ลายมะลิกันต่อดอก มี 11 ตะกอล เริ่มเก็บดอกแรกจากกลางดอก ดอกถัดไปเก็บจากริมลายดอก สลับไปเรื่อย ๆ จนครบตามจำนวนดอกที่ต้องการ

ตะกอลที่ 1 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 1 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 5 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 15

ตะกอลที่ 2 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 3 ยก 5 ช่ม 4 ยก 3 ช่ม 4 ยก 5 ช่ม 9 ยก 1 ช่ม 9

ตะกอลที่ 3 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 4 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 5 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 9 ยก 3 ช่ม 9

ตะกอลที่ 4 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 7 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 5 ยก 1 ช่ม 4 ยก 3 ช่ม 1 ยก

3 ช่ม 4 ยก 1 ช่ม 5

ตะกอลที่ 5 เริ่มช่องพื้นหวีที่ 6 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 4 ยก 2 ช่ม 2 ยก 3

ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 4

ตะกอที่ 6 เริ่มช่อง핀หวีที่ 5 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 3

ตะกอที่ 7 เริ่มช่อง핀หวีที่ 5 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 3 ยก 2 ช่ม 3 ยก 3 ช่ม 2 ยก 5 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 4

ตะกอที่ 8 เริ่มช่อง핀หวีที่ 5 ยก 1 ช่ม 5 ยก 5 ช่ม 5 ยก 1 ช่ม 5 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 5

ตะกอที่ 9 เริ่มช่อง핀หวีที่ 12 ยก 3 ช่ม 9 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 5 ยก 3 ช่ม 1 ยก 3 ช่ม 9

ตะกอที่ 10 เริ่มช่อง핀หวีที่ 13 ยก 1 ช่ม 9 ยก 5 ช่ม 4 ยก 3 ช่ม 4 ยก 5 ช่ม 9

ตะกอที่ 11 เริ่มช่อง핀หวีที่ 21 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 5 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 2 ยก 3 ช่ม 15

4.3. การก่อเขาคอก หรือเขาลาย หลังจากเก็บดอกแบ่งกลุ่มเส้นไหมขึ้นเป็นเส้นยกและช่มตามลวดลายผ้า ได้ใช้ไม้คัดใหญ่สอดระหว่างเส้นยกและช่ม ไว้หน้าเขาเนื้อ ชันนัคเพื่อพุ่งกระสวยร้อยดอกไว้ตรวจลวดลายหาตำแหน่งที่ผิดพลาด ล้มนัคแล้วพุ่งกระสวยเนื้อผ้ากระทบฟืมเรียบร้อย ชันนัคเพื่อสอดในล่อนเข้าไประหว่างช่องข้างหน้าไม้คัดใหญ่จากด้านขวาไปด้านซ้าย นำไม้กระดานก่อเขาคอกมาจับด้วยมือซ้าย เริ่มก่อเขาคอกจากริมผ้าด้านซ้ายไปขวา ใช้มือขวาจับในล่อนอยู่หน้ากระดานก่อเขาคอกพาดไปด้านหลังกระดาน ใช้นิ้วกลางมือขวาแหวกเส้นขึ้นที่เก็บดอกแล้วเข้าหาตัวช่วงทอผ้า ให้กลุ่มเส้นขึ้นที่เป็นเส้นยกแยกออกมาเป็นกลุ่มตามลวดลายผ้า จับในล่อนที่ช่องระหว่างกลุ่มเส้นขึ้นที่แยกด้วยการเกี่ยวด้วยนิ้วชี้มือขวา นำไปพันกระดานก่อเขาลายพาดไปด้านหลังกระดาน ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนได้กลุ่มของเขาคอกพอประมาณจึงมัดกลุ่มเขาคอกด้วยการม้วนเป็นบ่วงเพื่อคล้องแขวนกับไม้ลูกเขา

การก่อเขาคอกตามวิธีดังกล่าวข้างต้นจะรวมเขาเป็นชุด ๆ แล้วทำบ่วงแขวนไม้ลูกเขาจนหมดเส้นขึ้น ถึงริมผ้าด้านขวา เมื่อก่อเขาคอบทุกนัคของเขาซีกบนของลวดลายผ้า จึงพลิกคว่ำหูก เริ่มก่อเขาคอกซีกล่างด้วยการเหยียบเขาคอกซีกบนที่คว่ำไว้ สอดช่องว่างระหว่างเส้นขึ้นด้วยไม้คัดใหญ่ ชันนัคเริ่มก่อเขาคอกซีกล่างด้วยวิธีการก่อเขาคอก เหมือนกับวิธีการก่อเขาคอกซีกบน แต่ในล่อนที่อยู่ระหว่างบ่วงแขวนคล้องไม้ลูกเขาจะต้องพันไม้ลูกเขาเพื่อไม่ให้ในล่อนห้อย หรือร่วงไปจากไม้ลูกเขา มองดูยุ่งเหยิงไม่สวยงาม เมื่อกำลังทอผ้า หรือคิดตั้งหูกทอผ้า

ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรม

ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการมีปัญหาและอุปสรรค สรุปได้ดังนี้

1. เรื่องของเวลา การฟื้นฟูจากช่วงทอผ้ายกดอกที่เลิกทำแล้วประมาณ 20 ปี และกำลังประกอบอาชีพประมง และอื่น ๆ รวมทั้งผู้ประกอบการอาชีพประมงได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าใช้เวลาจนถึง 60 วัน ช่วงเวลาที่เหมาะสมของชาวประมงชุมเรียง คือ

ช่วงมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือน มกราคม ขณะที่โครงการได้รับงบประมาณการเรียนรู้ทอผ้าในเดือน กุมภาพันธ์ จึงทำให้กิจกรรมทำไปด้วยความไม่เหมาะสมของเวลาและการดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพประมงของทมิฬ

2. เรื่องเส้นไหม ช่างทอผ้าพุมเรียงซื้อเส้นไหมจากกรุงเทพ ไม่เคยมีการเลี้ยงไหมในท้องถิ่น ซื้อเส้นไหมดิบมาข้อมสีหรือเส้นไหมข้อมสีสำเร็จรูปแล้วจากที่อื่นเท่านั้น การขายเส้นไหมเป็นแบบค่อนข้างผูกขาด ขายปริมาณมาก ร้านค้าขายปลีกเส้นไหมปิดกิจการแล้วไม่มีร้านที่จะติดต่อ มีเฉพาะเส้นไหมของโรงทอ ซึ่งขายเป็นหีบหรือน้ำหนัก 100 กิโลกรัม การทอผ้ายกดอกต้องใช้เส้นไหมคุณภาพดีที่สุด หรือไหมหนึ่งเท่านั้น ส่วนใหญ่จึงใช้เส้นไหมยืนเป็นไหมญี่ปุ่นและไหมจีน ซึ่งมีการนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศ ขายครั้งละปริมาณมาก

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- ผู้เรียนทอผ้ายกดอกต้องสายตาดูเงินดี มีสมาธิสูง เป็นคนใจเย็น ละเอียดรอบคอบ ต้องขจัดความกังวลใจในการเรียนแต่ละครั้ง
- ขั้นตอนในการเรียนทอผ้ายกดอก ควรเรียนจากขั้นตอนที่ง่ายที่สุด ไปหายากขึ้นตามลำดับเพื่อให้การเรียนน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อหน่ายหรือยุ่งยากจนน่าเบื่อหน่ายหมดความอดทนและกำลังใจ
- อุปกรณ์และเครื่องมือที่เป็นไม้สำหรับการทอผ้ายกดอกต้องขัดให้สะอาด สลัด และเกลี้ยงเกลา เพื่อให้การทอผ้ายกดอกเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ไม่ติดขัดเนื่องจากอุปกรณ์ไม้ที่มีผิวขรุขระ ไม่ลื่นแวว มีเสียงไม้ จะทำให้เส้นไหมแตกขุยและขาดง่าย
- การหลอดไหม ต้องหลอดทิ้งไว้ก่อนทอผ้ายกดอก 1 ถึง 2 วัน เพื่อให้ไหมเกาะตัวติดกับลูกเรียว เมื่อขณะทอเส้นไหมจะไม่หลุดจากแนวเส้นไหม ทำให้ทอผ้าได้สะดวกไม่เสียเวลา ได้ผ้าสวยงาม
- ลักษณะการหลอดไหมเพื่อให้เส้นไหมไม่หลุดออกจากลูกเรียว ขณะพุ่งกระสวยต้องกรอเส้นไหมพันรอบแกนลูกเรียวให้ตรงกลางมีไหมหนุน ค้าง แล้วเรียวออกทางปลายทั้งสองข้าง
- การก่อเขาเนื้อต้องใช้ไม้ลูกเขาที่ใหญ่พอสมควร และตรงไม้ค้ำงอ ความยาวเขาต้องเท่ากันหมดทุกเส้นเขา ไม่มีลักษณะเขาที่มีปัญหา คือ ฝ่ เข็มกำพร้าว เข็มคู้ ค้ำสูง เพื่อให้เขาทอผ้ามีลักษณะสมบูรณ์แบบ ทอผ้าได้สะดวก รวดเร็ว ไม่มีตำแหน่งที่ติดขัด ทำให้การทอผ้าเป็นไปด้วยความรวดเร็วและประณีต สวยงาม
- ฟันหวี ต้องมีการรักษาขณะใช้ หรือเก็บรักษา เพื่อไม่ให้ฟันหวีเหล็กเป็นสนิม ต้องป้องกันด้วยการใช้เทียนไข ละลายด้วยน้ำมันก๊าด ราดซีฟ่อนหวีเหล็ก ป้องกันการเกิดสนิมได้ แล้วใช้ครั้งต่อไปไม่มีปัญหา
- ชนิดของฟันหวี ที่ใช้ทอผ้ายกดอกที่เป็นผ้าไหมและผ้าฝ้าย จะต้องใช้ชนิดของฟันหวีที่มีความเหมาะสมต่อขนาดของเส้นไหมและฝ้าย เพื่อให้ขนาดเส้นไหมของเส้นไหมและฝ้ายที่เป็นเส้นยืน มีความ

เหมาะสมพอดีต่อช่องฟันหวี ทำให้ลวดลายผ้าไม่ผิดเพี้ยน และการทอผ้าไม่ต้องกระทบฟันหวี ด้วยการออกแรงมาก เพราะฟันหวีมีลักษณะฝืด

-การคันเส้นยืนทิ้งไว้เป็นเดือน มีผลต่อการม้วนเส้นยืน เพราะเส้นยืนจะยึดติดกันทำให้การแปรงหรือหวีเส้นใหม่ ทำได้ยากลำบาก และเส้นยืนอาจจะผุ เปื่อยได้ง่าย

-การคันเส้นไหมยืน ต้องสาวเส้นไหมเป็นรูปเลขแปด และเก็บเส้นไหมขัดกันให้ถูกต้องทุกเส้นไหมยืนเพราะฉะนั้นเมื่อม้วนเก็บเส้นไหมยืนจะไขว้สลับกัน ไม่ได้ไขว้ไปในทางเดียวกัน ทำให้การม้วนเก็บเส้นยืนติดขัด ม้วนเก็บได้ยาก และเมื่อคลี่ออกมาทอผ้า เส้นไหมยืนจะไขว้ขัดกันไม่เป็นระเบียบไม่สามารถดึงไม้ดัดเล็กเนื่องจากเส้นยืนไขว้ติดกันแน่น

- ฝนตกถูกเส้นไหมและอากาศชื้นมากทำให้เส้นไหมติดกับช่องฟันหวี ต้องทาน้ำมันก๊าดเพิ่มความลื่น

- การสอดฟันหวีต้องทำกลางวัน ในสถานที่ที่มีแสงสว่างชัดเจนเพื่อสอดได้ถูกต้อง ทุกช่องฟันหวี และครบ ช่องละ 2 เส้น ไม่ขาดหรือเกินช่องฟันหวี

- การทอผ้ายกดอกทุกครั้งต้องปรับอุปกรณ์การทอให้อยู่ในลักษณะเหมาะสมกับผู้ทอทุกครั้ง เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเวลาที่ทอทุกครั้ง ทำให้ได้ผ้าออกมามีคุณภาพและสวยงาม

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

กระบวนการเรียนรู้ และฝึกหัดการทอผ้ายกดอกพุมเรียงของทีมนักวิจัย และผู้ร่วมกิจกรรม ควรเรียนรู้และฝึกจากขั้นตอนง่ายไปหาขั้นตอนยาก เพื่อให้การเรียนรู้น่าสนใจ ไม่รู้สึกว่ายาก และน่าเบื่อ โดยเริ่มต้นจากการรู้จักเครื่องมืออุปกรณ์การต่อเส้นไหม การติดตั้งทูก การทอเนื้อผ้า การกรอและหลอดไหม การทอดอก การคันไหม การสอดฟันหวี การม้วนเก็บไหม การก่อเขาเนื้อ การเก็บดอก และการก่อเขาดอก

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอก ได้ถ่ายทอด กรรมวิธีการทอผ้ายกดอกทุกขั้นตอนและวิธีการให้ด้วยความเต็มใจ และตั้งใจ ถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังจนหมดเปลือกทุกเทคนิคกรรมวิธี

คุณสมบัติที่ดีของผู้เรียนรู้ การทอผ้ายกดอกให้ประสบความสำเร็จในการรับถ่ายทอดความรู้ ต้องเป็นคนใจเย็น ละเอียด รอบคอบ สายตาชัดเจนดี มีสมาธิสูง รู้จักสังเกต ตั้งใจฝึกหัด และเพิ่มทักษะ เพราะการทอผ้ายกดอก เป็นกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน ทำได้ครั้งละน้อยๆ เส้นใยเล็กมาก ต้องใช้สายตา และมีโอกาสขาดหรือเกี่ยวพันยุ่งเหยิงได้ง่าย

ศักยภาพ และความสามารถ ของผู้เรียนรู้แต่ละคนมีไม่เท่าเทียมกัน ทำให้การใช้เวลาเรียนรู้และผลที่ได้เป็นความรู้ไม่เท่ากัน ทักษะความชำนาญยังมีน้อยต้องได้รับการฝึกฝนอีกต่อไป และต้องได้พัฒนาความชำนาญไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ได้ผ้าทอมีคุณภาพ

การฝึกหัดการทอผ้ายกดอก ทำให้ผู้เรียนได้รู้ว่าสามารถทอผ้าได้ครั้งละน้อย ใช้เวลานาน กว่าจะได้ผ้าครบ 1 ผืน เป็นผลให้ความคิดที่มีอยู่เดิมว่า “ การทอผ้า ไม่พอกิน ” ได้ทวีความคิดรุนแรงขึ้นในผู้เรียนบางคน อีกทั้งในสายตาของผู้ที่เลิกทอผ้ายกดอก กลับมองว่า การมาเริ่มต้นฝึกหัดทอผ้ายกดอกเป็น

เรื่อง ถอยหลังเข้าคลอง เป็นการบั่นทอนความรู้สึกและความตั้งใจของผู้เรียนรู้ฝึกหัด ทำให้เกิดการเหนื่อยล้าทางใจ และลดความตั้งใจลง

การจัดหาเส้นไหม เพื่อนำมาทอผ้ายกดอก พุมเรียงซึ่งไม่มีการเลี้ยงไหมภายในท้องถิ่น และหาแบ่งซื้อไม่ได้ในท้องถิ่น ต้องหาแหล่งที่แบ่งซื้อได้จากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นคนพุมเรียงที่ไปทำธุรกิจผ้าไหมในกรุงเทพฯ โดยอาศัยความสนิทสนมและความเป็นเครือญาติ และเส้นไหมที่ใช้ต้องเป็นไหมดี ประเภทที่ 1 เท่านั้น

7. กิจกรรมการถ่ายทอดการเรียนรู้ เรียนทอผ้ายกดอก ให้กับเยาวชน

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนของท้องถิ่นมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมการทอผ้ายกดอกของท้องถิ่น ความคาดหวังของกิจกรรม นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 และมีชมศึกษาตอนต้นจำนวน 12 คน ได้เรียนรู้การทอผ้ายกดอก จำนวน 24 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนโรงเรียนวัดพุมเรียง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 12 คน นักศึกษาของการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2 คน

ขั้นตอนการเตรียมดำเนินกิจกรรม

- ทีมวิจัยและนักเรียน กำหนดวัน เพื่อเรียนและฝึกหัดการทอผ้ายกดอก และหาสถานที่ที่เหมาะสม จัดเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์การทอหูก ที่สามารถทอผ้าได้สะดวก เรียบร้อย ไม่เกิดปัญหาขณะเรียนและฝึกหัดทอผ้า

- จัดแบ่งเวลาและเครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสมต่อจำนวนผู้เข้าร่วมเรียนรู้และฝึกหัด

- เริ่มต้นเรียนรู้เรื่องการทอผ้าจากขั้นตอนที่ง่ายที่สุด ในวันเสาร์ และอาทิตย์ จำนวน 14 วัน เป็น

การเรียนรู้การทอเนื้อผ้า

- เรียนรู้การทอดอกในช่วงปิดเทอม

- ประเมินผลการเรียนรู้และปรับปรุง การฝึกหัดทอผ้า

ผลการดำเนินกิจกรรม คือ เด็กและเยาวชนจำนวน 14 คน เป็นคนในชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ หมู่ที่ 5 ตำบล พุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เรียนรู้เรื่องการทอผ้ายกดอกพุมเรียงซึ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

- ทอเนื้อผ้า จำนวน 14 วัน เป็นการฝึกหัดทอเนื้อผ้า ซึ่งเป็นขั้นตอนง่าย ๆ มีการปฏิบัติคือ การ

ฝึกต่อเส้นยืนด้วยเงื่อนที่สามารถลอดผ่านช่องฟันหวีได้ การฝึกเหยียบดินพืมซึ่งมี 2 อันใช้ส้นเท้าเหยียบ อันที่ใกล้ผู้ทอและปลายเท้าเหยียบอันที่ไกลผู้ทอ การฝึกพุ่งกระสวยให้สัมพันธ์กับการเหยียบดินพืม การฝึกจับครอบพืมเพื่อกระทบฟันหวีอัดแน่นเส้นพุ่งและฝึกหัดทอเนื้อผ้าในที่สุด

- ทอดดอก หรือลวดลายผ้า เป็นการฝึกหัดทอดดอก ของเด็กและเยาวชนที่มีร่างกายโตพอที่จะทอดผ้ายกดอกได้ โดยการฝึกหัดยกและเหยียบเขาดอกพร้อมกับสอดไม้ขนาดใหญ่ ชันน็ดและพุ่งร้อยดอก ทำการฝึกหัดในช่วงปิดเทอม จำนวน 20 วัน

- ปรับปรุงการทอดผ้ายกดอก ของเด็ก และเยาวชน โดยการจับคู่ทอดผ้า แบ่งการฝึกหัดเป็นคู่ทอดผ้า 1 คน และอีกคนสอดไม้ขนาดใหญ่ ให้สลับกันทำหน้าที่ตามการตกลงแบ่งเวลาของทั้งสองคน ผ้ายกดอกที่ได้จากการทอด นำไปตัดเป็นเสื้อผ้าของแต่ละคน

ปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรม

1. เด็กนักเรียนบางคนตัวเล็ก ไม่สามารถพุ่งกระสวยผ้าที่มีความกว้าง 1 เมตร ได้ตลอดความกว้างของผ้า
2. จำนวนลูกที่ใช้ฝึกหัดมี 2 หลัง นักเรียน 14 คน ทำให้ลูก และนักเรียนไม่สมดุลกัน ขณะฝึกหัด
3. ลูกที่ไม่ได้ทำหรือจัดเตรียมโดยช่างทอดที่ชำนาญ เมื่อเด็กนักเรียนฝึกหัดทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ภายในลูกหลาย ๆ ลักษณะ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- ลูกที่ใช้ฝึกหัด สำหรับนักเรียน ควรมีความกว้าง 60 – 70 เซนติเมตร เพื่อให้ นักเรียนสามารถพุ่งกระสวยได้ผ่านพ้น ความกว้างของผ้า

- เด็กนักเรียนยังไม่สามารถยก และเหยียบเขาดอก พร้อมกับสอดไม้ขนาดใหญ่ต้องให้นักเรียน 2 คน ร่วมกันทอดผ้ายกดอกต่อลูก 1 หลัง

- เด็กนักเรียนแต่ละคนมีศักยภาพไม่เท่ากัน ต้องสร้างระเบียบความรอบคอบและแรงกระตุ้น สนับสนุนให้เด็กนักเรียนจัดการทำงานให้ถูกต้องและเรียบร้อย เพราะการทอดผ้าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดัดขัดและยุ่งเหยิงได้ง่าย

- เด็กฝึกหัดทอดผ้ายกดอกต้องการความเอาใจใส่ดูแลและแก้ไขให้ทันที เพื่อการฝึกหัดเป็นไปด้วยความสะดวกและราบรื่น มิฉะนั้นการทอดผ้ากลายเป็นเรื่องน่าเบื่อและขาดความน่าสนใจ

- แรงกระตุ้นสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นสิ่งสำคัญมาก การทอดผ้าที่ได้ผ้าไปตัดเสื้อผ้าหรือขายได้ จัดเป็นผลงานที่สร้างแรงกระตุ้น และความภูมิใจ ผลักดันให้เด็กและเยาวชนสนใจการทอดผ้าซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

- การจัดการให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งวิชาบังคับในหลักสูตร ต้องขึ้นกับผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอด ซึ่งต้องมาจากความตั้งใจ ความสนใจใฝ่รู้ และความอดทนอดกลั้นของผู้เรียนรู้ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้ถ่ายทอดให้

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

- การดำเนินกิจกรรมที่มีเด็กและเยาวชนร่วมด้วย ต้องสร้างแรงจูงใจ จากการสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนภูมิใจในผลงานของตนเอง ในกิจกรรมนี้การได้ทอผ้าที่สำเร็จเป็นผืนผ้าของตนเอง นำไปใช้ตัดเป็นเสื้อผ้าของตนเองได้ เป็นความภูมิใจที่สร้างแรงจูงใจได้ดี

- การทำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เป็นการบังคับ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและก้าวหน้า ต้องพยายามใส่ระเบียบกฎเกณฑ์เพิ่มเติมทีละน้อย และไม่สร้างแรงกดดันให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อรักษาความตั้งใจและความสนใจของเด็กและเยาวชนต่อกิจกรรม

- เด็กนักเรียน และเยาวชนสามารถทอเนื้อผ้าและดอกผ้าได้เท่านั้น ยังไม่สามารถเก็บดอก และก่อเขาเนื้อ ก่อเขาดอก เพราะเด็กนักเรียนตัวเล็ก การทอดอก หรือลวดลายผ้าต้องทำ 2 คน จะทอเพิ่ม พุงกระสวย ยก และเหยียบเขาดอก 1 คน อีกคนช่วยสอดไม้ขนาดใหญ่ เด็กนักเรียนและเยาวชนตัวโตเท่านั้นที่สามารถทอผ้ายกดอกได้คนเดียว ทุกหน้าที่ เพราะตัวโตมีแรงพอที่จะใช้มือซ้ายยกเขา เท้าซ้ายเหยียบเขา และมือขวาสอดไม้ขนาดใหญ่

- การถ่ายทอดให้เยาวชน ต้องสร้างคุณค่าควบคู่กับความภูมิใจในการทำกิจกรรม เช่น ได้ผ้าจากการทอของตนเองไปใช้ทำเสื้อผ้า หรือไปอวดเพื่อนและผู้ปกครอง เป็นต้น ทำให้เยาวชนภูมิใจในผลงานของตนเอง ที่เป็นผ้าซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ที่สามารถปฏิบัติได้จริง เสมือนกับรูจริง ทำได้จริง

คุณสมบัติของเด็กที่สามารถเรียนรู้การทอผ้ายกดอกได้เร็ว คือ คนที่มีความตั้งใจ มุ่งมั่น ละเอียดอ่อน มีใจรักเป็นสำคัญ เนื่องจากการทอผ้ายกดอก เป็นเรื่องของเส้นไหมเล็กมาก ละเอียดอ่อน ทอผ้าได้ช้า การขายผ้ายกดอกได้ปริมาณไม่มาก ความนิยมมีน้อยกว่าผ้าจากโรงงาน เด็กที่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีใจรัก มีความตั้งใจ มุ่งมั่น รอบคอบ มีความเป็นระเบียบ และใจเย็น จึงมีความพร้อมที่จะเรียนรู้การทอผ้ายกดอกได้ดีและชำนาญเร็วกว่าคนอื่น ๆ

8) เวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 29 มิถุนายน 2549 ณ โรงเรียนไชยาวิทยา

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม เพื่อเผยแพร่บอกเล่าผลงานวิจัยสู่สายตาประชาชนของท้องถิ่นและใกล้เคียง และจัดแสดงนิทรรศการผลงานวิจัยของโครงการ สำหรับครู นักเรียน หน่วยงานต่างๆ และผู้สนใจได้ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน

ความคาดหวังของกิจกรรม คือ ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยสู่ท้องถิ่น และบุคคลภายนอก กลุ่มเป้าหมายเป็นครู นักเรียน ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน รวม 50 คน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัย นักเรียน ครู ชาวบ้าน และผู้สนใจ ในอำเภอไชยา จำนวน 200 คน เข้าร่วมประชุมรับฟังการนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 3 โครงการ ได้แก่ โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 2 โครงการศึกษาแนวทางการจัดการป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณ ปูเปี้ยวอย่างยั่งยืน บ้านท่าฉาง อำเภอท่า

ฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการแนวทางการฟื้นฟูคลองในตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนการเตรียมการดำเนินกิจกรรม

- ประชุมเรื่อง การจัดงานแสดงผลงานวิจัยท้องถิ่น กำหนดวัน เวลา สถานที่ เนื้อหาที่น่าสนใจ เป้าหมาย ผู้ร่วมงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และประสานงานเรื่องต่างๆ
- ประชุมครั้งที่ 2 สรุปผลตามหน้าที่รับผิดชอบ การตอบรับเข้าร่วมงาน
- เตรียมงาน คือเตรียมสถานที่ จัดและติดตั้ง นิทรรศการของแต่ละโครงการ ที่นำเสนอทดลองใช้อุปกรณ์และเครื่องมือทุกอย่างที่ต้องใช้ในงานนำเสนอ ผลการดำเนินการวิจัย

ผลการดำเนินกิจกรรม

การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จัดขึ้นในวันที่ 29 มิถุนายน 2549 เวลา 9.00 – 15.30 น. ณ หอประชุมโรงเรียนไชยวิทยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการเป็นเจ้าภาพร่วมระหว่างโครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดการทอดผ้าไหมพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 2 โครงการศึกษาแนวทางการจัดการป่าชายเลน เพื่อเพิ่มปริมาณปูเปื้อยอย่างยั่งยืน บ้านท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ศูนย์พัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 13 และโรงเรียนไชยวิทยา

โครงการได้นำเสนอผลงานวิจัยให้ผู้ร่วมประชุมในเวทีดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

- 1) ความเป็นมาของโครงการ สรุปผลของระยะที่ 1 จนมาเป็นระยะที่ 2 ได้ผลอะไรบ้าง เป็นอย่างไร เหตุผลที่ต้องทำวิจัยต่อไปในระยะที่ 2
- 2) คำถามวิจัย
- 3) วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่ออะไร
- 4) พื้นที่ดำเนินการวิจัย
- 5) กิจกรรมที่ทำในโครงการ ได้แก่
 - ประชุมทีมวิจัย
 - ศึกษาฐานกลุ่มทอดผ้าไหมธรรมชาติบ้านเนินธัมมัง อ.เชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - เรียนรู้วิธีการบันทึกลายผ้า
 - อนุรักษ์หูก
 - ประยุกต์การทอดผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 8 ดินเหนียว
 - สืบทอดการทอดหูกและถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนและคนในชุมชนตำบลพุมเรียง
- 6) ผลได้จากการวิจัย
- 7) บทเรียนจากการวิจัยและข้อเสนอแนะ

8) สิ่งที่โครงการคาดว่าจะทำต่อ

- ศึกษาเพิ่มเติมเรื่องการทอผ้ายกดอกชั้นสูง (ผ้ายกดอก 100-150 ตะกอหรือเขา)
- พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอก

9) รายงานที่มวิจัยและที่ปรึกษา

มีการวิจารณ์โครงการให้ข้อเสนอแนะคำแนะนำโดยอาจารย์ สมเจตนา มณีโนมัย จากทีมงานวิจัยโครงการสังเคราะห์ประสบการณ์กลุ่มงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้

การนำเสนอผลงานวิจัยของโครงการยังมีชุดนิทรรศการ จัดแสดงลวดลายผ้าพุมเรียงเก่าโบราณอายุตั้งแต่ 150 กว่าปี ลงมาและลวดลายผ้าที่ทอโดยผู้รับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเด็กนักเรียนของโรงเรียนวัดพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ได้เรียนรู้การทอผ้ายกดอก รวมทั้งการสาธิตการทอผ้ายกดอกของเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดพุมเรียง ผู้เข้าร่วมงานทั้งสื่อมวลชนจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 สุราษฎร์ธานี ครู นักเรียน ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ราชการได้สนใจสอบถามข้อมูลเรื่อง ลวดลายผ้าและกรรมวิธีการทอผ้ายกดอก ผลได้ที่เกิดจากการวิจัยมีอะไรบ้าง จบโครงการแล้วจะทำอะไรต่อไปในเรื่อง การทอผ้ายกดอก ครู ชาวบ้านได้ชมลวดลายผ้าพุมเรียงแล้วมีการวิจารณ์ถึงลวดลายผ้า เจึงผ้าได้บ่งบอกถึงความเชื่อ ความมีเอกลักษณ์ของลวดลายที่เป็นไทยพุทธ และแขกในลวดลายผ้า ความแตกต่างของไทยที่มีในผ้าเก่าโบราณกับใหม่ในปัจจุบันและคันทองของผ้าเก่าโบราณกับคันทอของผ้าปัจจุบัน

การวิจารณ์ลวดลายผ้าเก่า 150 กว่าปีทั้ง 2 ผืน คือ ลายใบไม้ ว่าเป็นใบมะขม ซึ่งเป็นใบไม้ที่ใช้ในงานมงคล มีความเชื่อทางมหานิยมในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เส้นไหมที่ใช้ทอเป็นเส้นไหมเล็กมาก ผ้ามีลวดลายใช้ได้ทั้ง 2 ด้านเป็นสี่เหลี่ยมและสี่เหลี่ยมมีการทอที่เก็บเส้นไหมให้อยู่ในลายขัดเนื้อผ้าเรียบร้อยทั้งสองด้านไม่เหมือนผ้าทอยกดอกในปัจจุบันซึ่งใช้ได้ด้านเดียว เพราะอีกด้านมีเส้นไหมเหลือที่ไม่ใช่ดอกผ้า

ผ้าผืนที่สองใช้เป็นผ้านุ่งนาคลายพื้นผ้าเป็นลายดอกพิกลล้อมด้วยพุ่มข้าวบิณฑ์ เจึงผ้าอยู่ 2 ด้านของปลายผ้า วิเคราะห์ว่าเป็นลายประจำยามต่อลายด้วยลายใบเทศ ลายที่ปรากฏในเชิงผ้าทั้ง 3 ชั้นเป็นลายไทยชนิดต่าง ๆ ประกอบกัน

เจ้าของผ้าสองผืนนี้ คือ นางกุศล ศรีสิทธิยานนท์ อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เล่าว่า “ผู้ทอผ้าทั้งสองผืนเป็นย่าของตนเอง ชื่อ นางชุ่ม จินตเลข ได้ทอผ้านี้ที่ตำบลพุมเรียงด้วยตนเอง ใช้ข้าทาสบริวารเป็นผู้ช่วย”

ผ้าเก่าโบราณอีก 2 ผืนอายุ 120 กว่าปี เจ้าของผ้าคือ นางวันดี ภิญโญศิริกุล อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 1 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บอกเล่าเกี่ยวกับผ้าว่า “ผ้าสองผืนนี้ผู้ทอเป็น ชาวพุมเรียง ผักหักทอผ้ายกดอกที่พุมเรียงตั้งแต่เป็นเด็กสาวชื่อ นางราชกิจ วรเดช (ชื่อเดิม นางเขื่อน เคนคำ) เมื่อครอบครัวไปทำงานกับเสด็จในกรมพระองค์หนึ่ง ได้แสดงฝีมือทอผ้ายกดอกที่ในวังเพื่อแสดงออกว่าคนพุมเรียงสามารถทอผ้ายกดอกได้” ผ้าผืนแรกเป็นลายไทย ได้มีการดูและวิเคราะห์กันไว้ คือ ลายดอกจัน มีทั้ง

ตูมและดอกบานในลายเชิงผ้าซึ่งทอเชิงผ้า ขึ้นได้แสดงออกถึงความสามารถของช่างทอผ้าเหมือนกับ ชันเชิงมวยของครุมวยไทโซยซึ่งต้องมีชันเชิงมวยประจำตัว

ผ้าอีกผืนลายพื้นผ้า ชื่อลายดอกพิกุล เป็นดอกไม้มงคล นิยมปลูกในวัด นำดอกพิกุลร่วงแล้ว ร้อยเป็นมาลัยถวายพระ เชิงผ้าเป็นลายประเภทลายไทยอย่างแน่นอน ทั้งลายเชิงผ้าและลายดอกแต่งริมผ้าเป็นลายไทยมีลายพิกุลตูมและบานแผ่ในลวดลายไทย เป็นการแสดงถึงความสามารถของช่างทอผ้าในการเก็บดอกผ้า ความเชื่อและความศรัทธาของช่างทอผ้าในสมัยโบราณ และยังได้แสดงถึงระดับความฝีมือของช่างทอผ้าคนนั้น

การสาธิตการทอผ้ายกดอกของทีมวิจัยและเยาวชนในโรงเรียนได้กระตุ้นความสนใจของผู้ร่วมงานให้ให้ความสำคัญต่อผ้ายกดอก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งสนใจในความสามารถของเยาวชนและลวดลายผ้ายกดอกชุมชนเรียง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- การประสานงานที่ดีมีความสำคัญต่อความสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของงานเสนอผลงานวิจัย การประสานงานเพื่อให้ใครทำหน้าที่อะไร ควรได้รับการตอบรับว่าสามารถมาทำหน้าที่ได้แน่นอน เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ ควรมีการตรวจสอบซ้ำก่อนวันงาน 1 วัน

- เครื่องมือนำเสนอต้องมีการทดลองใช้กับสถานที่จริง และมีการซักซ้อมก่อนนำเสนอให้เคยชิน

สรุปและอภิปรายผลการดำเนินกิจกรรม

การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทำให้เกิดความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น เผยแพร่กระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับโรงเรียน ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ราชการ อีกทั้งกระตุ้นแรงบันดาลใจให้เกิดความสนใจเห็นคุณค่าในสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลน และวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ผลได้จากการวิจัย

ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อตัวนักวิจัย สรุปได้ดังนี้

- 1) ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มและรู้จักการใช้เวลาให้เหมาะสม เนื่องจากทีมวิจัยตำบลพุมเรียงประกอบด้วยคนสองศาสนาซึ่งมีความแตกต่างทางการกินอาหาร พิธีกรรม วันสำคัญทางศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ การทำงานเป็นกลุ่มจึงต้องลดหรือไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนาเป็นตัวตั้ง ความสามัคคี ความปรองดอง การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การลดทิฐิ เป็นต้น เป็นหนทางทำให้การทำงานกลุ่มบรรลุเป้าหมาย อีกทั้งเรื่องของเวลาว่าง คนพุมเรียงประกอบอาชีพประมง แต่เป็นการประมงหลากหลายประเภทเวลาทำงาน ทำให้แม่บ้านในทีมวิจัยมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ช่วงเวลาทำการเรียนรู้จึงต้องหาความเหมาะสมเป็นช่วง ๆ ตามแต่ละกลุ่มในทีม ช่วงมรสุมเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงฤดูลมมรสุมที่ทำการประมงไม่ได้ มีเวลาว่างเต็มที่เหมาะกับการเรียนรู้

2) ทีมวิจัยได้เรียนรู้วิธีการบันทึกผลลวดลายผ้าอย่างเป็นระบบเป็นการดึงความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเก็บดอกผ้าในกระบวนการสร้างลวดลายผ้า โดยเปรียบเทียบกันตั้งเป็น เส้นขึ้น แกนนอนเป็นเส้นพุ่ง เส้นพุ่งจะข้ามเส้นขึ้นเมื่อข้ามเส้นขึ้นลงอยู่ข้างล่าง ลวดลายผ้าที่ใช้ปรากฏบน ผืนผ้าจึงเกิดจากเส้นพุ่ง การนำลวดลายผ้าในผืนผ้ามาลงในกระดานกราฟด้วยหลักเกณฑ์เดียวกันข้างต้น ทำให้การอ่านลวดลายผ้าจากการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในกระดานกราฟเป็นเรื่องไม่ยาก ไม่สับสนจนงง ทีมวิจัยได้บันทึกลวดลายผ้าลงในกระดานกราฟ คือ ลายดอกพิกุล ลายมะลิก้านต่อดอก ลายแมลงวัน ลาย ไท และลายก้านแย่ง

3) ได้ข้อมูลส่วนประกอบ โครงสร้าง วิธีการใช้งานของลูกที่เป็นความรู้รวบรวมไว้เป็นระบบ และมีลูกโบราณไว้ฝึกทดลอง

4) นักเรียนและทีมวิจัยสามารถทอผ้ายกดอกพุ่มเรียง โดยเรียนรู้หลักการของการทอผ้ายก ดอก ทำให้สามารถทอผ้ายกดอกทุกลวดลาย

5) ทีมวิจัยสามารถเก็บดอกผ้าหรือลวดลายผ้า ก่อเขาเนื้อและเขาออกทำให้เกิดลวดลายผ้า โดยการ ถ่ายทอดวิธีการซึ่งเป็นหลักการทำให้ประยุคใช้ทำได้กับลวดลายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอก

6) ได้บันทึกกรรมวิธีการทอผ้ายกดอกพุ่มเรียงจากความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นข้อมูลที่เป็นลาย ลักษณ์อักษรทุกขั้นตอน อ่านแล้วสามารถทำความเข้าใจนำมาทำการทอผ้า ยกดอกพุ่มเรียงได้

ข้อค้นพบจากการเรียนรู้ฝึกหัดและรวบรวมข้อมูลกรรมวิธีการทอผ้ายกดอกพุ่มเรียง สรุปได้ดังนี้

1) การตรวจสอบนัดหรือเขาของผ้าที่กำลังทอค้างไว้ คือ ชันนัด หรือใช้มือจับไม้ันัดใหญ่ที่ค้างอยู่ ในเส้นขึ้นให้ตั้งตรงขวางเส้นขึ้น เปิดเป็นช่องว่าง แบ่งเส้นขึ้นเป็นสองกลุ่ม ทำให้ไม้ถูกเขาซีกล่าง หนึ่งอัน ซึ่งเป็นนัดที่ขึ้นจะห้อยลงต่ำกว่าไม้ถูกเขาอันอื่น ๆ แสดงว่าไม้ถูกเขาอันที่ต่ำกว่าอันอื่น ๆ คือ นัดที่ทอค้างไว้

2) การเก็บดอกผ้าทำเพียงครึ่งดอก คือ เริ่มจากกลางดอกไปหาริมดอกผ้า การก่อเขาดอกนัดที่หนึ่ง เริ่มนับจากไกลสุดของผู้ทอคือ กลางดอกผ้า นับเข้าตัวผู้ทอจนครบนัดเป็นริมดอกผ้า

3) การทอผ้ายกดอกพุ่มเรียงเริ่มทอจากนัดไกลสุดของผู้ทอเข้าหาตัวผู้ทอถึงนัดหรือเขาสุดท้ายไกล สุดของผู้ทอ การทอกลับซ้ำเดิม จะทอช้านัดรองสุดท้ายไปจนถึงนัดที่หนึ่งแล้วทอซ้ำเดิมนัดที่สองไปจนถึง นัดสุดท้าย (ไม่ซ้ำเดิมนัดที่หนึ่ง) แล้วทอซ้ำเดิมนัดรองสุดท้าย ทำแบบนี้ซ้ำกลับไปมา

4) การเก็บดอกผ้าทำจากขวาไปซ้าย เพราะลวดลายตกแต่งริมผ้าและลายเชิงขณะทออยู่ขวามือ ลาย ตกแต่งริมผ้าและลวดลายเชิงผ้าจะมีจำนวนดอกจำนวนคงที่ แต่ลายพื้นผ้าจะมีจำนวนดอกผ้าได้ไม่แน่นอน แล้วแต่ผู้เก็บดอกผ้านั้น ๆ และความกว้างของดอกผ้าแต่ละลวดลาย

5) เส้นไหมยืนใช้ทอผ้ายกดอกต้องเป็นไหมหนึ่งคุณภาพดี เส้นเล็ก ใช้ไหมเบอร์ 3 เส้นพุ่งใช้ไหม หนึ่งเบอร์ 6 เพราะเส้นยืนต้องใช้เส้นเล็ก สามารถทอได้สะดวก ต้องเรียบ ตื่น เหนียว ขาดยาก เส้นพุ่งใหญ่ กว่าทำให้ลวดลายผ้า นูนเด่น ชัดเจน เส้นใหญ่พุ่งกับเส้นเล็กทำให้ลวดลายละเอียด ประณีต สวยงาม

6) การรักษาพันธุ์ชนิดที่เป็นเหล็ก ใช้เทียนไขผสมน้ำมันกาด ละลายด้วยความร้อน ราดพันธุ์เก็บรักษาไม่ให้เป็นสนิม

7) การเก็บดอกของฝ้ายกดอกพุ่มเรียง เก็บเป็นช่อพันธุ์ซึ่งมี 2 เส้นขึ้นใน 1 ช่อพันธุ์ จะเก็บดอกช่อหรือข่มไม้แยก 2 เส้นใน 1 พันธุ์ เรียกว่า เก็บดอกไม้ฝ้ายพันธุ์

8) การต่อเชือกทำเขา เขาเนื้อจะต้องไว้รอยต่อเชือกบนไม้ลูกเขาเพื่อไม่ให้รอยต่อเสียดสีกับเส้นขึ้น เขาดอกต้องไว้รอยต่อเชือกอยู่ในท่อนเขา ซึ่งเขวนท่อนเขาดอกไว้กับไม้ลูกเขา

9) การกระทบพุ่ม ขณะทอผ้าต้องสัมพันธ์กับการเหยียบดินพุ่ม คือ ขณะกระทบพุ่มเข้าถึงเส้นพุ่งให้สลับเท้าเหยียบดินพุ่ม เพื่อให้เส้นขึ้นขัดกับเส้นพุ่งที่กระทบอยู่นั้นเป็นการขัดต่อไปเตรียมพร้อมที่จะพุ่งกระสวย

10) การเก็บดอกฝ้าย ทุก ๆ ดอกฝ้ายจะมีจุดถึงกลางตั้งแต่โคนกลางดอกฝ้ายหรือนักแรก เมื่อเก็บดอกนักต่อไปต้องยึดจุดถึงกลางดอกฝ้ายทำให้เก็บฝ้ายได้เร็วและไม่ผิดพลาด โดยไม่ต้องนับเส้นขึ้นระหว่างดอกฝ้ายแต่ละดอก ซึ่งช่างทอ เรียกว่า “คืน”

11) เนื้อผ้ามีตำหนิได้เพราะเขาเนื้อมีลักษณะเทียมหรือเส้นขึ้นอยู่ในเขาเนื้อทั้งสองดัด หรือเส้นขึ้นไม่อยู่ในเขาเนื้อดัดใดเลย และลักษณะเส้นขึ้นมีจำนวนเกินหรือไม่ครบใน 1 ช่อพันธุ์ (2 เส้น)

12) ลายราชวัตร โคม ต่างจากลายอื่น เพราะทอโดยใช้กระสวย 3 อัน เส้นขึ้นใช้สลับสี 2 สี เป็นเส้นขึ้น 4 เส้นหนึ่งสี สลับกับ 2 เส้นหนึ่งสี เส้นพุ่งใช้ 2 สี หนึ่งสีใช้ควบ 2 เส้นในหนึ่งกระสวยและ 1 เส้นในหนึ่งกระสวย อีกหนึ่งสีใช้ 1 เส้นในหนึ่งกระสวย ทอลายราชวัตร โคม ด้วยการสลับกระสวยให้เกิดลวดลาย

- เริ่มต้น กระสวย 2 เส้นพุ่ง เรียกว่า “ร้อยดอก”
- พุ่งกระสวย 1 เส้นพุ่ง (สีพื้นผ้า) เรียกว่า “ปล่อง”
- ทำการ “ร้อยดอก” สลับ “ปล่อง” จำนวน 3 ครั้ง
- พุ่งสีพื้น (สีเดียวกับสีร้อยดอก) จำนวน 2 ครั้ง
- พุ่งกระสวย “ปล่อง” กลับมา จำนวน 1 ครั้ง

แล้วเริ่มต้น นักต่อไป ทำการทอพุ่งกระสวยซ้ำเดิมตามกรรมวิธีการทอฝ้ายกดอกพุ่มเรียงให้ครบทุก

นัด

ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน สรุปได้ดังนี้

ช่างทอผ้าในชุมชนบ้านหัวเลน หมู่ที่ 2 ตำบลพุ่มเรียง ซึ่งเลิกทอผ้ามานาน 20 ปี ได้เห็นทีมวิจัยให้ความสำคัญและสนใจฝึกหัดทอฝ้ายกดอกพุ่มเรียงนำลวดลายฝ้ายกดอกพุ่มเรียงมาบันทึกไว้ในกระดานกราฟ ทำให้ดูชัดเจนง่าย และสวยงาม ช่างทอชื่นชมที่ทำให้เรื่องยากของลายผ้าเป็นเรื่องเข้าใจง่าย ช่างทอเก่าเห็นถึงความพยายาม อุทิศหาของครุภัณฑ์ที่ร่วมเรียนรู้กรรมวิธีการทอเขาและเก็บดอกฝ้าย ซึ่งช่างทอนับว่าเป็นเรื่องยาก จึงเป็นการกระตุ้นจิตวิญญาณของช่างทอเก่า ๆ หวนรำลึกถึงคุณค่าของฝ้ายกดอกพุ่มเรียงและเทคนิคกรรมวิธี ฝีมือดี ๆ ของแต่ละคน ดังนั้นการฟื้นฟูการทอฝ้ายกดอกที่กำลังพยายามฟื้นฟูให้กลับมา

อนุรักษ์การทอดผ้ากดอกพุ่มเรียงได้เกิดขึ้น เนื่องจากโครงการมีหูกและอุปกรณ์ จำนวน 4 หลังให้ช่างทอดเก่า ทำการทอดผ้ากดอกเพราะช่วงเวลาฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ 4 - 5 เดือน เป็นช่วงเวลาว่างจากการ ประมง อีกทั้งช่างทอดเก่ายังมีการพูดถึงกรรมวิธีทำผ้ากดอกขั้นสูง ที่มีจำนวนเขาคอก 100 - 150 นัต หรือ มากกว่า ที่เป็นผ้า กดอกประดิษฐ์ สวยงาม สมัยโบราณใช้ในหมูขุนนางและชนชั้นสูง

บทเรียนและข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

การทำกิจกรรมในกระบวนการวิจัยของโครงการได้พบบทเรียนของการทำงานจากกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1) การดำเนินงานวิจัยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมงานและการประสานงาน เพราะการ เตรียมงานทำให้รู้ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งสามารถหาแนวทางแก้ไขได้ทันเวลา การประสานงานทำให้ การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นตามขั้นตอนที่กำหนด ไม่ขัดข้อง ไม่เกิดปัญหาเฉพาะหน้าอย่าง มากมายกระทันหัน ผู้ร่วมงานทั้งในและนอกทีมวิจัยสามารถร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ

2) การทำงานร่วมกันในระหว่างทีมวิจัยที่มีความแตกต่างเรื่องศาสนา จำเป็นต้องให้ความสำคัญใน เรื่อง พิธีกรรม อาหาร ข้อห้ามทางศาสนาและความเชื่อ ศรัทธาต่อศาสนา ฯลฯ เพื่อให้คนต่างศาสนาทำงาน ร่วมกันด้วยดีทีมผู้ร่วมงานต้องให้เกิดคติในศักดิ์ศรีความเป็นคนของแต่ละศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ ถ่วงเกินหรือดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนาอื่น ให้ความสำคัญต่อเวลาที่สำคัญของแต่ละศาสนา ทำให้ทีมวิจัย ร่วมงานกันด้วยความสามัคคี ประองคอง ทำงานเป็นกลุ่มได้ด้วยดี

3) นักวิจัยต้องให้ความสำคัญในเรื่องการเก็บข้อมูลและบันทึกอย่างต่อเนื่อง การทำงานเป็นทีมต้อง ทำหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บข้อมูล มีผู้รับผิดชอบบันทึก รวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ในการทำกิจกรรม แต่ละครั้งต้องมีผู้ทำหน้าที่ค้นหาข้อมูล ทำงานร่วมกับผู้บันทึกข้อมูล เพื่อไว้เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดเป็น รายงานวิจัย

4) กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอดผ้ากดอก ต้องเริ่มต้นด้วยวิธีการที่ง่ายไปสู่ขั้นที่ยากแบบ ค่อยเป็นค่อยไป เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจและความตั้งใจของผู้เรียน เนื่องจากขั้นตอนการทอดผ้ากดอกกรรมวิธี เริ่มต้นจาก กรอไหม หลอดไหม คั่นไหม สอด핀หวี ม้วนเก็บไหม ก่อเขาเนื้อ เก็บดอกและก่อเขาคอกแล้ว จึงติดตั้งหูกเริ่มทอดผ้า เป็นขั้นตอนที่ไม่ได้เรียงลำดับความยากง่าย ดังนั้น การถ่ายทอดเมื่อผ่านการวิจัยจึง พิจารณาเรียงลำดับขั้นตอนจากง่ายที่สุดไปหายาก คือ กรอไหมสอดเส้นไหม ทอเนื้อ ทอดอก คั่นไหม สอด ฟินหวี ม้วนเก็บไหม ก่อเขาเนื้อ เก็บดอก ก่อเขาคอก และซ่อมเขา

5) การถ่ายทอดให้เยาวชนต้องสร้างคุณค่าควบคู่กับความภาคภูมิใจในการทำกิจกรรม เช่น ได้ผ้า จากการทอของตนเองไปใช้หรือไปอวดเพื่อน ๆ ผู้ปกครอง เป็นต้น เพราะความภูมิใจต่อตนเองทำให้ เยาวชนเกิดจิตสำนึกเห็นคุณค่าความสำคัญและมีใจรักวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองโดยปริยาย

6) คุณสมบัติของเด็กที่สามารถเรียนรู้การทอผ้ายกดอกได้เร็ว คือ คนที่มีความตั้งใจ มุ่งมั่น ละเอียดอ่อนและมีใจรักเป็นสำคัญ เพราะเด็กและเยาวชนดังกล่าวเมื่อได้เรียนและฝึกหัดจะไม่ท้อแท้และเบื่อหน่าย ทำการฝึกหัดด้วยความสุขและสนุกสนาน มองว่าการทอผ้ายกดอกเป็นที่น่าสนใจและเรียนรู้

7) กระบวนการถ่ายทอดจำเป็นต้องปรับวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะกับวัยของเด็ก เช่น เด็ก 2 คน ร่วมกันทอผ้ายกดอก ด้วยการประสานความร่วมมือและร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว เนื่องจากขนาดร่างกายของเด็กบางคนเล็กเกินกว่าสามารถทอผ้ายกดอกได้คนเดียวเพราะขนาดของทูก ทำผ้ากว้าง 1.0 – 1.10 เมตร ต้องปรับปรุงให้เด็กทอได้โดยทำทูกกว้าง 60 เซนติเมตร แต่ขนาดนี้ผ้าใช้ประโยชน์ได้น้อย จึงเรียนและฝึกหัดด้วยการทอผ้ายกดอกร่วมกัน 2 คน คนหนึ่งทออีกคนสอดไม้ขนาดใหญ่ เป็นการฝึกการทำงานร่วมกันและสมาธิได้ด้วย

8) คุณสมบัติของคนที่จะมาเรียนรู้การทอผ้า ต้องเป็นคนที่มือใจเย็น ละเอียด รอบคอบสายตาดี เพราะการทอผ้ายกดอกเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและมีความประณีต เส้นไหมที่ใช้ทอผ้ายกดอกมีขนาดเล็กมาก เพื่อให้ได้ผ้าลวดลายละเอียด สวยงาม มีคุณภาพ เส้นไหมเมื่อพันกันยุ่งเหยิงจะแก้ไขยากต้องตัดทิ้ง ผ้ายกดอกทอได้ช้าหากไม่มีสมาธิรับรื้อนยังทำได้ช้าและยังมีปัญหา แก้ไขยาก

9) คนที่จะผ้ายกดอกได้ ต้องมีสมาธิสูง ไม่มีความมีความกังวลในขณะที่ทอจะมีการทอผิดแล้วต้องแก้ไขทำให้เสียเวลา ยิ่งผิวนานยิ่งจะรู้จุดที่ผิดยังต้องแก้ไขจำนวนมาก ตัดทิ้งไม่ได้เพราะผ้าทอเป็นชุด การขาดสมาธิของผู้ทอทำให้ผิดตะกอลวดลายที่ได้ไม่ถูกต้อง เส้นไหมขาดและยุ่งเหยิง ถ้าใช้แรงมากเกินไป ปกติ การแก้ไขด้วยการต่อเส้นไหมหรือแก้ไขด้ายไหมเพิ่มขึ้นอีกหลายชั้นตอน

10) ทักษะคติของคนให้ความสำคัญในเรื่องมูลค่ามากกว่าคุณค่าของภูมิปัญญาการทอผ้าส่งต่อ กระบวนการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากมูลค่าของผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นปัจจุบันยังคงขายได้ราคาต่ำ ความต้องการซื้อยังมีน้อย ผลิตได้ครั้งละน้อย ๆ ความสนใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงขาดการสนใจและให้ความสำคัญ การรับการถ่ายทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น คนจึงมองว่าเป็นเรื่องลำสมัย ไม่พอกิน ค่อยพัฒนา

11) เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้ายกดอกที่เป็นไม้จะต้องลื่น เพื่อลดปัญหาการทอ เพราะที่ทอมือและอุปกรณ์ลื่นเป็นไม้ ขกเว้น ปัจจุบันใช้พื้นหวีเหล็กหรือ แสตดเลน (สมัยโบราณใช้พื้นหวีไม้) อุปกรณ์ไม้เมื่อใช้ต้องสัมผัสกับเส้นไหม เช่น กระสวย พัน กระดานม้วน ไม้ลูกพัน ไม้ลูกเขา ไม้มัดหวี และไม้มัดใหญ่ เป็นต้น เพราะฉะนั้นอุปกรณ์ไม้ต้องผิวเรียบ ลื่นเป็นมันแวว และไม่มีรอยแตก เพื่อให้เส้นไหมไม่ติดอุปกรณ์หรือขาดยุ่ยเพราะเสียดสีกับอุปกรณ์

3. สิ่งที่จะทำต่อ

การดำเนินกระบวนการวิจัยของโครงการระยะที่ 1 และ 2 ได้พบข้อมูลและความรู้เรื่องฝ้ายกดอกทั้ง ลวดลายผ้า องค์ความรู้เรื่องการทอฝ้ายกดอก ฝ้ายกดอกเก่าโบราณ ฝ้ายก ดอกลวดลายร่วมสมัย และคุณค่า ความอลังการของฝ้ายกดอกพุมเรียง ทำให้คนในชุมชน ผู้เกี่ยวข้องเรื่องผ้าทอขกดอก มีความคิดทำกิจกรรม ศึกษาต่อเนื่องจากองค์ความรู้ที่ได้มาแล้ว เพื่อสร้างแนวทางการฟื้นฟูการทอฝ้ายกดอกพุมเรียงเป็น วัฒนธรรมของท้องถิ่นสืบทอดต่อไป ดังนี้

1) ศึกษาเพิ่มเติมเรื่อง การทอฝ้ายกดอกชั้นสูง ซึ่งพบว่าฝ้ายกดอกพุมเรียงเก่าโบราณที่พบในตำบล พุมเรียง ขณะทำการวิจัยเป็นผ้าทอขกดอกอายุ 150 ปี และ 100 ปี ทอที่ตำบลพุมเรียง และทอในราชสำนัก โดยคนพุมเรียงแท้ ๆ ฝึกหัดทอฝ้ายกดอกพุมเรียงจนชำนาญมาก่อน

2) พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอฝ้ายกดอก เนื่องจากแหล่ง เรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นพุมเรียงที่ถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับบุคคลภายนอกยังไม่มีกรริเริ่ม เพราะพุมเรียงเป็นเมืองเก่าแก่มี่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นน่าสนใจมากมาย เหมาะแก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดอย่างเป็นระบบของ ท้องถิ่น

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยของโครงการที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมและผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์

- เพื่อจัดระบบข้อมูลเรื่อง การทอผ้าไหมพรมเรียงให้เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ
- เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้การสืบทอดและอนุรักษ์องค์ความรู้เรื่องการทอผ้าไหมพรมเรียงไว้

เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.2 ขอบเขตหรือกรอบการวิจัย

- ศึกษาการทอผ้าไหมพรมเรียงด้วยกี่โบราณ
- สร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์การทอผ้าไหมพรมเรียง
- อนุรักษ์เครื่องมือทอผ้าดั้งเดิมของท้องถิ่น
- ประยุกต์การทอผ้าไหมพรมเรียงลายโบราณด้วยกี่กระตุก

1.3 การดำเนินงาน

- ประชุมทีมวิจัยรายเดือน
- ศึกษาดูงานกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านเนินขมมัง จังหวัดนครราชสีมา
- เรียนรู้วิธีการบันทึกลายผ้า
- การอนุรักษ์หูก
- ประยุกต์การทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 8 คืบเหยียบ
- สืบทอดการทอหูกและการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนและคนในชุมชนตำบลพุมเรียง
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย

1.4 วิธีการเก็บข้อมูล

- การเก็บข้อมูลทางตรง คือ การศึกษาดูงาน การประชุมกลุ่ม การสอบถามและสัมภาษณ์ และการฝึกหัดปฏิบัติจริง
- การเก็บข้อมูลทางอ้อม คือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

1.5 สรุปผลการวิจัย

(1) การประชุมทีมวิจัย ประชุมร่วมกันเดือนละ 1 ครั้ง โดยไม่ได้กำหนดเวลาแน่นอนของทุกเดือน การนัดหมายประชุมเดือนต่อไปจะหาข้อสรุปกำหนดวันประชุมที่เป็นเวลาเหมาะสมของสมาชิกทีมวิจัย ใช้

วิธีการประชุมแบบเป็นทางการและแบบธรรมชาติไม่เป็นทางการ (ปรึกษาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค)

(2) การศึกษาและดูงาน การเยี่ยมชมธรรมชาติและการทอผ้าด้วยกี่ทอมือ 6 – 8 ดินเหยียบ พบว่าการเยี่ยมชมโดยธรรมชาติโดยใช้วัตถุภายในท้องถิ่นของกลุ่มทอผ้าเยี่ยมชมธรรมชาติบ้านเนินธัมมัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เคยใช้เนื้อไม้ เปลือกไม้และใบไม้ปัจจุบันได้เลือกใช้ใบไม้ทำสีแทนเนื้อไม้และเปลือกไม้เพื่อรักษาค้นไม้ของท้องถิ่น ใช้ตัวจับสีจากวัสดุในท้องถิ่น คือ น้ำโคลน น้ำสารส้ม น้ำปูนใส น้ำสนิมเหล็ก และน้ำจืด การเยี่ยมชมดังกล่าวใช้เยี่ยมชมธรรมชาติได้ดี โหมเยี่ยมชมธรรมชาติจะสวยงามและแวมมากกว่าเส้นด้าย

การทอผ้าด้วยกี่ทอมือ 4-6 ดินเหยียบของศูนย์ศิลปาชีพบ้านท่านหญิง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าการทอผ้าด้วยกี่ทอมือ 4-6 ดินเหยียบมีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ผักหัดจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ 11 เป็นการทอผ้าที่เหยียบดินเหยียบแล้วพุ่งกระสวย ไม่ใช่ไม้กดสอดคันเส้นยืนประหยัดเวลา แต่ลวดลายผ้ามีน้อยเพราะจำนวนตะกอมมีเท่าจำนวนดินเหยียบซึ่งน้อยกว่าจำนวนตะกอหรือเขา ของผ้าทอยกดอก การก่อตะกอและทำคันกระดกผูกดับตะกอจะนำมาใช้ร่วมกับวิธีทอผ้ายกดอกเพื่อประยุกต์กรรมวิธีการทอผ้ายกดอกด้วยกี่ 8 ดิน เหยียบให้ได้ผ้ายกดอกที่มีคุณภาพ สวยงามแต่ประหยัดเวลา

(3) การเรียนรู้การบันทึกลายผ้า ลวดลายผ้าของผ้ายกดอกมีหลักการที่พิจารณาจากครุผ้าและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความคิดเห็น พบว่าเส้นใยที่ทอดยาวในแนวตั้งเรียก “เส้นยืน” เส้นใย ที่ขัดเส้นยืนให้ยกขึ้นและข่มลงเรียก “เส้นพุ่ง” เมื่อนำมาเปรียบเทียบเพื่อบันทึกลงในกระดานกราฟ ให้เส้นยืนเป็นแกนตั้ง เส้นพุ่งเป็นแกนนอน บันทึกลวดลายผ้ายกดอกลงในกระดานกราฟตามลักษณะลวดลายผ้าที่ปรากฏในผ้าจะเห็นว่าลวดลายผ้าทอยกดอกเกิดจากเส้นพุ่งข่มเส้นยืนลง ปรากฏเส้นพุ่งให้เห็นเป็นลวดลายผ้า เมื่อนำลวดลายผ้าในกระดานกราฟใช้เก็บดอกผ้าที่จะก่อเขาคอกเป็นเขาคอกสำหรับทอผ้ายกดอกทำให้การเก็บดอกผ้าจากการดูลวดลายในกระดานกราฟเป็นเรื่องไม่ยากสังเกตง่าย มองเห็นชัดเจน และสามารถบันทึกลวดลายผ้าไว้เป็นหลักฐานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร

(4) การอนุรักษ์หูก ได้จัดทำหูกหรือกี่ทอมือแบบอย่างโบราณพร้อมอุปกรณ์ จำนวน 4 หลัง ใช้ทำการเรียนรู้และฝึกหัดทอผ้ายกดอก ข้อมูลโครงสร้าง ชิ้นส่วนและการใช้งานที่เป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ หูก คือ เครื่องมือทอผ้าที่ใช้ในตำบลพุมเรียงตั้งแต่โบราณส่วนประกอบสำคัญของหูก ได้แก่ โครงหูก พืม เขาหูก กระสวย ไม้ราวหูก ไม้หน้าหูก กระดานม้วนหูก ลูกดั่ง ไม้ค้ำเขา ไม้กดลาย ไม้กดหัว ดินพืม ไม้ม้วนผ้า บ่ากี่ ไม้นั่ง ไม้ลูกเขา และฟันหัว

(5) การประยุกต์ทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุก 6 – 8 ดินเหยียบใช้ดินเหยียบ 6 อัน คิดตอนท้ายของโครงหูก ผูกดินเหยียบกับดับตะกอนันละ 1 ดับ ประยุกต์ทอผ้ายกดอกลายราชวัตร โคมซึ่งมีตะกอนเนื้อ 2 ดับ และตะกอดอก 4 ดับ ทอผ้าโดยใช้เท้ากดดินเหยียบไม่ต้องใช้ไม้กดใหญ่ขวางเส้นยืน พุ่งกระสวยด้วยมือ แต่

ลวดลายผ้าทอขดดอกพุ่มเรียงมีจำนวนตะกอมมากกว่า 8 ตะกอม ไม่สามารถประยุกต์ใช้เพราะจำนวนดินเหยียบทำได้น้อยเพียง 6-8 ดินเหยียบ ในพุ่มเรียงยังคงมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ 1 คนที่ทอผ้าที่กระตุก 12 ดินเหยียบได้

(6) การถ่ายทอดความรู้การทอผ้าขดดอกให้แก่นักเรียนและคนในชุมชนตำบลพุ่มเรียง ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดกรรมวิธีการทอผ้าขดดอกทุกขั้นตอนให้กับคนในชุมชนตำบลพุ่มเรียง จำนวน 12 คน ขั้นตอนการทอผ้าขดดอก แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมเส้นไหมขึ้น และการทอผ้าขดดอกกรรมวิธีการเตรียมเส้นไหมขึ้น คือ การกรอไหม การหลอดไหม การคันไหม การสอดฟันหวี การม้วนเก็บไหม กรรมวิธีการทอผ้าขดดอก คือ การก่อเขาเนื้อ การเก็บดอก การก่อเขาดอก การทอเนื้อผ้า และการทอดอกผ้า

ทีมวิจัยถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าขดดอกได้แก่ การทอเนื้อผ้าและดอกผ้าให้แก่นักเรียนโรงเรียนวัดพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 13 คน และเยาวชนในชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ หมู่ 5 ตำบลพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 2 คน ซึ่งทุกคนฝึกหัดจนสามารถทอผ้าขดดอกได้

1.6 สรุปบทเรียนสำคัญจากการวิจัย

(1) การดำเนินงานวิจัย จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเตรียมงานและประสานงาน

(2) การทำงานในระหว่างทีมวิจัยที่มีความแตกต่างเรื่องศาสนา จำเป็นต้องให้ความสำคัญเรื่องพิธีกรรม อาหาร และข้อห้ามทางศาสนา ฯลฯ

(3) ความเหมาะสมในเรื่องของเวลาที่ดำเนินกิจกรรมงานวิจัยต้องเป็นเวลาว่างของส่วนใหญ่ในทีมวิจัยที่มาจากตารางแผนเรื่องเวลาให้ทีมวิจัยทำหน้าที่ได้โดยครบถ้วนสามารถทำงานได้ตามปกติ

(4) นักวิจัยต้องให้ความสำคัญในเรื่องเก็บข้อมูลและบันทึกอย่างต่อเนื่อง

(5) ข้อคิดการยอมรับธรรมชาติต้องใช้วุฒิคุณภายในท้องถิ่น ควรใช้ใบไม้เพื่อรักษาดันไม้ ถ้าใช้เปลือกไม้ต้องตัดทิ้งเพื่อรอให้ดันไม้สร้างเปลือกไม้ทดแทน

(6) ระยะเวลาในการศึกษาคูณต้องมีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ในเรื่องนั้นเพื่อการเก็บและศึกษาข้อมูลทำได้เต็มที่

(7) ไม้ทำโครงและอุปกรณ์ทุกต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง และแห้งสนิท ไม้บิด ไม้โค้งงอ และเปลี่ยนรูปทรง

(8) เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าขดดอกที่เป็นไม้ต้องถื่น เพื่อลดปัญหาการทอผ้า

(9) คุณสมบัติของคนที่จะมาเรียนรู้เรื่องการทอผ้าขดดอก ต้องเป็นคนที่มีใจเย็น ละเอียด รอบคอบ และซื่อสัตย์ เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและมีความประณีต

(10) คนที่ทอผ้าขดดอกขณะทอผ้าต้องมีสมาธิสูง ไม่มีความกังวลใจ และฝีมือไม่สากซึ่งอาจจะคิดเส้นไหมขาดและยุ่ย

(11) ทักษะคติของคนให้ความสำคัญในเรื่องมูลค่ามากกว่าคุณค่าของภูมิปัญญาการทอผ้าขดดอก ส่งผลต่อกระบวนการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

(12) กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้ายกดอก ต้องเริ่มต้นด้วยวิธีการที่ง่ายไปสู่ขั้นตอนที่ยากแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อกระตุ้นแรงจูงใจและความตั้งใจของผู้เรียน

(13) การถ่ายทอดให้เยาวชน ต้องสร้างคุณค่าควบคู่กับความภูมิใจในการทำกิจกรรม เช่น ได้ผ้าจากการทอของตนเองไปใช้ หรือไปอวดเพื่อน ๆ / ผู้ปกครอง เป็นต้น

(14) กระบวนการถ่ายทอดจำเป็นต้องปรับวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะกับวัยของเด็ก เช่น เด็ก 2 คน ร่วมกันทอหูกด้วยการประสานความร่วมมือและร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว

(15) คุณสมบัติของเด็กที่สามารถเรียนรู้การทอผ้ายกดอกได้เร็ว คือ คนที่มีความตั้งใจ มุ่งมั่น ละเอียดอ่อน และมีใจรักเป็นสำคัญ

2. อภิปรายผล

(1) การร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มเพื่อสืบทอดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องหาความเหมาะสมในเรื่องเวลาและสถานที่ให้สะดวกต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้มาร่วมเรียนรู้ ผู้สอนมีความสะดวกในการไป-มา มีเวลาว่างพร้อมที่จะสอน สถานที่สอนและฝึกหัดต้องพร้อมที่จะเรียนและสอนของทั้งสองฝ่ายการแสดงออกของผู้เรียนต้องมีความตั้งใจ มุ่งมั่นและเอาใจใส่ต่อการฝึกหัดอย่างเฝ้าระวังเป็นการกระตุ้นความเต็มใจถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยความเมตตากรุณาต่อผู้รับการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการวิจัยที่ผ่านมาทำให้ทีมวิจัยรู้จักการตรงต่อเวลา การหาเวลาที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และฝึกหัดเป็นเวลาวางจากอาชีพประมง การเรียนและฝึกหัดที่บ้านของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งอายุมากแล้ว เดินทางไปไหนลำบากแม้ว่าเค้นระยะทางไม่ไกลมักเช็ดและเมื่อยกถาดเนื้อ ไม่สะดวกที่จะซ้อนท้ายรถมอเตอร์ไซด์บ่อย ๆ เมื่อผู้มาเรียนหลายคนมาเรียนและฝึกที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นการสะดวกกับทั้งสองฝ่ายมากที่สุด อีกทั้งสถานที่ฝึกอาชีพของตำบลถูกนำไปใช้ทำกิจกรรมอื่น ความแตกต่างทางศาสนาของผู้สอนนับถือศาสนาอิสลาม ผู้เรียนนับถือศาสนาพุทธ ผู้เรียนจึงไปเรียนที่บ้านของผู้สอนด้วยความสะดวกใจเพราะไม่มีข้อห้ามทางศาสนาในเรื่องการกินและความเชื่ออื่น ๆ การมาเรียนที่บ้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หมู่บ้านหัวเลน หมู่ 2 ตำบลพุมเรียง ทำให้ช่างทอเก่าที่ทอผ้าได้คิดแต่เลิกมานานเป็นสิบกว่าปี มีความสนใจต่อการฝึกหัดและให้ความสำคัญต่อการทอผ้ายกดอกพุมเรียง เป็นหนทางหนึ่งที่จะฟื้นฟูช่างทอเก่า ๆ ที่กลับมาเห็นความสำคัญให้กลับมาทอผ้ายกดอกพุมเรียงเพื่ออนุรักษ์การทอผ้ายกดอกพุมเรียงให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อไป

(2) การฟื้นฟูช่างทอเก่าให้กลับมาทอผ้ายกดอกพุมเรียงเพื่ออนุรักษ์การทอผ้ายกดอกเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งสามารถประกอบอาชีพเสริมจากอาชีพประมงของชุมชน แต่เนื่องจากช่างทอเก่า ๆ ในพุมเรียง ในอดีตทอผ้ารับจ้างของนายทุนอุตสาหกรรมครัวเรือน ช่างทอมีเฉพาะเครื่องมือและอุปกรณ์ทอที่เป็นไม้เมื่อเลิกมานานจึงผุพัง สูญหาย นายจ้างมี ฟันหวี และเส้นไหม รวมทั้งเตรียมเส้นไหมเป็นลูกที่ทอได้ทันที ช่างทอเพียงแต่รับจ้างทอไม่มีความสามารถหาซื้อเส้นไหมและ ฟันหวี เพราะตำบลพุมเรียงไม่เคยมีการเลี้ยงไหม ต้องซื้อเส้นไหมและฟันหวีที่เป็นเหล็กที่กรุงเทพ ฉะนั้นแม้ช่างทอจะกลับมาทอผ้าขายก็ทำให้ยากเพราะขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ ไม่มีเส้นไหมเนื่องจากเส้นไหมหาซื้อยาก ไม่มีการแบ่งขายต้องซื้อที่

กรุงเทพครั้งละมาก ๆ (หาละ 100 กิโลกรัม) เป็นเงินสด และการขายฝ้ายกดอกพุมเรียงไม่มีการทำเป็นลักษณะกลุ่ม การทำการตลาดรวมกลุ่มกันขายผลิตภัณฑ์ ดังนั้นการฟื้นฟูช่างทอที่มีฝีมือที่จะกลับมาทอฝ้ายกดอกแบบรวมกลุ่มกัน ซึ่งวัตถุดิบพวกไหมและดิน ทอผ้าให้ได้คุณภาพตามมาตรฐาน และทำการตลาดขายฝ้ายทอขกดอกรวมกันเป็นเอกลักษณ์ของฝ้ายทอพุมเรียง ช่างทอเก่าที่ปัจจุบันครอบครัวทำประมงทุกคนไม่สามารถหาเครื่องมือ วัตถุดิบและทำการขาย ต้องรวมกลุ่มร่วมทำกลุ่มให้เข้มแข็ง หาแหล่งทุนสนับสนุนทำกิจกรรมกลุ่มเป็นอาชีพเสริมที่สามารถรักษาวัฒนธรรมการทอผ้าของท้องถิ่นให้สืบต่อไป

(3) ความรู้เรื่องการยอมรับธรรมชาติจากการศึกษาและดูงาน แนวคิดการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น เป็นสารยอมรับธรรมชาติและตัวจับยึดดี ควรนำมาประยุกต์ใช้ไหมใหม่ด้วยธรรมชาติโดยใช้วัตถุดิบในตำบลพุมเรียง ได้แก่ ใบไม้จากป่าชายเลนและป่าเบญจพรรณหรือเปลือกไม้ และเนื้อไม้ซึ่งเป็นวัสดุเหลือใช้จากโรงไม้ เป็นต้น อีกทั้งพืชพรรณของพุมเรียงมีหลายอย่างที่บ้านเนินธัมมังมีเหมือนกันแล้วนำมาใช้ยอมรับเส้นด้ายให้สีหลากหลายสี การยอมรับไหมด้วยธรรมชาติเป็นการสร้างมาตรฐานของผ้าไหมทางความปลอดภัยต่อผู้ใช้หากใช้สมุนไพรทำการยอมรับธรรมชาติจะได้ผ้าที่สวยงามและรักษาสุขภาพด้วย อีกทั้งเป็นการฟื้นฟูให้ท้องถิ่นได้ใช้วัตถุดิบของตนเองทำการยอมรับซึ่งในอดีตช่างทอพุมเรียง ยอมรับไหมด้วยวัตถุดิบภายในท้องถิ่น เช่น สีเหลืองจากแก่นขนุน สีน้ำตาล จาก เปลือกต้นขนุน และสีแดง จากครั่ง เป็นต้น

(4) ทีมวิจัยและชาวบ้านรับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอฝ้ายกดอก เรียนและฝึกหัดจนสามารถทอฝ้ายกดอกได้ ถ้าหากฝึกหัดเพิ่มเติมจะเพิ่มความชำนาญเป็นช่างทอที่ทอผ้าได้คุณภาพ เป็นองค์ความรู้ที่อยู่ติดตัวทีมวิจัย เพียงแต่ยังไม่ได้ทำเป็นอาชีพ ยังคงต้องทำอาชีพประมง ไม่มีทุน ความสามารถทำการตลาดและหาซื้อเส้นไหม ยังไม่มีการสนับสนุนจากองค์กรใด ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์การทอฝ้ายกดอกพุมเรียงไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชาวบ้านยังขาดความสามารถประสานงานไปยังแหล่งสนับสนุนกิจกรรมสร้างอาชีพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ถึงแม้การวิจัยเสร็จสิ้นได้องค์ความรู้แต่ความสามารถจะประกอบเป็นอาชีพยังไม่มี ความรู้สึกทางจิตใจซึ่งมาจากคนในท้องถิ่นที่ว่า “ทอผ้าไม่พอกิน” ยังเป็นกระแสของสังคมในท้องถิ่น ดอกย้ำความรู้สึกและการกระทำให้หมดหวังในการทำเป็นอาชีพเสริม การฝ่าฟันให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหันมาสนับสนุน ผลักดันให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมทอฝ้ายกดอกของท้องถิ่นพุมเรียงไว้เป็นมรดกแก่ลูกหลานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองที่เป็นการทอจากคนพุมเรียง ใช้ลวดลายผ้าและเอกลักษณ์ผ้าของพุมเรียง ไม่ลอกเลียนแบบของที่อื่นหรือแอบอ้าง สวมรอยเป็นฝ้ายทอพุมเรียง ความหวังของการพึ่งพาเรื่องสนับสนุนและฟื้นฟูมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากสภาพการเมืองท้องถิ่นมีผลให้การเข้าถึงงบประมาณด้านการสนับสนุนวัฒนธรรมอย่างนี้เป็นเรื่องยากของชาวบ้าน ไม่รู้จะไปเรียกร้องจากใครได้บ้าง หรือทำได้อย่างไรจึงจะได้เป็นไปตามความคาดหวังให้เป็นจริง

(5) การถ่ายทอดให้กับนักเรียนที่เป็นคนในชุมชนตำบลพุมเรียง นักเรียนได้รับความรู้และทักษะการทอผ้ายกดอกของท้องถิ่น ทำให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถพิเศษอีกอย่างหนึ่ง แต่เนื่องจากเด็กนักเรียนที่เรียนรู้จากการสอนและฝึกหัดในโครงการต้องมีการเปลี่ยนแปลง ได้เรียนหนังสือต่อ ได้ไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ในที่อื่น อาจจะไม่มีโอกาสจะมาประกอบอาชีพทอผ้ายกดอกในท้องถิ่น ฉะนั้นการทำให้องค์ความรู้เรื่องการทอผ้ายกดอกยังคงอยู่ต้องให้องค์ความรู้ มีการสืบทอดด้วยการทำเป็นอาชีพ ซึ่งทำให้เห็นเป็นผ้าทอยกดอกพุมเรียงมีเอกลักษณ์ลวดลายของพุมเรียงเอง เปรียบเสมือนองค์ความรู้เรื่องการทอผ้ายกดอกพุมเรียงยังคงอยู่ เก่าเรื่องและอธิบายได้ด้วยของจริง และสร้างหลักสูตรการทอผ้ายกดอกพุมเรียงให้เป็นเรื่องของการศึกษาในท้องถิ่น หากองค์ความรู้ยังคงสอนเป็นหลักสูตรในโรงเรียนของท้องถิ่น นั่นคือองค์ความรู้ยังไม่หายไปไหน อาจนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามศักยภาพของผู้เรียน ถ้าไม่เรียนต่อแต่อยู่ในท้องถิ่น เมื่อมีความพร้อมก็นำมาประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้

(6) องค์ความรู้จากการทำวิจัยได้เป็นเรื่องราวของการทอผ้ายกดอกที่รับการถ่ายทอดจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อสังเกตค้นพบ เป็นข้อมูลที่เรียบเรียงถึงวิธีการ เทคนิคกรรมวิธี ถ้าผู้ศึกษาข้อมูลไม่ใช่ช่างทอหรือผู้ศึกษาการทอผ้ายกดอกในเชิงลึก คงเข้าใจความหมายและกรรมวิธีในการทอผ้ายกดอกให้เข้าใจได้ยาก ข้อมูลดิบที่ได้จากการวิจัยยังคงต้องนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบในเรื่องขั้นตอนการทอของช่างทอ ขั้นตอนการเรียนรู้และฝึกหัด ขั้นตอนของเทคนิคกรรมวิธีการทอให้ได้ผ้ามีคุณภาพ และแบ่งเนื้อหาเป็นขั้นตอนที่คิดต่อเป็นเรื่องราวให้อ่านแล้วมีจินตนาการทอผ้ายกดอกได้ทั้งระบบ ข้อมูลเรื่องลวดลายผ้าต้องใช้เครื่องมือการบันทึกด้วยการบันทึกภาพที่ทันสมัย ได้แก่ กล้องดิจิทัล คอมพิวเตอร์ เพราะการบันทึกภาพผ้าทอและลวดลายต้องใช้ภาพสี ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้ลวดลายผ้าขยายขนาดและเห็นชัดเจน การเรียบเรียงข้อมูลเรื่องผ้าทอต้องใช้ภาพประกอบกับข้อเขียนอธิบายประกอบกันเพื่อศึกษาจะให้ความคิดจินตนาการเป็นรูปธรรมนำไปทำเป็นของจริงได้ แต่ทีมวิจัยยังขาดเครื่องมือทันสมัยและความพร้อมของบุคลากรที่จะเรียบเรียงทำเป็นรูปเล่มทั้งเนื้อหาและภาพประกอบซึ่งต้องมีการเรียบเรียงและรวบรวมข้อมูลจัดรูปเล่มต่อไป

(7) การเกิดประโยชน์ของข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเรื่องผ้ายกดอกพุมเรียงจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนในท้องถิ่นได้นำไปทำการทอผ้ายกดอกจริง ๆ หรือใช้ผลได้จากงานวิจัยไปขับเคลื่อนหาทุนสนับสนุนใช้ฟื้นฟูช่างทอเก่าทอผ้ายกดอกจนเป็นกลุ่มเป็นรูปธรรมให้คนรุ่นหลังเห็นว่าการทอผ้ายกดอกด้วยใจรัก ด้วยจิตวิญญาณ สามารถทำการตลาด ขายได้ ก็ดำรงชีวิตในสังคมอยู่อย่างพอเพียงได้ จะทำเป็นอาชีพเสริมช่วยจุนเจือรายได้ให้ครอบครัวก็เป็นหนทางหนึ่งให้เลือกทำ

(8) การบันทึกลวดลายผ้าจากลวดลายในผ้าทอมาใส่ลงบนกระดาษกราฟ เป็นการนำลวดลายผ้าซึ่งละเอียดและขนาดเล็กจากผ้าทอ แกะลายที่ละเอียดแล้วเปรียบเทียบลงในกระดาษกราฟ หากมีบุคลากรช่วยทำหน้าที่บันทึกลายลงในคอมพิวเตอร์แล้วขยายขนาด ไฟกสจูดที่ต้องการให้ชัดเจน ปรับภาพและแยกภาพให้เห็นได้ชัดเจนตามต้องการ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เหมือนเดิม หรือนำไปประยุกต์อย่างไร ก็ได้

(9) การประยุกต์การทอผ้ายกดอกด้วยกี่กระตุกให้ได้ผ้ายกดอกที่มีคุณภาพเท่ากับการใช้กี่ทอมือ แต่ทอได้เร็วกว่า ประหยัดเวลา เพียงแต่เสริมชุดดินเหยียบและผูกด้นตะกอล ยังคงมีปัญหาเรื่องขนาดโครงกึ่งที่ติดตั้งดินเหยียบได้ไม่สมดุลเท่าที่ควร การปรับปรุงเพื่อประยุกต์ให้ทอผ้ายกดอกต้องปรับขนาดของโครงกึ่งและขนาดของส่วนประกอบอื่น ๆ ที่เป็นไม้เพราะได้ค้นพบภูมิปัญญาท้องถิ่นในพุมเรียง ชื่อ นายเอี้ยง สยังกูร อยู่บ้านเลขที่ 21 หมู่ 1 ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งสามารถทอผ้าด้วยกี่กระตุก จำนวน 12 ดินเหยียบให้ความเห็นว่า โครงกึ่งกระตุกมีความสูงกว่าโครงกึ่งทอมือ ระดับนั่งทอสูงกว่า ถ้าจะใช้ทอผ้ายกดอกต้องออกแบบโครงกึ่งและส่วนประกอบให้มีขนาดเหมาะสมห้วม้วนเส้นยืนใช้แบบกี่กระตุก โครงหูกยาวแบบกึ่งทอมือเพื่อใช้สำหรับเขาคอกจำนวนมาก ด้านท้ายโครงหูกต้องนั่งและติดชุดดินเหยียบแบบกึ่งกระตุกครอบพื้มต้องใช้แบบกี่กระตุก การประยุกต์ข้างต้นทำเพื่อทอเนื้อผ้าแบบกึ่งตุกและสามารถทอดอกผ้าแบบผ้ายกดอก การทอผ้าได้ง่ายและเร็วขึ้น อาจทำให้ราคาขายต่ำลงได้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าให้เหมาะสมของราคากับความพึงพอใจของลูกค้าในคุณภาพของผ้าทอ

(10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้ายกดอกพุมเรียงที่มีความสามารถในตำบลพุมเรียงยังคงมีนอกเหนือจาก นางสาวลิข อ่าหลี ซึ่งผู้ถ่ายทอดให้ทุกชั้นตอน แต่ไม่เต็มใจถ่ายทอดความรู้ ให้ผู้อื่นแม้ท่านเหล่านั้นจะไม่มีผู้สืบทอดหรือลูกหลานความรู้การทอผ้ายกดอกขั้นสูงที่ทอผ้า 100 – 150 ตะกอลที่ท่านเหล่านั้นมีองค์ความรู้อยู่จึงยัง ไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง ฉะนั้นเมื่อ นางสาว ลิข อ่าหลี ยินดีและเต็มใจถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้ายกดอกขั้นสูงเพียงคนเดียว ควรรับถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างนี้สืบทอดต่อไปเรื่อย ๆ สู่คนรุ่นหลัง เพื่อแสดงออกถึงวัฒนธรรมการทอผ้าของท้องถิ่น ให้เร็วที่สุดก่อนที่องค์ความรู้จะสูญหายไปพร้อมกับตัวภูมิปัญญาแต่ละท่าน

(11) การทอผ้ายกพุมเรียงได้เลิกจนเกือบหมดไปทำอาชีพอื่นเพราะการรับจ้างได้เงินจากนายจ้างน้อยและช้า และนายจ้างลดปริมาณการผลิต ประกอบกับทำอาชีพอื่นได้เงินมากกว่าและเร็ว การทวนกลับมาทำแบบอิสระก็หาซื้อไหมยากมาการขายไม่มีแหล่งขายที่ดี การทำเป็นกลุ่มยังไม่เคยมีหรือการค้ารงชีวิตในชุมชนยังไม่เคยชินกับการทำงานกลุ่ม ผู้นำทางการบริหารจัดการกลุ่ม ที่แสดงได้ถึงความโปร่งใสความซื่อตรง และความสามารถทางการจัดการ ให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธายังไม่ปรากฏ มีแต่การทำเป็นของนายทุนใช้การค้าและผลกำไรเป็นตัวตั้ง ช่างทอต้องกลายเป็นกรรมกรทอผ้ารองรับผลประโยชน์ทางการตลาดต้องขาดการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของผ้าทอยกดอกพุมเรียงหน่วยงานและองค์กรที่สนับสนุนกิจกรรมและอาชีพของชุมชนพุมเรียงจากภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งมีชื่อเสียงมานานให้ชาวบ้านได้ทำเป็นกลุ่มมีความอิสระจาก นายทุน ทำด้วยใจรัก ขยายงานศิลปะผ้าทอเพื่อให้ช่วยตนเองดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง ความต้องการดังกล่าวยังขาดการสนับสนุนเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

3. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา

(1) ความเข้าใจของท้องถิ่นต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังมีน้อย ว่าทำไปเพื่ออะไร เพื่อใคร ได้ผลประโยชน์อย่างไร เพราะการกลับมาทำอาชีพทอดผ้ายกดอกไม่พอใช้ไม่พอกิน หนทางการทำการขายไปไม่รอด นับว่าเป็นเรื่องแปลกและล้าหลัง ทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ไม่มีใครสนับสนุนการฟื้นฟูให้เกิดกลุ่มเข้มแข็งอาจกระทบต่อการลงทุนและการค้าของนายทุนเดิม การขอแบ่งซื้อวัสดุใช้ในการฝึกหัด ทดลองจึงไม่มีการให้ความร่วมมือ

(2) การค้าขายเส้นไหมก่อนข้างผูกขาด การซื้อเส้นไหมใช้ฝึกหัดและทดลองจึงซื้อได้ยากเพราะตลาดเป็นแบบก่อนข้างผูกขาด ซื้อปริมาณน้อยไม่มีขายปลีก

(3) นโยบายและการเมืองท้องถิ่นยังขาดการสนับสนุนฟื้นฟูวัฒนธรรมการทอผ้าของท้องถิ่นหรือส่วนอื่น ๆ ที่มีผลต่อการซื้อและสนใจในผลิตภัณฑ์ผ้ายกดอกพุมเรียง เช่น การท่องเที่ยว ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

(4) ลักษณะการดำรงชีวิตที่บริโภคนิยม คนในชุมชนตำบลพุมเรียงประกอบอาชีพประมงทำให้ไม่นิยมทำอาหารกินเอง ไม่ได้ปลูกพืชผักสวนครัวหรือใช้ของที่ตัวเองและหามาได้เอง ใช้เงินซื้ออาหารสำเร็จรูปและสิ่งของตามกระแสสังคม นิยมทำงานที่ได้เงินวันต่อวันเหมือนการทำประมงในทะเล แต่ปัจจุบันทะเลเสื่อมโทรม ขาดทรัพยากรทางทะเล ทำมาหากินได้น้อย เปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น ลักษณะดังกล่าวมีผลให้การมีส่วนร่วมมีน้อย การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมน้อย การแก้ปัญหาของส่วนรวมและสิ่งแวดล้อมขาดความร่วมมือ

4. ข้อเสนอแนะ

(1) พัฒนาองค์ความรู้ที่ได้ให้มีการต่อยอดใช้องค์ความรู้ที่ได้เป็นอาชีพเสริมทำให้สามารถมองเห็นองค์ความรู้เป็นรูปธรรม ทำแล้วเป็นช่องทางทำมาหากินแล้วจึงค่อยผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ของผ้าทอดยกดอกทำให้เกิดการบริการเรื่ององค์ความรู้เรื่องผ้าทอดยก ดอกของท้องถิ่น

(2) การวิจัยและพัฒนาในชุมชนตำบลพุมเรียงควรเป็นการวิจัยและพัฒนาครบวงจรที่เกี่ยวกับพุมเรียงเพราะพุมเรียงเป็นเมืองเก่ามานานมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่น่าสนใจ การวิจัยและพัฒนาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพุมเรียงใช้เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาตำบล ทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเข้ามารู้จักพุมเรียงในเชิงคุณค่าของท้องถิ่นในเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติเมื่อนั้นองค์ความรู้จากการวิจัยที่นำมาต่อยอดจะมีคุณค่าและมูลค่าของสินค้าและบริการ

(3) การทำงานวิจัยให้ผลการวิจัยนำไปใช้หรือปฏิบัติให้มีผลการยอมรับต่อความเป็นจริงที่ต้องแก้ไขและปรับปรุงในท้องถิ่นพุมเรียง ทีมวิจัยควรมาจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน และหน่วยงานราชการ เพื่อให้เกิดการใช้ผลจากการวิจัยแก้ปัญหาของท้องถิ่น

(4) สร้างคุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจของคนในชุมชนให้เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลไว้ใช้ทำมาหากินอย่างยั่งยืนรักษาแหล่งโบราณคดีของชุมชนไว้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของผู้มาเยือนท้องถิ่น ดันทุนทางสังคมเหล่านี้ของท้องถิ่นหากช่วยกันรักษาเหมือนกับช่วยกันพัฒนาไปในตัว งานวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นจะได้รับความร่วมมือและเห็นคุณค่าหากจิตใจคนในท้องถิ่นได้พัฒนาก่อนสิ่งอื่นใด

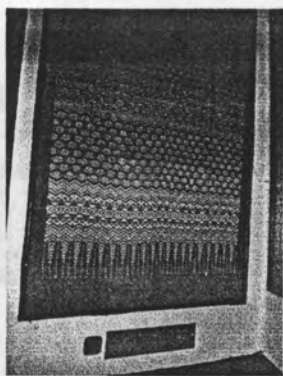
(5) การฟื้นฟูการทอผ้ายกดอกชุมชนเรียง ให้เป็นอาชีพในวิถีชีวิตของคนชุมชนเรียง ต้องทำให้การทอผ้ายกดอกชุมชนเรียงที่ผลิตผ้าทอยกดอกชุมชนเรียงมาแล้ว ได้รับการส่งเสริมให้ผ้าทอยกดอกชุมชนเรียง เมื่อผู้ใช้มีความต้องการซื้อควบคู่กับผู้ทอจำหน่ายผ้าได้ตลอดไป การกลับมาทอผ้ายกดอกชุมชนเรียงจะคงอยู่ในวิถีชีวิตของคนชุมชนเรียงได้เพราะผลิตแล้วขายได้นั่นเอง

บรรณานุกรม

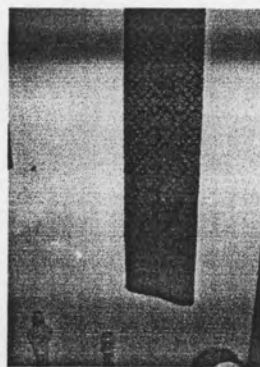
- อุบลศรี อรรถพันธุ์. 2529. รายงานการวิจัยการศึกษาเรื่องการทอดผ้าไหมพรมเรียง.
สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ภาคผนวก

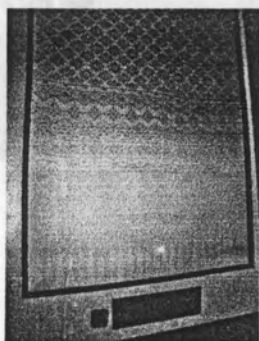
ภาพลวดลายผ้าที่คัดเลือกเพื่อการสืบทอดในโครงการระยะที่ 2

ลายดอกพิกุล

ลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน

ลายมะลิกันต์ดอก

ลายแมลงวัน

ภาพกิจกรรมการเรียนรู้วิธีการบันทึกลายผ้า

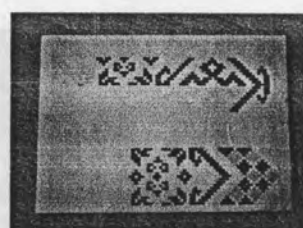
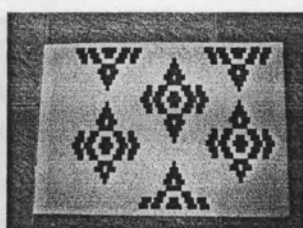
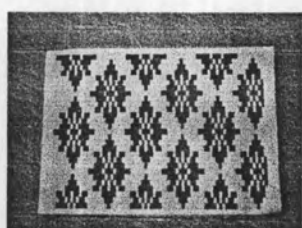
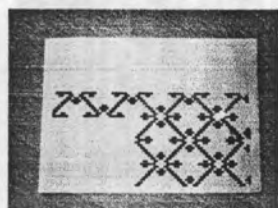

เรียนวิธีการบันทึกลายผ้า

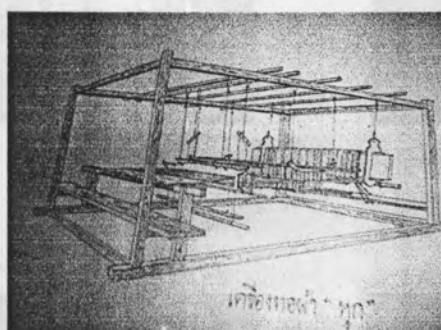

ครูผ้าและบันทึกลายลงในกราฟ

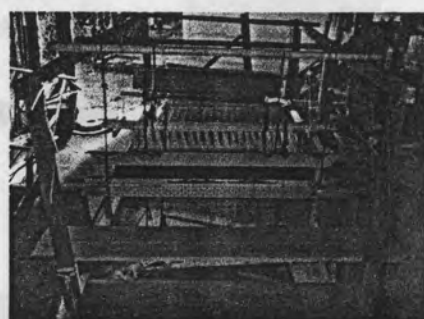
ภาพลวดลายผ้าที่แกะลายจากครุผ้าบันทึกลงในกระดาษกราฟ

ภาพเครื่องทอผ้าโบราณ หรือ “กีมือ” หรือ “หูก”

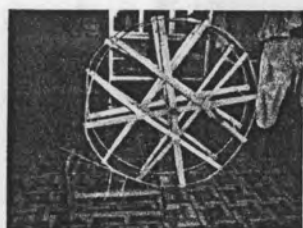

โครงสร้างชิ้นส่วนของหูก

โครงที่พร้อมชิ้นส่วนหูก

ภาพเครื่องมือเตรียมเส้นยีน

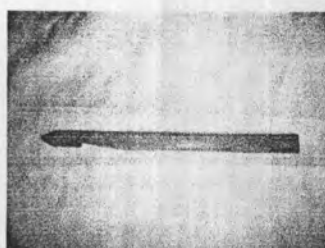
ใน

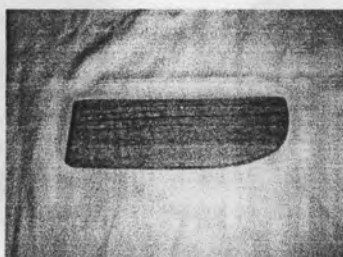
ระวิง

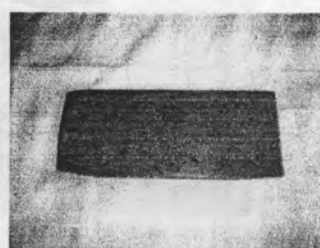
หลอดกรอด้วย

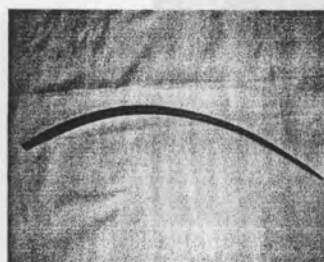
ไม้สอด

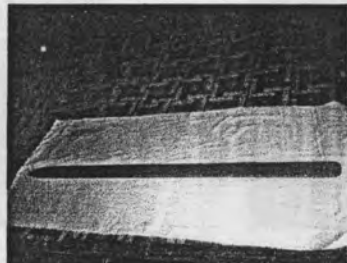
ไม้ก่อเขาเนื้อ

ไม้ก่อเขาคอก

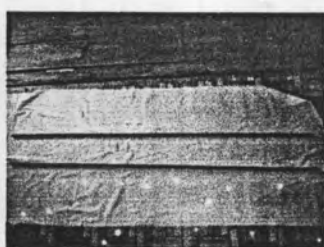
ไม้เก็บดอก

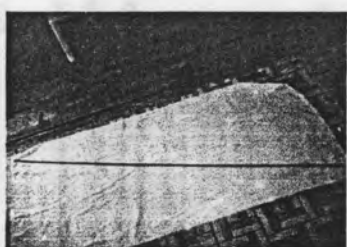
ไม้นัดใหญ่

หวีหรือแปรง

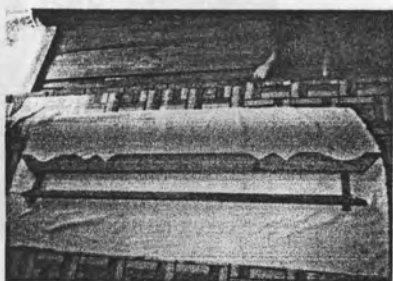
ไม้ลูกพัน

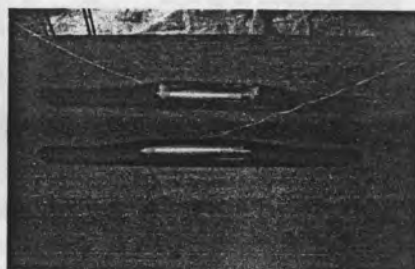
ไม้ลูกเขา

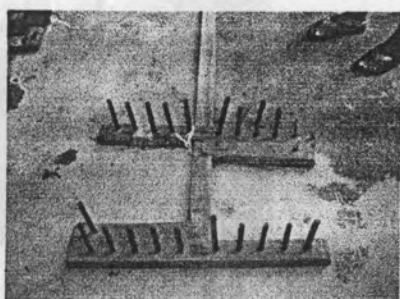
รางคั่น

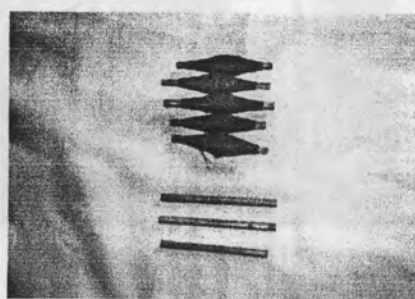
กรอบพื้ม

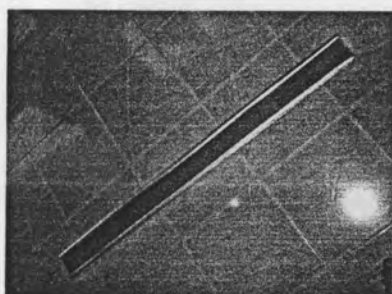
กระสวย

คราดและหลักคัน

ตุกเรื้อ

พืนหวี

ไม้คัดหวี

ภาพกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสืบทอดการทอผ้ายกดอกพุมเรียง

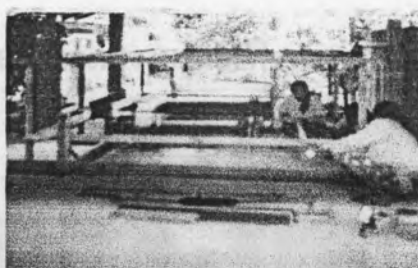
คันไหม

ม้วนเก็บไหม

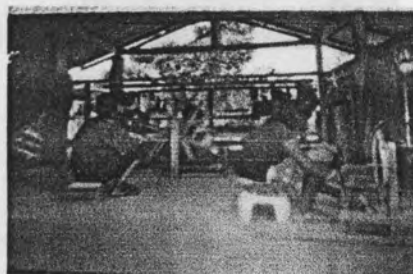
สอคพื้นหวี

เตรียมหูก

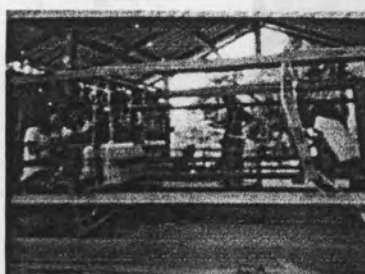
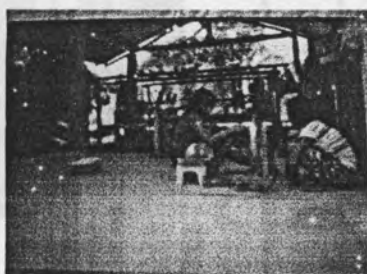
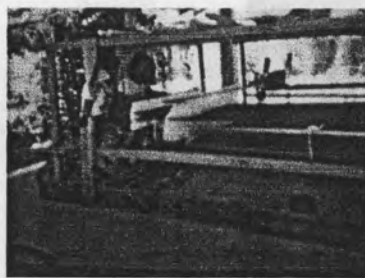
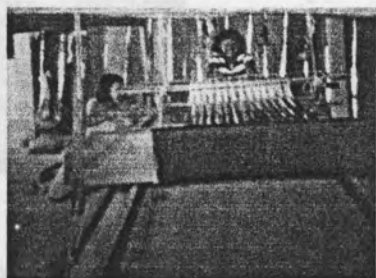

เรียนการทอเนื้อและดอกผ้า

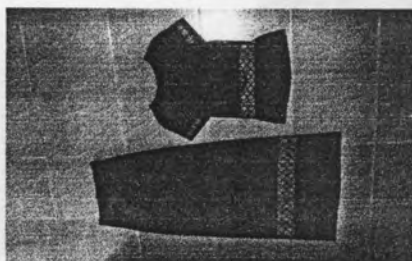

กรอไหมและหลอดไหมพุ่ง

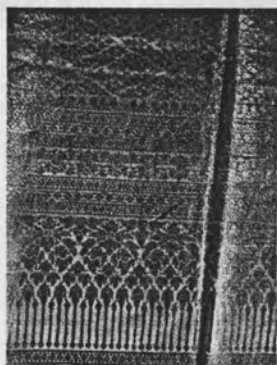
ภาพกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ การทอผ้ายกดอกให้นักเรียนและเยาวชน

ภาพผลงานเด็กและเยาวชนจากการถ่ายทอดความรู้และฝึกหัด

ภาพลวดลายผ้ายกดอกพุมเรียงชั้นสูง 100 – 150 ตะกอ (เขา) ที่จะศึกษาต่อ

เจ้าของผ้า คือ นางวันดี ภิญโญศิริกุล
2 หมู่ 1 ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

เจ้าของผ้า คือ นางกุศล ศรีสิทธิยานนท์
3 หมู่ 1 ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ผ้าในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติไชยา

